

ԿՈՆՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ՅԵՎ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
Բ Ա Ն Վ Ո Ր Ի Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅԷ ԸՈՒԻՊԵՆԴԱՏԻ — ԱՅԳԵՊՏԷԱԲԱՆՋԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ

ՊՐՈՖ. Մ. Ա. ՆՈՎԻԿՈՎ-ԳՈՒՈՎԱՏԻՅ

Պ Տ Ղ Ա Տ Ո Ւ
Տ Ն Կ Ա Ր Ա Ն

ԳՅՈՒՂՀՐԱՏ 1936 ՅԵՐԵՎԱՆ

634.1	552
U-91	Համիտիւն-Գրութեան

Պրոպագանդայի Կոմիտէ

1936. 701

11/11	5/11	588
-------	------	-----

Այս գրքույկը նախատեսված է պտղաբուծության ասպարիզում պրակտիկ աշխատողի և առաջին հեթին կոլտնտեսական և խորհրտնտեսական բրիգադիւրի համար:

Այստեղ ընթերցողը կգտնի պտղատու տնկարանի կազմակերպման և տնկիւների աճեցման ու խնամքի վերաբերյալ գործնական տնհրաժեշտ ցուցումներ:

Խնդրում ենք բոլոր գիտողություններն ու կարծիքներն ուղարկել հետևյալ հասցեյով.

Յերևան, Նալբանդյան փողոց № 11, Գյուղհրատ:

ԹՆԶ Ե ՊՏՂԱՏՈՒ ՏՆԿԱՐԱՆԸ

Այգի տնկելու կամ, ինչպես ասում են, այգի գլու համար անհրաժեշտ է ունենալ արդեն բավական զարգացած, ամբողջած բույսեր՝ տնկիներ, Տնկիներն աճեցվում են պտղատու տնկարան կամ, կարճ ասած, պտղատնկարան կոչվող տնկարան հատուկ հողամասերում:

Պտղատապուղային տնտեսության տարբեր ճյուղերից սնկաբուծային գործն ամենադժվարիմներից մեկն է: Ինչպես տնկարան կազմակերպելու, այնպես է նրանում տնկիներ աճեցնելու գեղձը՝ պահանջվում է խոշոր գիտություն և առանձնակի հմտություն:

Այս գրքույկում արվում են հիմնական գուցումներ, քե ինչպես հիշես ու նպատակադրված ձևով պես է կազմակերպել պտղատու սնկաբուծի յեվ ինչպես խնամել այն, վերաբերի ապահովել լավագույն տնկիների աճեցումը:

ՊՏՂԱՏՈՒ ՏՆԿԱՐԱՆԻ ՏԵՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պտղատու տնկարանի տեղի ճիշտ ընտրությունը զգալի չափով ապահովում է նրա աշխատանքի հաջողությունը. Տնկարանության ժամանակ անհրաժեշտ է նկատի առնել հետևյալը.

1. Նպատակահարմար է տնկարանը կազմակերպել միայն այնտեղ, ուր պտղատու տնկանյութի պահանջ կա, իսկ տնկարանի տարածությունը՝ վորոշել՝ հաշվի առնելով այդ պահանջի չափը: Հեռավոր փոխադրումները խիստ թանկացնում են տնկանյութը, վորովհետև, ցրտից, չորությունից ու ճանապարհին կորսվելուց փչանում են: Այս իսկ նկատառումներով տնկարանը պետք է կազմակերպել ըստ հնարավորին յերկաթգծին և խճուղիներին մոտ:

2. պողատնկարանի տեղը պետք է հարթ լինի. խորդու-
բորդություններն անթույլատրելի յեն: Անհարթությունները
գծվարացնում են գյուղգործիքների գործադրումը տնկարանում:
Այդ անհարթությունները հողամասի տարեր տեղերում անխու-
սափելիորեն առաջացնում են տնկիների անհավասար զարգացում,
իսկ այդ միանգամայն անցանկալի յե: Ընդհանրապես, տնկա-
րանը պետք է վորժան կարելի յե միակերպ և լավորակ լինի:
«Միանման տնկիներ» — այս է ճիշտ աշխատող պողատնկարանի
նշանաբանը.

3. հողակտորի ընդհանուր հարթության հետ միասին, ցան-
կալի յե նրա աննշան թեքությունը դեպի հարավ-արևմուտք,
արևմուտք կամ հարավ, վորովհետև այդ թեքությունների վրա
բույսերն առավոտյան ցրտերից քիչ են տուժում: Կանոնավոր
վորոգումն ու հողի վերին շերտը լվացումից ապահովելու համար,
նշված թեքությունների դեպքում, տնկարանի շաբլոնն անալա-
մանորեն պետք է դասավորել աելլիֆին հորիզոնական ուղղու-
թյամբ:

Թեքվածքը թույլ չի տալիս, վոր ջուրը լնանա, այս դեպքում
բույսերը վատ են զարգանում: Խիստ թեքվածքները տնկարանի
համար պիտանի չեն, քանի վոր գծվարացնում են հողի մշակու-
թյունը. բացի դրանից, հողի մակերեսի շերտն ու նրա մեջ յեղած
սննդարար նյութերը լվացվում են անձրևից, գարնանային հե-
ղեղներից ու վորոգումներից.

4. հարավի պայմաններում տնկարանի հողամասը պետք է
անալալման ապահովված լինի վորոգման ջրով.

5. տնկարանի համար հողամաս ընտրելիս, պետք է խուսա-
փել այնպիսի հողահատվածներից, ուր ստորերկրյա ջրերը հողի
մակերեսին մոտ են.

6. անհրաժեշտ է, վոր տնկարանի հողամասը պաշտպանված
լինի ցուրտ և խիստ քամիներից: Յեթե տնկարանը բնականից
պաշտպանված չէ (բարձրություն, անտառ), իսկ մնացած բոլոր
կոյժերով հողակտորը միանգամայն համապատասխանում է տնկա-
րանի պահանջներին, այս դեպքում հարկավոր է ստեղծել արհես-
տական կանգանի պատնեշ.

7. տնկարանի համար պետք է ընտրվեն.

ա) սննդաբաղ նյութերով հարուստ հողեր, քանի վոր տնկիները
միայն նման հողերի վրա յեն հաջող ու արագ աճում: Պետք է
իմանալ, վոր տնկիները խիստ արագ են հյուճում հողը.

բ) խորը հողեր, քանի վոր այս դեպքում միայն տնկիւները կարող են փարթամ արմատային սխտեմ զարգացնել:

գ) հնարավորութեան սահմաններում մշակուրդն ճամար քերել հողեր:

դ) մոլախոտերից ազատ հողեր:

Տնկարանի համար լավագուշտն հողեր են համարվում հումառով բալակահանափ հարուստ ավազուտ սևահողերը, ավազա-կավային և կավա-ավազային հողերը: Սակայն պետք է նկատի առնել, վոր գյուղատնտեսութեան այնպիսի բնագավառներում, ինչպիսին են այգեգործութեանն ու բանջարաբուսութեանը, հողը մեծագուշտն չափերով ստեղծվում է հենց իր մշակութեան ընթացքում, հետևապես լավագուշտն պարարտացման և ճիշտ մշակութեան պայմաններում կարող են ոգտագործել նաև համեմատաբար ցածրորակ հողերը: Ճանաչցած, տորֆային, աղուտ և քարքարոտ հողերը պտղատնկարանի համար միանգամայն անպետք են:

8. անդի ընտրութեան ժամանակ վոչ միայն ուշադրութեան պիտի դարձնել հողի, այլև յիներահողի վրա: Վերջինս պետք է առնենա լավ ջրաթափանցկութեան, վորպեսպի ավելորդ ջուրը նրա մեջ չկուտակվի, հակառակ պարագային տնկիւները կտուժեն և հեշտութեամբ կցրտահարվեն:

9. տնկարանը կազմակերպելիս պետք է հիշել, վոր հողա-մասի ընտրութեան դեպքում թույլ արված բոլոր տեսակի սխա-րները մեծ մասամբ անուղղելի յեն, վոր նրա կազմակերպումն ու պահպանումը թանգ արժե և նրա արտադրանքն աժան չի:

Այս գործին անհրաժեշտ է մոտենալ ամենայն յրջութեամբ: Կառված կատարել այն և հենվել գործին տեղակ և փորձառու մարդկանց ցուցմունքների ու հողամասի հետազոտութեանների արդշտների վրա:

Նախևառաջ նկատի առնելով վերը թված ցուցմունքները, ցանկալի յե տնտեսութեան սեփական ուժերով նշագրել համա-պատասխան հողահատվածներ, վորից հետո նրանց միջև մաս-նադետներէ հետ միասին՝ կատարել վերջնական ընտրութեան: Այստեղ կարևոր է հաշվի առնել հողակտորների տարբի կու-տուրանների բերքատվութեանը, յիթե դրանք մշակվում են, իսկ յիթե մարգագետնային վայրի են, ապա խոտի առատութեանն ու նրա բազմազանութեանը: Նմանապես պետք է հաշվի առնել անձրեւների և գարնանը հալչող ձյան ջրերի հոսանքի աւժն առաջութեանը և ստորերկրյա ջրերի բարձրութեանը:

Ինչպես կառուցել ճակատների եծանագին ու հուսալի ցանկապատ.— Տնկարանը քամիներից, ինչպես նաև անասուններից ապահով պահելու համար, սովորաբար նրա կազմակերպման սկզբից, հողակտորի հատակագծումից հետո տնկում են կենդանի ցանձապատ։ Այս ցանկապատի ծառերի և թփերի տեսակները տարբեր հողային ու կլիմայական պայմաններում տարբեր են լինում։

Ամբողջ տնկարանի շուրջը տնկվող ծառերը պետք է ունենան անհամեմատ ավելի ուժեղ աճեցողություն քան առանձին-առանձին հողակտորները շուրջը տնկվող պատենջի ծառերը և թփերը։

Ցանկապատի, կամ կենդանի պատենջի համար սովորաբար լավ է դրձածել հետեյալ ծառերը և թփերը. բարդենի, գլեղիչյա, ակացիա, վալրի տանձենի, փշատենի, սիբենը, հաղարջենին, վալրի վարդենին և այլն։

Ամբողջ տնկարանի շուրջը տնկվող ծառերը տնկել 3—4 շաբաթ՝ մեկից մեկկես մետր հեռավորությամբ շախմատային ձևով։ Պիտի տնկել սկզբում ուժեղ աճեցողություն ունեցող ծառերը, ապա ներսի կողմում նրանից թույլ և վերջապես ամենից թույլ աճեցողություն ունեցող ծառերը, այնպես վոր ստեղծվի անանցնելի մի պատենջ թե կենդանիների և թե մարդկանց համար։ Լավ կլինի այս պատենջի շուրջը դրսի կողմից յերկաթյա ցանցով շրջապատել՝ նապաստակներից և մյուս կրծողներից տնկարանը պաշտպանելու համար։

Տնկարանի ներսի առանձին հողակտորների շուրջը ցանկապատի թփերը, կամ ցածրադիր ծառերը պետք է տնկել 0,6 մետրից մեկ մետր հեռավորությամբ, դարձյալ շախմատային ձևով՝ 2—3 շաբաթ։ Ցանկապատի տնկումից հետո պատրաստել վտանգոտ առուններ և ջրել։

Ինչպես պաշտպանել ցանկապատը.— Անհրաժեշտ է մեծ աշտերություն դարձնել ցանկապատի ձևավորման աշխատանքներին վրա, տնկումից անմիջապես հետո կատարել ետ, ապա ամեն տարի հեռացնել չորուկները և ավելորդ բույր ճյուղերը, մանավանդ այն ճյուղերը, վորոնք ցանկապատի սահմանից դուրս են աճում։ Ձևավորումը կատարել այնպես, վոր ցանկապատի մեջ յեղած բույր բաց սաքածությունները ծածկվեն ծառերի և թփերի ճյուղերով։

Ժամանակին կատարել ցանկապատի խնամքի համար պա-

հանձնող բոլորագրող ձեռնարկումները, ինչպիսիքն են՝ փխրեցումը, քաղհանը, ջրելը, առուների վերանորոգումը, բուժումը և այլ աշխատանքները, վորոնք նախատեսված են տվյալ շրջանի ագրո-կանոններով:

ԲՈՒՑՍԵՐԻ ԲԱԶՄԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

1. Բույսերի սերմերով (սերմական կամ վերահատրածի) բազմացումը

Ինչպես բնության մեջ, այնպես և արհեստական ճանապարհով (մարդու միջոցով) բուծելու գեպքում, բույսերը բազմացվում են յերկու ձևով. ա) սերմերով և բ) բույսի մասերով (ճյուղերով, արմատներով և այլն):

Սերմերն ստացվում են պտուղների մեջ սեռական պրոցեսի (փոշոտման) հետևանքով, դրա համար ել սերմերով բազմացումը կոչվում է սեռական բազմացում:

2. Բույսերի անսեռ (վեգետատիվ) բազմացումը

Բնական պայմաններում բավական լայն տարածված է բույսերի անսեռ բազմացման յեղանակը. որինակ՝ յերկը իր ցողուններից արձակում է յերկար ու բարակ ընձյուղներ—բիսիկներ, վորի միջհանգույցներից զարգանում են նոր բույսեր: Քիչ չի պատահում, վոր ծառերը և հատկապես թփերն իրենց արմատներից և գետնին կաշող ցողունի մասերից արձակում են ծիլեր (մացառներ):

Այս կերպ հեշտությամբ աճում ու մացառակալում են վատ խնամված բույսերները, մալինան և մի շարք այլ բույսեր:

Բազմացման այս ձևը գիտության մեջ վեգետատիվ անուան է կրում:

3. Սերմերով յեկ վեգետատիվ յեղանակով բազմացման կիսաուսու պոպուսու սնկարմուս

Պողատու տնկարանում հարկ է յինում ոգտվել վերը նկարագրած բազմացման յերկու ձևից ել:

Ինչպես հետագայում կտեսնենք, տնկարանի հիմնական մասը հանդիսանում է պողատու ծառերի վայրակներն սերմերով բազմացման բաժինը:

Մյուս կողմից՝ զորոշ պարզապես ծառերի զարգացման համար պողպատե ծառերն ոգտվում են կտրոններով բազմացումից, արմատային մացառներից, առանձին արմատների մասերից, անգամ լիքով բազմացնելու ձևերից և այլն:

ՊՏՂԱՏՈՒ ՏՆԿԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐԸ

Պողպատե տնկարանը ճիշտ կազմակերպելու համար, պետք է նկատի առնել տնկարանի տիպը, նրա հիմնական մասերը, վերջիններիս դերն ու փոխադրությունը: Տնկարանի հողամասի կազմակերպումը կախված է տվյալ տնկարանի տիպից, մշտական և այն, թե ժամանակավոր: Մշտական տիպի տնկարաններն իրենց կազմում պիտի ունենան—1) բազմացման հողամաս (վայրակների բազմացման տեղ), 2) ձևավորման հողամաս կամ հենց ինքը՝ տնկարանը (մշտական հողամասը՝ այգին փոխադրվելիք տնկիների անցման ու խնամքի տեղը), 3) մայրական այգի (այն տեղը, զորտեղից պատվաստի համար կտրոններ են վերցնում):

Ժամանակավոր տիպի տնկարանները կարող են բազմացման և մայրական այգու հողամասեր չունենալ և վայրակներն ու կտրոններն ստանալ այլ տեղերից:

Ժամանակավոր կազմակերպվող տնկարաններում կարող է ցանքաշրջանառություն չլինել, զորովհետև սրանք մեծ մասամբ առհասարակ վերցնում են մեկ կամ քերկու անգամ անկանյութ արտադրելու ժամանակաշրջանում:

1. Բազմացված հողամաս

Տնկարանի այս մասում պատրաստվում է տնկարանի հիմնական նյութը (արմատակալներ, վայրակներ): Ինչպես մանրամասն կպարզաբանվի հետագայում, պողպատե ծառերի մեծ մասն արտադրվում է վայրակների վրա պատվաստ կատարելու միջոցով: Քսի վայրակները բազմացվում են գլխավորապես սերմերի միջոցով և մասամբ վեգետատիվ ձևով՝ անդալիսի և կտրոնների միջոցով:

Այստեղից էլ բազմացման հողամասն ունենում է սերմնային, անդալիսի լի կտրոնի բաժիններ:

Ցանքը և ծիլերի զարգացումը, անդալիսիների ու կտրոնների

աբմատակալումն ու զարգացումը պահանջում են, վոր հողում բավականաչափ խոնավություն լինի: Դրա համար ել բաղմացման հողամասի համար սովորաբար առանձնացնում են տնկարանի ամենացածր և հարթ մասը:

2. Սերմնային բաժին

Այս բաժնում հարկ է լինում գործ ունենալ նուրբ ծիլերի և առհասարակ մանր բույսերի հետ, վորոնք կարող են հաջողությամբ աճել միմիայն լրիվ և վոչ ավելորդ խոնավության, հաբուս լիվ լավ մեակված հողի պայմաններում. սրան համապատասխան պետք է սերմնային բաժնի համար հողամաս ընտրել:

Բոլոր գեպքերում ցանքը պետք է կատարել հարթ տեղում, մարգերում կամ ակոսներում:

Սերմնային բաժնի հաջող աշխատանքի համար կարևոր է նաև այն, վոր նրա համար առանձնացված հողամասը մոլախոտերից ազատ լինի, վորոնց դեմ առհասարակ տնկարանի բոլոր բաժիններում պետք է ամենահամառ պայքարը տարվի. հասկանալի չէ, վոր հողակտորի միակողմանի ոգտագործումը միայն պտղատու ծառերի սերմերի ցանքի համար իսպառ անթույլատրելի չէ, վորովհետև հողը կղրկվի սննդաբար նյութերից, մեծ չափերով կվարակվի ֆոսֆատներով և պտղատու ծառերի հիվանդությունների սաղմերով: Դրա համար ել սերմնային բաժնում պետք է ճիշտ ցանաբար ցանալուց մտցնել. սովորաբար սերմնային և ներքևում նկարագրելիք կտրոնի բաժնում մշակվում են բանջարանոցային կուլտուրաները և ցանովի խոտերը, հատկապես թիթեռնածաղկավոր բույսերը:

3. Անդալիսի բաժին

Պտղատու ծառերի մի քանի տեսակները բուծելու գեպքում, ինչպես արդեն ասված է, անհրաժեշտ է լինում դիմել անդալիսով բաղմացման ձևին:

Այսպես են բաղմացվում Դուսենի, Ռայկայի և սերկեխի պտղատու անտառները, Թղուկային և հիսաթղուկային խնձորենի և առանձնի ստանալու համար:

Նույն ձևով են բաղմացվում ընտանի կաղնին, հասապլեդային թփերը և այլն:

Անդալիսի բաժինը ինչպես և սերմնային ու կտրոնային բաժինները բավականաչափ խոնավութիւնը և հարուստ ու փխրուն հող են պահանջում:

Անդալիսի միջոցով բազմացվող տեսակների վերը բերված թվարկումից յերևում է, Վոր այս բաժինը և՛ ոչ ամեն պարտաւորաբար հարմար է անհրաժեշտ մասն է:

4. Զեղալորման հողամաս

Պտղատու տեսակների սերմերից աճած բույսերը այդի գցելու համար մեծ մասամբ պիտանի չեն: Սրանք լոկ վայրակներ են, Վոր պիտի պատվաստել, կամ թե, ինչպես ասում են, աղնվացնել կուլտուրական սորտերով:

Պատվաստը կատարվում է տնկարանի ձևավորման հողամասում:

Այստեղ արդեն պտղատու ծառերին տալիս են հետագա զարգացման, ապա և պտղաբերման համար վորոշակի, հարմար ձև:

Իրա համար ել տնկարանի այս մասը կոչվում է նաև ձեղալորման հողամաս:

Այսպիսով բազմացման հողամասը սպասարկում է տնկարանին:

Իր իսկ տնկարանում աճեցվող տնկիները պետք է ավելի մեծ հեռավորութեան վրա տնկված լինեն, քան թե բազմացման հողամասի վայրակները:

Սրանք այստեղ մնում են յերկու կամ հաճախ յերեք տարի: Իրա համար ել ձևավորման հողամասի տարածութիւնն իր չափերով մի քանի անգամ գերազանցում է բազմացման հողամասին:

ՊՏՂԱՏՈՒ ՏՆԿԱՐԱՆԻ ՊԼԱՆԻ ԿԱԶՄԵԼԸ

Վերը նկարագրված բոլոր բաժինները պետք է պտղատու տնկարանի կազմակերպման համար ընտրած հողամասի վրա ավելի քան նպատակահարմար ձևով դասավորված լինեն, համաձայն նրանցից յուրաքանչյուրի դերի և պահանջների:

Յուրաքանչյուր բաժնի համար պետք է սահմանել հողամասերի չափն այն հաշվով, Վոր բազմացման հողամասից ամեն տարի այնքան լավորակ վայրակներ բաց թողնվեն, Վորքան ան-

հրաժեշտ է ձևավորման հերթական (առաջին) դաշտի տնկման համար:

Տնկարանի բոլոր մասերի լավագույն սպասարկման համար, անհրաժեշտ է նախորոք նշագծել՝ պաշտպանող բույսերի և ցանկապատերի տեղերը, գլխավոր և յերկրորդական ճանապարհների ու վտուղող առուների դիրքը:

Պետք է նաև նշել սպասարկող կառուցումների—բնակելի շենքերի, գույքի, շինանյութերի, ջրարաշխական կառուցվածքների, հալավորման սրահների տեղն ու դասավորությունը:

Սրանք բոլորն էլ պետք է համապատասխանեն տնկարանի չափին և դասավորված լինեն նրա հողամասի վրա նպատակահարմար ձևով:

Այս կարևոր խնդիրը հնարավոր է միանգամայն բավարարելու՝ այն դեպքում, յերբ հատկացված հողամասը նախորոք բազմակողմանի ուսումնասիրության յնթարկվի:

Այստեղ վոչ միայն պետք են մասնագետների ցուցմունքները, այլև վողջ կոլեկտիվի համերաշխ աշխատանքը:

ՏՆԿԱՐԱՆԻ ՀՈՂԻ ՆԱԽԱԳԱՐԱՍՏՆԵԼԸ

Տնկարանի հողի նախապատրաստումը տարբեր գեպքերում հարկ է լինում տարբեր ձևով կատարելու:

Յեթե տնկարանը հիմնվում է անմշակ հողամասերում՝ խոպան հողերում կամ մարգագետնային լավ հողի վրա, այս դեպքում նախապատրաստումը կարող է սահմանափակվել միայն հողի ճիշտ մշակությամբ: Իսկ յերբ տնկարանի համար հատկացվում են հնուց մշակված հողեր, այս դեպքում խիստ մեծ նշանակություն ունեն նախորդող կուլտուրաները:

Լավ կազմություն ունեցող, շարքահերկ կուլտուրաների առկայեղած և մուխոտներից մաքուր ու հարուստ հողերը միայն տնկարանի կողմից պահանջվող վարի խորության կարիքն են զգուժ: Իսկ յեթե այսպիսի հողամասի վրա մուխոտները, վատ ազդրտեղանիկայի հետեանքով, վոջնչացված չեն, այս դեպքում պետք է նման հողամասը մի ամառ սն ցելի տակ առնել:

Յեթե հնարավոր է, ավելի լավ է տնկարանի համար նախատեղված հողամասն 2—3 տարի նախորոք զրաղեցնել խոտաբույսերով:

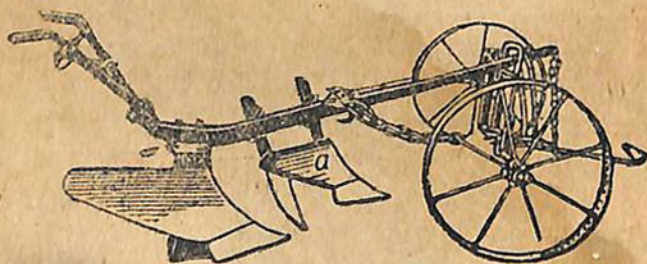
Առանձնապես ցանկալի յե տեղի կլիմայական և հողային պայմաններին համապատասխանող թիթեանածաղիկ բույսերի, որինակ՝ հարավում առվույտի, ամելի հյուսիսային շրջաններում յերեքնուկի և կորնգանի մշակությունը:

Յերբ տնկարան գցելու գործը շտապ և և սրտ հետևանքով բազմամյա խոտաբույսերի մշակությունը հնարավոր չե, պետք է գիմել միամյա թիթեանածաղկավոր խոտերի, կամ թե հացահատիկա-թիթեանածաղկավորների խառնուրդների (որինակ, վիկը՝ վարսակի, վիկը Գարու հետ) ցանքին, հերկելով այն վորպես կտառ պարարտացում:

Այն դեպքում, յերբ մուխոտերը խիստ զարգացած են և միամյա խոտաբույսերի ցանքի միջոցով անհնար և սրանց դեմ պայքարել, կանաչ պարարտացման հերկից հետո պետք է հողաժառը մի տարի ևս պահել սև ցելի տակ:

Մսկարանի համար անհրաժեշտ է հողի խորը մշակություն: Պազատու տեսակների սերմերի ցանքի համար խորհուրդ է տրվում հերկել վոչ պակաս 20 սմ խորությամբ, իսկ ձևավորման հողաժառում՝ վայրակների տնկման համար՝ պետք է հերկել 20—25 սմ-ից վոչ պակաս խորությամբ:

Տնկարանի հողամասի հերկը լավ է կատարել տրակտորով, կամ ձիու (Սակի) գութանով:

Յի. 1. Սակիի գութան

Հերկի ժամանակը տարբեր է և կախում ունի սերմերի ցանքի կամ թե վայրակների տնկելու ժամկետներից:

Գարնան ցանքն անելու և վայրակները տնկելու համար, հաղտմասերն աշնանը անպայման պետք է հերկել, քարտեղ կրկնահերկ կատարելու պայմանով:

Անշանը տնկելու դեպքում հերկն ավելի լավ է կատարել նախորոք՝ գարնանը, կամ հալառակ պարագայում ամառվա կեսին:

Մարգագետնային հողերի, խոպանների կամ թե բազմամյա խոտերի տակ գտնված հողակտորների ճիմերը կտրտելու համար— բացի սովորական ձևով փոցելուց—պահանջվում է նաև սկափառակավոր փոցիի գործածութուն:

Վերպես կանոն, տնկարանը լավ պարարտացում է պահանջում: Աղքատ հողերում տնկիները խիստ դանդաղ են աճում, քանի վոր նրանք խիստ հյուծում են հողը, մինչդեռ հարուստ սեռ-հողերը՝ տնկարանի գոյության առաջին տարում՝ իսպառ պարտացման կարիք չեն դնում: Այլ բան են Միության միջին գոտու աղքատ հողերը: Այստեղ տնկարան կազմակերպելիս, աղքով պարարտացումն անհրաժեշտ է և այն ել մեծ չափով՝ հեկտարին 40 տոնն (30 սայլ) նույնիսկ ավելի: Թարմ աղբը տալիս չպետք է շատ խորը հերկել, քանի վոր այս դեպքում նա շատ դանդաղ է քայքայվում:

Այլի պակասության դեպքում կարելի չե փոխարինել հանքային պարարտանյութերով: Ավելի լավ է գործադրել սուպերֆոսփատ, վորպես ֆոսֆորաթթվային պարարտանյութ, քլորական կալիում—հողի կալիումի պահանջը բավարարելու է ծծմբաթթվային ամոնիակ—հողն աղոտով ապահովելու համար:

Պարարտանյութերի նշված տեսակները կարելի չե խառնել իրար հետ և այդ դրությամբ մտցնել հողի մեջ, վորը և կհեշտացնի ու կեծանացնի աշխատանքը: Պարարտանյութերի միջին դոզաներն են մեկ հեկտարի համար սուպերֆոսփատ՝ 3—4 ցենտներ, քլորական կալիում՝ 2—3 ցենտներ, ամոնիում-սուլֆատ՝ 2,5—3 ցենտներ: Յեթե հանքային պարարտանյութերը մտցվում են հողի մեջ աղբի հետ միասին, այս դեպքում՝ սրանց դոզաները պետք է համապատասխան չափով իջեցնել, որինակ՝ յեթե մտցվում է միայն աղբի կես դոզա (20 տոնն), այս դեպքում հանքային պարարտանյութերի դոզան ևս կիսով չափ պետք է պակասեցնել:

Ծանր և սառը հողերը կարելի չե լավացնել մտցնելով սրանց մեջ կիր, հեկտարին 2—3 տոննի չափ:

Սակայն կիրը հողի մեջ մտցնելը մեծ զգուշութուն է պահանջում, քանի վոր վորեք դեպքերում կարող է քիմաակար ազդեցութուն գործել: Դրա համար հողի կրացումը պետք է կա-

տարել միայն մասնագետների ցուցմունքներով, ձեռքի տակ
առնենալով հողի հետազոտութեան տվյալները:

ԻՆՉ Ե ԲՈՒՅՍԻ ՊԱՏՎԱՍՏՈՒՄԸ

1. Ընդհանուր հասկացողություն պատկասի մասին

Այգիներում պտղատու ծառերն ուշադիր դիտելիս՝ կարելի
յի նկատել, լիք ցողունների հիմքի վրա, հենց գետնի մակերե-
սին մոտ, նկատվում և սեղմված գոտի: Սա պտղատու ծառի յեր-
կու մասի սահմանն է:

Վերահիշյալ գոտուց դաժը ցողունի մասն ու արմատները
պատկանում են վայրի ծառին, իսկ վերին մասը, լիքը պատ-
վաստված և նրա վրա, «կուլտուրական» սորտին: Սակայն հազ-
վագյուտ դեպքում և լինում, լիք նրանց բնդլայնական աճը լինի
միևնույն ուժի, լիքի հետևանքով և ցողունի վրա առաջանում
և նշված ներքանը:

Գոտին վայրի սերմաբույսի այն մասն է, լիքի վրա կա-
ռարվել և կուլտուրական սորտի պատվաստը:

Բանն այն է, լիք խնձորենու, տանձենու, կամ թե պտղա-
տու այլ տեսակի կուլտուրական վորեն սորտի սերմերից անմի-
ջականորեն աճած պտղատու ծառերը մեծ մասամբ չնչին չափով
են նմանում այն ծառերին, լիքոնց պտուղներից վերցված են
այդ սերմերը: Սերմնաբույսերի մեջ լավորակ պտուղ տվող ծա-
ռերը սովորաբար այնքան քիչ են, լիք սրանց սերմերը սովորա-
կան ցանքի միջոցով չեն բազմացնում, բացառութեամբ շատ քիչ
դեպքերի: Որինակ, վերջիններիս թվին են պատկանում դեղձե-
նիների, ընկուզենիների վորոշ սորտերը:

Տնկարանի ձևավորման հողածասում սերմնաբույսերի վրա
պատվաստում — աճեցնում են կուլտուրական այս կամ սորտի
բողբոջ (աչք), կամ յերիտասարդ ճյուղի կտրոնը:

Կուլտուրական սորտի պատվաստած մասը կպչելով սերմնա-
բույսին շիվ և ալիս, լիքը աստիճանաբար աճելով հետադաշում
ավյալ սորտի ծառ և դառնում:

Սերմնաբույսը, լիքի վրա պատվաստում են կուլտուրական
սորտը, կոչվում և վայրակ կամ պատվաստակալ, իսկ սրա վրա
աճող կուլտուրական մասը — պատվաստացու:

2. ՊՏԴՈՍՈՒ ՆԻՄՆԱԿԻՄ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԱՊՏՈՎՈՍԱԿՈՒՆԵՐ

Պտղատու կուլտուրական ծառերի դարգացումն առավելագույն չափերով կախված է այն պատվաստակալներից, վորոնց վրա սրանք պատվաստված են:

Ամենից առաջ պետք է հիշել, վոր վորոշ պատվաստակալների վրա գարգանում են խոշոր, յերկարակյաց, բայց համեմատաբար ուշ պտղաբերող ծառեր:

Ընդհակառակն, այս նույն տեսակներն ու սորտերը—պատվաստվելով այն պատվաստակալների վրա, փոքրահասակ են լինում, յերկարակյաց չեն լինում, բայց և այնպես վաղ են պտղաբերում:

Առաջին պատվաստակալները կոչվում են ուժեղ աճող, իսկ յերկրորդները՝ թույլ աճող, կամ թղուկային:

ԽՆՁՈՐԵՆՈՒ ՊԱՏՎԱՍՏԱԿԱԼՆԵՐԸ

1. Այս պատվաստակալներից իրենց նշանակությամբ և տարածվածությամբ առաջին տեղը բռնում են անտառային վայրի խնձորենիները, վորոնց կարելի չէ հանդիպել Միսիթյան շատ վայրերում, մասնավորապես Հայաստանի շրջաններից՝ Իլիլիանի, Իջևանի, Կիրովականի անտառներում:

Այս պատվաստակալի արժանիքներն են.

ա) դեպի հողը պահանջկոտ չլինել:

բ) պատվաստացվի միացման տեղում համարյա բոլոր փոփոխակների հետ լավ համահունչ:

գ) վայրի խնձորենու վրա պատվաստած ծառերը շատ խոշոր, յերկարակյաց և բերքատու յեն լինում:

2. Հարավի շրջանների համար ամենալավ պատվաստակալը հանդիսանում է «Կիսայիլ»-ն: Վերջինս ունի ուժեղ դարգացած, փնջաձև արմատային սիստեմ, վորը հողին հնարավորութուն է տալիս ջրի պահպան հաջողությամբ դիմանալ:

Միաժամանակ այս պատվաստակալը չի տուժում նաև ավերող խոնավությունից: Պատվաստակալի մյուս արժեքավոր հատկութունը, նրա մեծ ցրտադիմացկունությունն է:

3. Հյուսիսային պտղաբուծական շրջանների համար խնձո-

բնու աւրժեքավոր պատվաստակալն է համարվում «Սիբիրկա»-ն, վերն ունի լավ զարգացած, գլխավորապես հողի վերին շերտերում աւարածվող արմատային սխտեմ։ Սրա համար ել սաղր հողերում նա իրեն վատ չի գգում, չի տուժում ավելորդ խոնավությունից և ստորերկրյա ջրերի բարձր մակերեսից։

Սակայն «Սիբիրկա»-ն ունի և բացասական կողմեր. յերաչափ չի դիմանում և հաջող չի համաճում մի քանի կուլտուրական փոփոխականների հետ։

Նկարագրված բոլոր պատվաստակալները բազմաճում են սերմերով։

4. Հարավի պտղաբուծական շրջաններում կիսաթղուկային խնձորենիներ աճեցնելու համար ոգտվում են «Դուսեն»-ից։ Հյուսիսային շրջանների համար «Դուսեն»-ը սառնամանիքներին չդիմանալու պատճառով պիտանի չէ։

Դեպի խոնավությունը նա պահանջկոտ չէ, սակայն բերքի հողի կարիք է գգում։ Պատվաստացվի հետ լավ և համաճում։

«Դուսեն»-ի վրա պատվաստած խնձորենիները միջին մեծության են հասնում և շատ յերկար չեն ապրում—միջին չափով 20—30 տարի, բայց շուտ են պտղաբերում։

5. «Ռալկա»-ն վորպես պատվաստակալ գործ է ածվում միայն հարավային շրջաններում, վորի վրա զարգանում են յերրորդ-չորրորդ տարում պտղաբերող, բայց վոչ յերկարակյաց (15—20 տարի), իսկական թղուկային ծառեր։ «Ռալկա»-ին պետք է հարուստ և բավական խոնավ հող։

«Ռալկա»-ի պատվաստը հաջող է կաշում և, անկախ փոփոխակից, լավ է աճում։ Թե «Դուսեն»-ը և թե «Ռալկա»-ն բազմացնում են անդալիսի միջոցով։

ՏԱՆՁԵՆՈՒ ՊՍՏՎԱՍՏԱԿԱԼՆԵՐ

Տանձենու համար յերկու հիմնական պատվաստակալ է գործադրվում, ա) անտառային վայրի տանձենի, սովորական ուժեղ աճող տանձենու ծառեր ստանալու համար և բ) սերկւկենի—թղուկայինների համար։

1. Վայրի տանձենին, անտառային վայրի խնձորենու պես, լայն չափերով տարածված է Միության և մոտնափորապես Հասարակածի անտառներում։

Վայրի տանձներն ունենում և ուժեղ, դեպի հողի խորքը տարածվող արմատներ, վորը և նրան դարձնում և սակավապահանջ՝ հողի խոնավության ու քննդարար նյութերի նկատմամբ: Պատվաստը բոլոր փոփոխակներն դեպքում ել լավ և կաշուում: Վայրի տանձնու վրա աճող ծառերն աչքի յեն ընկնում իրենց ուժեղ աճեցողությամբ և յերկարակեցությամբ: Վայրի տանձներն բաղմանում և միայն սերմերով:

2. Սերկելվենու վրա պատվաստած տանձներն արդեն յերրորդ տարուց սկսում են առատ պտղաբերել, բայց 20 տարուց ավելի չեն ապրում:

Սերկելներն շատ պահանջկոտ և թե դեպի կլիման և թե դեպի հողը: Մասնամանիքներին նա չի դիմանում, դրա համար ել մշակվում և հարավում. նա տանձնու թղուկային կուլտուրայի համար միանգամայն անփութարինելի յե վորպես պատվաստակալ: Սերկելներն հարկավոր և տաք, հարուստ և բավականաչափ խոնավ հող:

Սերկելներն, վորպես պատվաստակալ, բացասական կողմնային և, վոր նրա հետ վոչ բոլոր կուլտուրական փոփոխակներն են լավ համահուն:

Սակայն պտղաբուծության ասպարեզում այս բացը վերացնելու համար վաղուց արդեն լավ միջոց և մշակված, այսպես կոչված կրկնակի պտսվասք:

Սկզբում սերկելներն վրա պատվաստում են այն կուլտուրական փոփոխակը, վորը նրա հետ հաջող և համահուն, իսկ հետո արդեն վերջինիս վրա պատվաստում են ցանկալի փոփոխակը, վորն առանց այդ միջնորդի չեր համահուն:

Միջանկյալ պատվաստի համար լավագույն փոփոխակ և «Կյուրեն»-ն կամ «Պասոսուկայա»-ն:

Հյուսիսի ել ավելի վեր շրջանների համար լավ են նույնպես «Իլինկա», «Լիմոնայա» («Լիմոնկա»), «Մախարայա» («Մախարկա») փոփոխակները:

Հոգակավոր պտղաբուծ. Ի. Վ. Միչուրինը վերջին տարիներում կարողացավ ստանալ սերկելներն «Կյուսիսային» սորտ, վորը հաջողությամբ դիմանում և սառնամանիքներին:

Այս նոր սերկելներն հնարավորություն և ապիա թղուկային տանձներն կուլտուրան դեպի հյուսիս տարածելու:

Սերկելներն սովորաբար բաղմացվում և վեգետատիվ հասնապարհով—անդալիսով և կտրոններով, ջանի վոր սերմնային բաղմացումը չի ապահովում սերմնաբույսերի միակերպությունը:

Քե բերրի և թե ազգատ, թե բովական խոնավ և թե գգալի չափով չոր հողերում:

Մամուլի վրա պատվաստած բոլոր թզուկային ծառերը վաղ են պտղաբերում, բայց յերկարակյաց չեն: Բազմաանում են մեծ մասամբ կորիզներով:

Մացառուտներից ստացված պատվաստակալները վատ են, քանի վոր հետագայում առատ մացառներ են արձակում:

4. Միբանին ևս գործադրվում է յերկարակյաց և ուժեղ ձեռք սալորենիների ստանալու համար:

Սակայն ծիրանին՝ վորպես սալորենու պատվաստակալ, քիչ է գործածվում: Սա սալորենու պատվաստացվի հետ վատ է աճում և թույլ ծառի հասուն զիճակում ուժեղ քամիներից կոտորվում է պատվաստի տեղից:

Դրա համար էլ ծիրանուն միայն բացառիկ դեպքերում պետք է ոգտագործել վորպես պատվաստակալ: Դեղձենին ու նշենին ևս գործադրում են վորպես սալորենու պատվաստակալ: Դեղձենին նպաստում է սալորենու արագ աճելուն և վաղ պտղաբերելուն:

ԿԵՆՈՍԵՆՈՒ ՊԱՏՎԱՍՏԱԿԱԼՆԵՐԸ

Կեռասենու կարևոր պատվաստակալը վայրի կեռասենին է, վորից կան դեղին և կարմիր պտուղներ ունեցող ճեբր:

Պատվաստակալի զարգացման համար լավ է ընտրել դեղնապտուղ կեռասենու կորիզները: Սրանց վրա պատվաստած կեռասենու պատվաստացուն ուժեղ, յերկարակյաց է, թեև մյուսների համեմատությամբ ուշ է պտղաբերում:

Կեռասենու պատվաստակալը պահանջում է պարարտ, փխրուն, առք և բովականաչափ խոնավ հողեր: Պատվաստը բոլոր սորտերի հետ շատ հաջող է կապում: Վայրի կեռասենու կորիզներ չլինելու դեպքում՝ կարելի չէ բավարարվել նաև տեղական կուլտուրական սորտերի սերմնաբույսերով:

«Անխալկա»-ն (այլ կերպ «Մագալխալկա» կամ Մահալերի բալ) նույնպես լայն չափերով մշակվում է հարավի շրջաններում ժոշ միայն կեռասենու, այլև բալնու համար, վորը նույնպես նրա հետ հաջող կապում է աճում է:

«Անտիպկա»-ի մյուս տեսակները ներս են դնել հող

ու խոնավությունն ունեցած սակալ պահանջկոտությունը և մացառների համարյա լրիվ բացակայությունը, Բաղմանում և հոբիգները միջոցով:

ԲԱԼԵՆՈՒ ՊՍՏՎԱՍՏԱԿԱԼՆԵՐԸ

1. Միջին և հյուսիսային շրջաններում բալենու հիմնական պատվաստակալն ինքը՝ բալենինն է, վորք զարգանում և տեղի կուտուրական սորտերի կորիզներով: Բոլոր սորտերը հրաշալի յեն կպչում: Այս պատվաստակալը պահանջկոտ չէ դեպի հողը և սառնամանիքների դեմ դիմացկուն է:

2. Հարավի շրջանում բալենինն պատվաստում են նաև «Մնտիպկոմ»-ի վրա:

Դեղձենի. — Դեղձենու լավագույն պատվաստակալը հենց ինքը դեղձենինն է, վորի վրա պատվաստած ծառերը համեմատաբար վաղ են պտղաբերում և առատ բերք են տալիս: Լավ և զարգանում խորը, թեթև, գլխավորապես կալա-ավաղային և կրախառն հողերում:

Չոր, ավաղոտ հողերում վորպես դեղձենու պատվաստակալ կարելի չի գործադրել վայրի ծիրանին: Այս պատվաստակալի վրա պատվաստված բույսերն ավելի ուժեղ են աճում և յերկարակյաց են լինում:

Չոր և վոռոգման չորով աղքատ հողերում, վորպես ուժեղ աճող և ցրտադիմացկուն պատվաստակալ, կարելի չի գործադրել նշենին:

Ծիրանի. — Ծիրանու համար բնդունված և լավագույն պատվաստակալ է վայրի ծիրանին («Խաբշի»-ն), վորը կուտուրական ծիրանու լավ աճող և յերկարակյաց ծառեր և տալիս, ունի ուժեղ ճյուղավորվող, վերին շերտերում տարածվող արմատային սիստեմ և դեպի հողի խորքը գնացող առանձին արմատներ:

Լավ զարգանում և խորը, կավային, քաքքարոտ և կրային հողերում:

Ծիրանու պատվաստակալը հողի աերացիայի հանդեպ պահանջկոտ է, վորի հետևանքով և ծառը կավային հողերում վատ և զգուժ իրեն: Իսպառ տանել չի կարողանում ճանճացած և նույնիսկ թեթև լճացած հողերը:

Ծիրանու պատվաստակալը յերաջատադիմացկուն է և բավա-

կանանում ե հողի մեջ դառնալով սակավ սննդանյութերով և հաշտ-
վում ե նուշնիսի թեթև աղուտ հոգերի հետ: Բազմանում ե կո-
թիղներով: Վերապես ծիրանու պատվաստակալ գործադրում են
նաե դեղձենին, նշենին և ալուշան:

3. Պատվաստի համար վորեեղից կտրուներ վերցնել

Մայր ալգի.— Պտղատու ծառերի ցանկացած տեսակների բազ-
մացման համար պատվաստ կատարելիս պետք ե մատաղ շիվեր
ուռննալ: Այդպիսի շիվերը կոչվում են պատվաստաշիվեր կամ
պատվաստի կտրոններ: Կտրոններ պատրաստելիս պեճ ե կա-
տարելուպես հավասարացած լինել, վոր դրանք կտրված են հենց այն
ծառի տեսակից, վորը ցանկանում են բազմացնել: Այսպիսով բազ-
մացվող տեսակների կտրոններ մատակարարելու համար տնկա-
րանը պետք ե մշտական ե հուսալի աղբյուր ուռննալ: Այս խնդիրը
լավագույն ձևով ե լուծվում այն դեպքում, յիբր կան բավարար
չափի և կազմի պտղատու տնկվածքներ: Դրա համար տնկարանին
կից պետք ե ունենալ մայր ալգի, կազմված գլխավորապես այն
տեսակներից ու սորաներից, վորոնք տվյալ շրջանի համար ճա-
նաչված են վորպես լավագույն տեսակներ և մտնում են այդ
շրջանի ասորտիմենտի մեջ: Իսկ այդ տեսակների թիվը խիստ
սահմանափակ ե: Սակայն ցանկալի յե մայր ալգում ունենալ
նաե վորոշ (թեկուզ սահմանափակ թվով նմուշներ) քանակի սոր-
տեր, վորոնք տվյալ շրջանի ասորտիմենտի մեջ չեն մտնում և
մշակվում են լուի փարձի յե՛լ ուսումնասիրուլյան նպատկով:

Մայր ալգու բոլոր ծառերի վոր սորտին պատկանելը պիտի
խստորեն ստուգվի և անունը փակցվի ծառին: Բացի այդ, յուրա-
քանչյուր ծառ պետք ե նշված լինի հատակագծի վրա, վորի
խակահանը պահվում ե վորպես կարևոր փաստաթուղթ: Ամենորյա
աշխատանքների և տնդեկանքների համար պետք ե ոգտվել այդ
հատակագծի պատճենից: Մայր ալգու առկայությունը տնկարանն
ապահովում ե անհրաժեշտ քանակի թարմ կտրոններով, իսկ այդ
հանդամանքը պատվաստի հաջողության համար բացառիկ կա-
րևորություն ունի:

Մայր ալգու բացակայության դեպքում տնկարանը կարող
ե ոգտվել ուրիշ այգիներից վերցրած կտրոններից, կամ տնկա-
րանի յերկամյա տնկիների այն ավելորդ շիվերից, վորոնք ամա-
ռը, ձեռնորման ժամանակ, կտրվելու և հեռացվելու յեն, սակայն

2. Պետղմեոսից ինչպես համել սերմերը

Հավաքած պտուղներից պետք է սերմերը հանել: Պտուղներից սերմեր հանելու յերկու յեղանակ կա՝ քոց ու չոր:

Մինչև վերջին ժամանակները գործնականում համարյա բացառապես ոգտագործում էին թաց յեղանակը: Վերջինիս ելու-թյունը հետևյալն է:

Որինակ, մինչև 70 սանտիմետր բարձրությամբ խնձորի կամ տանձի կուլյա ե արվում, վորպեսզի պտուղները թացանան և նույնիսկ, վորքան կարելի, յե լավ նեխեն: Այդ դեպքում չպիտի թողնել, վոր պտուղներն ուժեղ տաքանան, վորը կարող է փչացնել սերմերը: Յեթե նկատվի տաքացում, պիտի շտապ առաեցնել պտուղները: Դրա համար ել անհրաժեշտ է բարակ շերտով փռել և փամանակ սո ժամանակ խառնել:

Պտղի մեջ սերմը լիակատար հասունանալուց հետո հարկավոր է անմիջապես դիմել սերմի զատման գործին: Հարկավոր է նախ պտուղը պտղահատով լավ ջարդել, ապա ջարդված ամբողջ մասսան լցնել լայն տաշտակների վրա դրված՝ պտղի սերմի մեծություն ունեցող թիթեղյա ցանցերի վրա: Զարդված մասսան պետք է ցանցի վրա ջրով լվալ ու տրորել, վորի հետե-վանքով առանձնացած սերմերը ցանցի ծակոտիներից կթափվեն տաշտի մեջ, իսկ չեչը կմնա ցանցի վրա: Իրանից հետո սերմը տաշտից հանում, նորից մաքրում լվանում ու ստվերում լավ չորացնում են և մտղելուց հետո պահում են չոր պահեստներում մինչև ցոնքը կամ ստրատիֆիկացիայի յենթարկելը: Սերմն աչաձևով դատելու դեպքում՝ շնորհիվ աշխատանքի մեքենայացման, դործն արագ է ընթանում և ստացվում է համեմատաբար բարձ-րորակ սերմ: Պտղահատ չուեննալու դեպքում՝ պտուղը կարելի յե ջարդել փայտյա թակերով, իսկ լվացումն ու մաքրումը վերը նկարագրած յեղանակով:

Չոր ձևով դատումն ավելի լավ է: Այս յեղանակով՝ սերմը հանելու համար պտուղներն անց են կացնում պտղահատի միջով: Ստացած ջարդվածքը հյութից դատելու համար մամլում են: Մամլած զանգվածը չորացնում են, այդ դեպքում հարկավոր է ուշադիր հետևել, վոր բոլորոս չառաջանա: Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է զանգվածը փռել բարակ յերտով, լավ օդափոխվող տեղում և հաճախ խառնել:

Յերբ զանգվածը բավականին կչորանա, պիտի սկսել սերմի

մայային մասից զատելու աշխատանքը, վոր կատարում են հատուկ մազերով:

Տնտեսութեան մեջ կարելի չի այս կերպ վարվել:

Մանր սերմեր չանցկացնող ծակոտիններ ունեցող մեծ մաղը կողքերից յերեք-չորս թել տնելով կախում են սրահի շեղ գերանից կամ ուղղակի ծառի կոճղից, գետնից մեկ մետր բարձրութեամբ աշխատողի ձեռքը հասնի: Մաղը ցածրակող պիտի լինի: Մաղն ուժգին շարժման մեջ են դնում, վոր սերմերը նրա մեջ լավ թափահարվին: Այդ դեպքում՝ ծանր սերմերը հավաքվում են մաղի տակ և նրա մեջտեղում, իսկ ամեն մանրուք, կեղտ, պտղի չոր ու թեթեւ միսը հավաքվում և վերը, վորը հավաքում և թափում են:

Այս յեղանակով ստացված սերմերի վորակն ավելի քան լավ է: Բացի այդ, մամլած հյուսթը կարող է դորձադրվել այս կամ այն պտղային խմիչքները պատրաստելու համար (մրգի ողի, պտղի կլլաս և այլն), իսկ պտուղների չոր մսից կարելի չի պատրաստել պտղի սուրճ:

Սակայն ավելի լավ և պտուղներից սերմերը հանել մրգի մշակման դորձարաններում: Այս դեպքում պետք է նկատի առնել, վոր դորությունն ունի մշակման յերկու յեղանակ. տաք, վորը կապված է յիփելու կամ խաշելու հետ և պաղ (որինակ՝ պտղի հյուսթ, ջրեր և այլն պատրաստելու դեպքում): Ցանկու համար կարելի չի գործադրել այն սերմերն ու կորիզները, վորոնք ստացված են պտղի պաղ յեղանակով վերամշակումից, վորովհետև տաք ձևով դատված սերմերը կորցնում են իրենց ծլունակութունը:

3. Լավագույն սերմանյութի ընտրությունն ու պահպանումը

Լավ սերմանյութի ու տնկանյութի նշանակութունը պարզ է ամենքին, դրա համար ել այստեղ ցույց կտրվի միայն ընտրութեան տեխնիկան:

Ինչպես արդեն վերն ասվեց, սերմերի ընտրությունն սկսվում է դեռ անտառից (կամ այգուց), հողակտորներ, առանձին ծառեր, պտուղներ և այլն ընտրելու: Ընտրությունը, ինչպես տեսանք, շարունակվում է և պտուղներից սերմեր հանելու դորձողութեան ընթացքում: Սակայն այդ բոլորը չեն կարող հեռացնել սերմերի ընդհանուր մթերման մեջ անհամապատասխան սերմեր ընկնելու հնարավորությունը: Անմիջականորեն ցանվող սերմերի համար

ըստ հնարավորին, սերմերի ավելի խնամքով և լրացուցիչ ընտ-
րություն պիտի կատարեն:

Նախևառաջ պետք է սերմը քամհարել, հեռացնել նրանից
բոլոր տեսակի կեղտերը և վախտ սերմերը: Ապա անհրաժեշտ է
պարզել սերմի ծլուճակությունը: Դաշտային և բանջարոնսցային
սերմերի ծլուճակությունը վորոշվում է աճեցման յեղանակով:
Սակայն պտղատու տեսակների սերմերի նկատմամբ այդ յեղա-
նակն իսպառ կիրառելի չէ, քանի վոր նրանց ծլելը խիստ յեր-
կարաճովում է: Մնում է արտաքին նշաններով և առանձին
ձևերով վորոշել նրանց լավորակ լինելը: Այդ սերմերի ծլուճակու-
թյունը կարճ ժամանակավիջոցում կարող է ստուգել հանրապե-
տական սերմնարուձական կոնտրոլ կայանը տարբեր ներկանյու-
թերի միջոցով:

Լավ սերմերն ավելի մեծ են, լիքը, ծանր, ունենում են
փայլուն մաշկ: Անփայլ գույնը ցույց է տալիս, վոր սերմի վո-
րակը ցածր է, վորն առաջանում է հաճախ վատ մշակումից (թաց
ձև) կամ վատ ու յերկար պահելուց:

Սերմերը պիտի ունենան պարզ արտահայտված, տեսակին
հատուկ գույն. որինակ, խնձորի սերմերը—բաց-շագանակագույն,
խիչ տանձինը համարյա սև են: Մաշկի սպիտակավուն և ընդ-
հանրապես բաց գույնը սովորաբար ցույց է տալիս, վոր սերմը
բավականաչափ հասունացած չէ: Յերբեմն պատահում են անտա-
ռային տանձերի ալլատեսակներ, բավականաչափ բաց գույնի
սերմերով, սակայն միանգամայն հասուն: Պետք է նախապես
վորոշել, թե այս կամ այն տեսակի հասած սերմերն ինչ գույն են
ունենում: Ապա պետք է հետադռնել նաև սերմի ներքին վիճակը:
Լավ սերմերը կտրելիս ներքուստ ունենում են զուտ սպիտակ
գույն, իսկ վատ և հնացած սերմերը՝ դեղնավուն: Թաքմ և ընդ-
հանրապես առողջ սերմերն ունենում են դուրեկան համ, ընդհա-
կառակը, նեխածի համն ու հոտը ցույց են տալիս, վոր սերմը փչե-
ցած է: Բորբոսը նույնպես սերմի անորակ լինելու ակնհայտ
նշան է: Սերմի պիտանիությունը վորոշելու գործում մի շաքջ
պարզ վորոշիչ բավական ոճանդակում են:

1. Վորեև պինդ բանով լավ սերմին խփելը միայն տափա-
կեցնում է այն, իսկ վատ սերմին՝ փշրում:

2. Լավ սերմերը սուզվում են ջրի տակ, իսկ դատարկներն ու
փչացածները բարձրանում են ջրի յերեսը: Այս դեպքում ամե-
նածանրերը, լավերը սուզվում են ջրի տակ: Դրանով էլ վորա-

կյալ սերմերը զատում են վատերից: Սակայն ջրի նզնությամբ սերմեր ընտրելու դեպքում ծայրահեղ զգուշություն և պետք ա) աշխատանքն արագ կատարել, վորպեսզի սերմերը շատ չխոնավանան, բ) վորքան կարելի յե արագ կատարել ջրից հանած սերմի լիակատար չորացումը: Դրա համար սերմերը պիտի փակել չոր, լավ ոդափոխվող շինքում՝ բարակ շերտով և հասակս խառնել:

Սերմերը պիտի պահել չոր, հով շենքում, պարկերի մեջ: Յեթե անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չառնվին, մկները սերմի պահեստներում խիստ ագիթածություն կգործեն:

Ավելի լավ և պարկերը յիրկաթալարերով կախել առատադից կամ պտտերից: Կարելի յե սերմերով լի պարկերը դարոնք աշնպիսի սեղանների վրա, վորոնց վտաքերին խփված են բավական լախ, անցքը դեպի ցած թիթիղյա հովանոցներ: Վերջապես, սերմերը լավ կարելի յե պահել թիթեղապատ արկղներում, վորոնք դրսից յերկաթով են պատած և բազմաթիվ մանր ծակոտիներ ունեն՝ որ անցնելու համար:

Պարկերի վրա քիմիական մատիառով պետք և դրված լինի տեսակը, սորտը, սերմի պատրաստման ժամանակն ու տեղը: Նման նմուշներ պետք և տեղավորել նաև պարկերի մեջ (փայտե նոթիկետների վրա): Այս կրկնակի նշաններն արվում են նրա համար, վորպեսզի կանխվի ամեն տեսակ խառնաշփոթություն այս կարևոր գործում:

4. Սերմերի նախապատրաստումը ցանքի նամար

Պարատու տեսակների սերմերի ցանքը կարելի և կատարել թե աշնանը և թե գարնանը: Աշնան ցանքը գարնան ցանքի հանդեպ մի շարք առավելություններ ունի:

1. Սերմերը չպիտի պահել ձմռան ընթացքում, վոր բավականին դժվար և. 2. գարնանն ալիքգործակալն ըրջաններում շտապ հատարելիք բազմաթիվ աշխատանքներ են լինում, վորոնք առանց գործին շնագելու կարելի յե կատարել այն դեպքում, յերբ ցանքն աշնանն և կատարվում. 3. լավ և ապահովվում գարնան ավելի վաղ ու ավելի միահամուռ ծլումը: Իսկ գարնանային ծիւրը տվորաբար միահամուռ չեն լինում, շատ անգամ դուրս են գալիս հաջորդ տարում. այդ դեպքում ել, այնուամենայնիվ, հարկ և լինում կատարել ցանքի սովորական աշխատանքները՝ փխրեցում,

քաղհան, իսկ հողի խոնավության պահասության պարագային՝ նաև վոռոգում:

Անշանացանի վառ կողմն այն է, վոր ցանքերը յերբեմն տուժում են մկներէից:

Սակայն յերբեմն հարկադրված են լինում դարնանացանքի դիմել յերբ սերմերն ուշ, արդեն ցրանքն սկսվելուց հետո յեն ստացված լինում: Ընդհանրապես անհրաժեշտ է կորիզավորներն աշնանը ցանել: Կորիզավորները պետք է ցանել պտղից հանելուց անմիջապես հետո:

Պտղատու ծառերի սերմերը դարնանը ցանելու համար յենթարկում են ստրատիֆիկացիայի, այսինքն՝ ավազի մեջ են պահում: Պտղատու տեսակների սերմերի նախապատրաստման այս յիզանակը հետևյալն է.

Վաղորդը պատրաստում են ավազը, լվանալով ու մաքրելով տիղմից: Սերմերը խառնում են լվացած ավազի հետ, վերցնելով ըստ ծավալի մեկին յերեք ավազ: Հաճախակի խառնելու միջոցով խառնուրդը պիտի հասցնել այն դրության, վոր սերմերը հավասարաչափ բաշխված լինեն նրանում: Այդ խառնուրդը պիտի լցնել փայտյա արկղերի կամ տոպրակների մեջ: Խառնուրդը պետք է պահել մառանում կամ բնակելի շենքում, միայն հաճախ ջուր ցանկով նրա վրա, վորպեսզի խոնավ վիճակում մնա: Այնուհետև պետք է սերմերը հիշված աժաններով թաղել հողի կամ ձյունի մեջ: Վոշ հողի և վոշ ձյան մեջ թաղված սերմերի խիստ ցրտահարվելուց, նույնիսկ հյուսիսային ջրջաններում, յերկուդ կրելու հարկ չկա իսկ թեթև ցրտահարումը նույնիսկ անհրաժեշտ է՝ վաղ և համաչափ ծիւր ստանալու համար: Ստրատիֆիկացիայի տեղը տնկարանային մեծ տնտեսություններում կարող է լինել ուղղակի բաց դաշտը. դրա համար հարկավոր է 60—70 սանտիմետր խորությամբ և ցանկացած լայնության ու յերկարության փոսեր փորել, հնարավոր է նաև ողտագործել առաջուց ջերմոցների համար պատրաստված փոսերը: Հարկավոր է փոսերի հողը լավ մաքրել և պատերը հղկել: Ստրատիֆիկացիայի համար պիտանի ավազը պետք է 8—10 սանտիմետր հաստությամբ շերտաձև փռել փոսի հատակին և ապա ավազի վրա ցանել կորիզը, դարձյալ 8—10 սանտիմետր շերտով, այսպիսով հաջորդաբար նույն հաստությունը պահելով պետք է փռել ստրատիֆիկացիայի յենթակա ամբողջ կորիզը մինչև փոսի լցվելը: Ստրատիֆիկացիան

փոսերի շրջապատն անձրևների և հեղեղների ջրերից պերժ պահելու համար պետք է առուներ պատրաստել:

Այսպիսի հետ խառնած սերմերի պահպանման տեղը շատ խոնավ չափովի լինի. լավ է, յեթե այն գտնվում է ստվերում, պարսպի կամ ջնճրի մոտ, վորպեսզի գարնանը ձյան հալը շատ շուտ չլինի: Ստրատիֆիկացիայի յենթարկվող սերմերը փոսերում պիտի պահել խոնավ վիճակում, դրա համար հարկ յեղած դեպքում պետք է հողը ցնցուղով ջրել:

Այս ձևի ստրատիֆիկացիան նպատակահարմար է գլխավորապես կորիզավորներին (դեղձ, ծիրան և այլն) համար:

Ստրատիֆիկացիայի դեպքում անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել նաև մկների դեմ: Սերմերով լի արկղները կամ պարկերը պետք է դնել փոսերի մեջ: Յւրաքանչյուր ձմեռվա ընթացքում հարկավոր է սերմերի շուրջը ձյուն պահել և շարունակ ամրացնել այն: Արկղները հնարավոր է պահպանել և փշտոներ Ժառանգի ճուղիներով:

Ստրատիֆիկացիան կարելի չէ կատարել աշնան վերջերից: Ասկայն ավելի լավ է չուշացնել և այն ավարտել աշնանը: Առանձնապես չի կարելի ուշացնել կորիզավորներին (կեռաս, բալ, դեղձ, ծիրան, սալոր և այլն) սերմերի ստրատիֆիկացիան, վորը պիտի կատարել աշնանը՝ պողից հանելուց անմիջապես հետո:

Պետք է նշել, վոր «Միբրիկա» խնձորենիների սերմերը ափաղի հետ խառնելու կարիք չեն դուռ, վորովհետև շատ լավ ծլում են նաև գարնան հասարակ ցանքի միջոցով:

Ինչպես արդեն ասվել է, գարնանը ձյան խիստ արագ հալչելուց պետք է սերմերը պահպանել, այլապես կարող են չափազանց վաղ ծլել, իսկ ծլած սերմերի ցանքը դժվար մշակելի չէ. այս դեպքում ծիլերը հեշտությամբ կոտրվում են, վորովհետև նրանք շատ նուրբ են: Սերմերի վաղաժամ ծլելու առաջն առնելու լավագույն միջոցը ստրատիֆիկացիայի յենթարկված տեղերի վրա ձյուն թափելն ու ամրացնելն է, վերևից ծածկելով ձոռով կամ չոր տերեղներով:

5. Յանվ կատարելը

Յանքը կատարվում է կամ սերմանոցում և կամ անմիջապես տնկաբանում: Հնդավորների ցանքը կատարվում է սերմանոցում՝ մարգերով: Մարգերը պատրաստվում են 15—30 մետր յերկա-

բությամբ և 120—150 սմ լայնությամբ: Թմբերը կապելուց հետո հարկավոր է մարգերը փխրեցնել, հաքթել և տափանել:

Ցանքի ակոսները շինում են մարդի լայնքի ուղղությամբ: Ակոսները պատրաստում են ակոսաքաշով (նկ. 2) կամ ցանքի տախտակի ոգնությամբ (նկ. 3). ակոսաքաշը դործադրելիս՝ ակոսները ուղղության և նրանց միջև յեղած տարածության ճշտությունը վորոշվում է հատուկ չափով, վորը յուրաքանչյուր աշխատող պետի ունենալ: Այդ աշխատանքի ճիշտ կատարումն ապահովում է սերմնաբույսերի համաչափ դարգացումը և դյուրացնում է խնամքի աշխատանքները:

Դաշտային և նախալեռնային գոտիներում կորեկավորները մեծ մասամբ ցանվում են անմիջապես տեղում—մարգերով, կամ առանց մարգերի: Մարգերը պատրաստվում են 80—150 մետր յերկարությամբ և 2,70 մետր լայնությամբ, նայած հողի սելյեֆին:

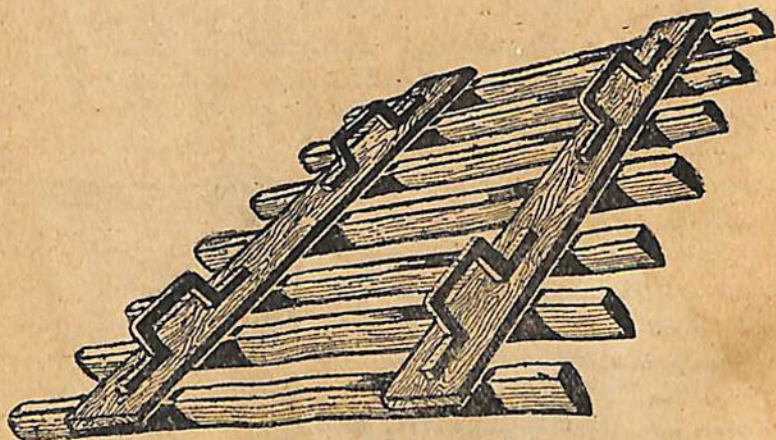

Նկ. 2. Ակոսաքաշ

Թմբերը պետք է պատրաստել խնամքով և ամուրձ հետազոհ հաճախի փոռողումները հաջող կատարելու համար: Ցանքը մարգերում պետք է կատարել շարքերով, թմբերին դուգահեռ, հետևորդը բզլիցով պատրաստած մարգերում: Այսպես պատրաստած մարգերում ցանվում է 3 շարք, միմյանցից 90 սմ հեռավորությամբ. շարքերից յերկուսն անմիջապես ընկնում են թմբերի տակ, իսկ մեկը՝ մարդի կենտրոնում: Ցանքը հնարավոր է կատարել մեկ ձիանի բամբակացոն մեքենայով, վերջինս հարմարեցնելով կորիզների մեծությանը և պահանջվելիք հեռավորությանը: Կորիզները պետք է ցանել 3—4 սմ խորությամբ, նայած նրա մեծությանը: Ցանքից հետո անմիջապես պետք է ծածկել հողով և ջրել: Խիստ պետք է հետևել, վոր կորիզը շարքերում ուղիղ ցանվի, այլապես հետագայում հողի մշակման և մեքենայացման աշխատանքներում մեծ դժվարություններ կառաջանան:

Ցանքի տախտակի կաղմությունը շատ լավ յերևում է 3-րդ նկարում: Տախտակի լայնությունը պետք է հավասար լինի մարդի լայնության: Մարդածողերի միջև տարածությունը համապատասխանում է միջշարքային տարածությանը: Ցանքի տախտակի

վրա աշխատում և յերկու մարդ, մեկը գնում և մարդի մի կողմով, մյուսը հակառակ կողմով: Տախտակի կողերով սեղմում են մարդի մակերևույթը և տախտակը յերկու անգամ դեպի առաջ և հետ են շարժում: Ակոսի խորությունը սերմնավորների համար (խնձոր, տանձ) 2—3 սմ և, կորիզավորների համար (բալ, կեռաս և այլն) 3—4 սմ:

Նկ. 3. Ցանքի տախտակ

Ակոսողների յետևից գնում են ցանողները: Ցանքի խտությունը կախված է մի շարք հանգամանքներից:

Յեթե վերաանկում և յենթադրվում, խիտ են ցանում: Այդ դեպքում՝ շարքերի մեջ, հետևապես և ցանքի տախտակի ակոսածողերի հեռավորությունը միմյանցից դարձնում են 10 սմ. Յեթե վերաանկում չի կատարվում, ցանքը կատարվում է ավելի նոսր, շարքերի մեջ՝ 15—20 սմ հեռավորությամբ:

Ավելի լավ է ցանքը կատարել մարդի յերկու կողմից:

Այդպիսի յեղանակն ապահովում է ավելի համաչափ ցանք առնենալը, մարդերը չեն փշանում և աշխատողները քիչ լարված աղիտաանք են կատարում: Այս դեպքում ցանքը կատարում են բռով:

Բանվորուհիներն այնպես պիտի վարժվեն, վոր միանգամից ճիշտ այնքան սերմ վերցնեն, վորքան անհրաժեշտ է համապատասխան խտությամբ մեկ ակոս ցանելու համար: Ցանքից

անմիջապես հետո սերմերը պետք է ծածկել վորի համար ոգտվում են փոցիւից, առանձինները վեր դարձրած դրությամբ: Փոցիւր Պիտի անցկացնել ակոսով՝ քիչ թեք: Անհրաժեշտ է, վոր մարգերը խոր-դաւորողություններից ազատ և սերմերը հաճապարապես ծածկված լինեն:

Յերբեմն ցանքը կատարվում է սածիլանոցում: Վերջինում վերատնկման համար սերմնարույսեր են պատրաստում: Վերա-տնկումն այն է, վոր սածիլը վաղ հասակում հանում են հողից, կարում են արժատների յերկարության $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ -ի չափով: Այս սածիլները տնկում են նոր տեղում, վերատնկման հողամասում, ուր հողը բերրի չի և առանձնապես խնամքով պիտի մշակված լինի: Վերատնկումն ապահովում է սերմնարույսերի արմատային սիս-տեմի առանձնակի, հաջող զարգացումը:

Սածիլանոցի առավելությունը՝ ա) փոքր տարածության վրա դեռ լի քանակով բույսեր են աճեցվում, բ) բույսերը գանձվելով սածիլանոցի պաշտպանված պայմաններում, արդեն վորոշ չափով զարգացած են լինում այն ժամանակ, յերբայս նույն բույսերը բաց դաշտում դեռևս նոր են սկսում ծլել: Սա շատ կարեւոր է մանավանդ հյուսիսային շրջանների համար, ուր ամառը շատ կարճատև է: Վերատնկման աշխատանքի լարվածությունից խուսափելու համար ցանքը կարելի չէ կատարել 2—3 ժամկետով:

Սածիլանոցները տարբեր ձևի կարող են լինել: Դրանք կա-րող են ջերմոցային տրեղներ լինել, սակայն առանց աղբով պա-րարտացնելու:

Սածիլանոցները յերբեմն պատրաստում են հոտորակ, 20—25 սմ խորության մարգերում:

Փուխը վիճակ ստեղծելու համար, լավորակ, հումուսով հա-ջուստ հողը խառնում են մեծ քանակով ավազի հետ և լցնում սածիլանոցը: Հողը սառչելուց պահպանելու համար ծածկում են հարդախառն գամաղբի հաստ շերտով կամ ուղղակի ձողոտով: Սա-ծիլանոցը լցնում են ցանքից մոտավորապես 20 օր առաջ:

Ստրատիֆիկացիայի յենթարկված սերմերը ցանում են (բառով) աղաղի հետ խառն: Դաշտային ցանքերն ավելի տարածված են հարթ տեղերում: Վերջիններս այն հսկայական առավելությունն ունեն, վոր հնարավորություն են ընձեռում ցանքի, խնամքի և հանելու աշխատանքային մի շարք պրոցեսները մեքենայացնելու:

Դաշտային ցանքերն անպայման կատարում են ուղիղ շար-քերով: Շարքերի միջև յեղած տարածությունը կախված է մշակ-

ման ձևերից. սրանք ունենում են 80—90 սանտիմետր հեռավորություն:

Մի հեկտարի վրա ցանվող սերմերի 750/100 ծլունակության դեպքում՝ սահմանվում է հետևյալ քանակը (կիրողրամներով).

Անտառի խնձոր և տափ	30—40
Բալ	150—200
Անտիպկա	120—150
Սալորներ	200—300
Ծիրան	300—350
Դեղձ	500—600

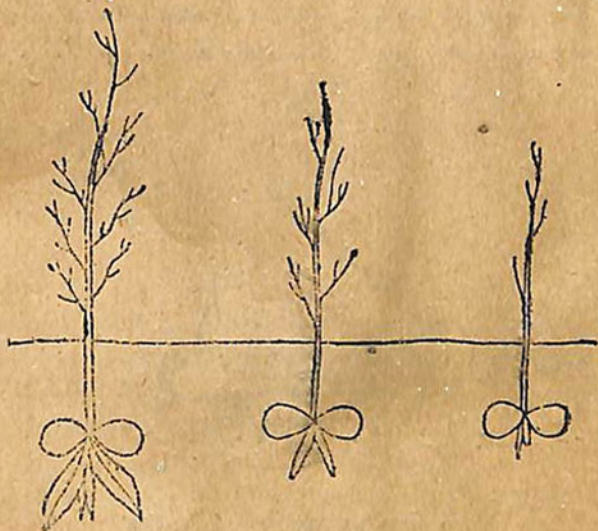
Մանր սերմերը (խնձոր, տափ, բալ, անտիպկա) ցանվում են 2—3 սմ խորությամբ, խոշորները (սալոր, ծիրան, դեղձ)՝ 3—4 սմ:

Մանր սերմերի և մանր կորիզների ցանքը, առայժմ, պարտուտու տեսակների հատուկ շարքացան մեքենա չունենալու հետևանքով, կատարվում է սովորական դաշտային խփիկավոր և սկավառակավոր շարքացաններով: Այդ շարքացանների ցանող ապարատը պետք է դնել սերմերի վերին մասուցող մասի վրա:

Ցանքը ցանկալի նորմայով կատարելու համար փորձնական ցանք են անում: Դրա համար նախ չափում են ընթացող անիվների շրջագիծը և շարքացանի ցանող մասի լայնությունն ու հաշվում են, թե սեկ հեկտար տարածություն ցանելու համար անիվը քանի լրիվ պտույտ պիտի կատարի. այնուհետև հաշվում են, թե հեկտարի՝ ասենք թե՛ $\frac{1}{40}$ կամ $\frac{1}{50}$ մասը՝ ցանելու համար անիվը քանի պտույտ կկատարի: Դա անհրաժեշտ է իմանալ, վորովհետև շարքացանն ստուգելու համար բավական է պարզել ցանքի նորման հեկտարի $\frac{1}{40}$ կամ $\frac{1}{50}$ մասի համար: Այս շարքացանը դնում են սրահի հատակի կամ բրնձենտի վրա, սերմը լցնում են ցանող ապարատի մեջ և անիվը պտտեցնում այնքան անգամ, ինչքան հարկավոր է ցանքի հեկտարի $\frac{1}{40}$ կամ $\frac{1}{50}$ -ը ցանելու համար: Այս կշռում են ցանված սերմերը և ստացված քաշը բաղձապատկելով 40-ի կամ 50-ի վրա, փորձում են, թե շարքացանի տվյալ դրվածքով փորքան սերմ կցանվի մեկ հեկտարի վրա: Յեթե ստացված թիվը մեծ լինի պահանջված նորմայից, այդ դեպքում համապատասխանորեն փոքրացնում են ցանող ապարատի անցքը, իսկ յեթե այն ցած է նորմայից, անցքը մեծացնում են և նորից են փորձնական ցանք կատարում: Այդ ձևով շարժվում են մինչև փոր ճիշտ նորմայով ցանելու դրություն ստեղծվի:

Ավազի մեջ պահած սերմեր ցանելու դեպքում՝ այն լիովին պիտի դառնել ավազից: Դրա համար պիտի չորացնել ավազի և սերմի խառնուրդը, քանի վեր լայլ կերպ ավազը սերմից չի գառվի:

Ավազից չզատած սերմերով ցանքը հավասարաչափ չի լինի և մեքենան կխափանվի: Խնամքի աշխատանքները դուրացնելու և ծիլերը չմտավելու համար խիստ կարևոր և շարքերի ուղղության պահպանումը, ցանելու ժամանակ բաց տեղեր չթողնելն ու արդեն ցանված շերտերի վրա մեքենայի անցումներ չթույլ

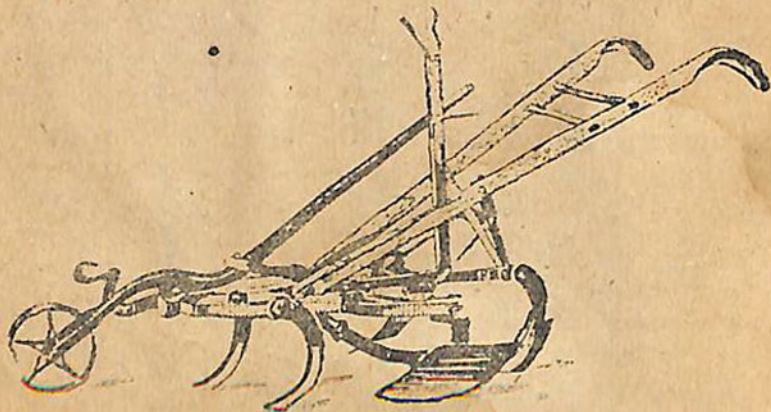
Նկ. 4. Խնամքի միջոցով սերմերի զարգացման աստիճանը

առաջ: Դրա համար շարքացանի առաջին անցման ժամանակ անհրաժեշտ է պիտի տարվի նախապես նշված ուղիղ գծով, իսկ հետևյալ անգամներին՝ մեծ անվի նախորդ ընթացքի ուղղութեամբ, և այլն:

Փխրեցման, մուխտոտների վոչնչացման, հողի կեղևակալման դեմ պայքարելու աշխատանքները հաճախ կարելի է լինում կատարել մինչև վայրակների ծիլերի յերևալը, վորոնք մուխտոտների համեմատութեամբ սովորաբար դժգոհորեն ուշանում են: Ուստի հարկավոր է նշանակել ցանքի շարքերը: Դրա համար պտղատու տեսակների սերմերին խառնում են արագ ձուլ կուլտուրական բույսերի սերմեր (վարսակ, հաճար, արևածաղիկ): Այդ սերմերից պիտի վերցնել մեկ հեկտարի համար 3—5 կիլոգրամ, վորոնք պիտի լավ խառնված լինեն պտղատու տեսակների սերմերին:

Յեղբ ծիւրի վրա առաջանում են առաջին զույգ խակահան տերեւները (նկ. 4), անհրաժեշտ և կատարել բույսերի նոսրացում, թողնելով բույսերն իրարից 1—2 մ հեռավորության վրա: Նոսրացնելիս միշտ պետք է հեռացնել սերմնաբույսից վառները, թողնելով ամենալավերը: Նոսրացումը պետք է կատարել հողի խոնավ վիճակում, վարպետի ֆնտցած սերմնաբույսերը չվնասվեն: Յեթե յեղանակը չոր է, անհրաժեշտ է նոսրացնելուց առաջ մարգերը ջրել:

Շատ ցանկալի յե նոսրացման ժամանակ հեռացված սերմնաբույսերից լավագույնները վերատնկել մարգերի նոսր տեղերում:

Նկ. 5. Զիւռ կաւտիվատոր „Պլանետ“

Յեթե մարգերում նոսր (բաց) տեղերը քիչ են, կա՛մ այդպիսին գոյություն չունի, այդ դեպքում դուրս հանված սերմնաբույսերը պետք է վերատնկել նրանց համար հատուկ պատրաստված նոր մարգերում:

Առաջին նոսրացումից մոտ 15—20 օր հետո պիտի կատարել յերկրորդ նոսրացում՝ թողնելով բույսերը 5 մ հեռավորության վրա:

Յանքերի խնամքի գործում, թե դաշտային ցանքերի ժամանակ և թե տնկարաններում խոշոր նշանակություն ունեն հողի փխրեցումն և պայծառը մոլախոտերի դեմ:

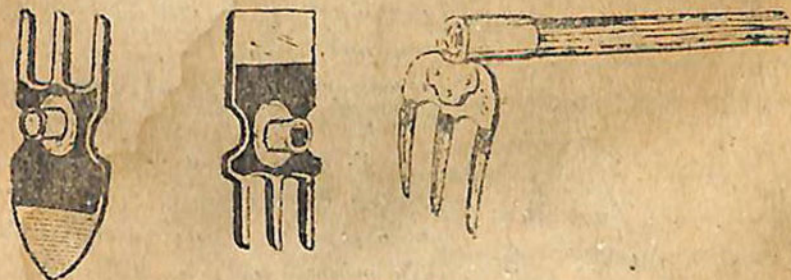
Այդ աշխատանքը միջարքերում տարվում է ձիու «պանետ» կաւտիվատորով (նկ. 5): Միջբուսային փխրեցումը պետք է

կատարել հողուրադներով, իսկ մոլախոտերը քաշել ձեռքով: Սերմա-
նացի մարգերում ցանքի խնամքը տարվում է մեծ մասամբ ձեռքով:
Ծանր հողերը առանձնապես ջրելուց և անձրևներից հետո հեշ-
տաթխամբ կեղև սկալում են, այդ հանգամանքը խիստ ցամաքեցնում
է հողը և խեղդում է սերմաբույսերի արմատները: Հողի կեղևակալ-
ման դեմ մղվող պայքարը չափազանց կարևոր աշխատանք է:
Ձմեռնից լավ է կանխել կեղև առաջանալը: Դրա համար, հենց

Նկ. 6. Ձեռքի կուլտիվատոր „Պլանետ“

վաղ հողը չորանում է, հարկավոր է փխրեցնել յերեսը, չհասցնելով
այն խիստ չորացման: Գոյացած կեղևի փշրելն առաջացնում է
հողի փոշիացում և հետագայում ել նոր կեղև կազմելն անխուսա-
փելի յե դառնում: Հողի մեջ հումուս մտցնելը, կամ հենց միայն
յերեսին ցանկը խանգարում է կեղև առաջանալուն: Կեղևը
փշրում են թեթև ատամնավոր հողուրադներով (նկ. 7): Շաբա-

Նկ. 7. Յեռատամ քափուլակ

ցանով ցանքի խնամքի ժամանակ ոգտվում են նմանապես առան-
ձին տեսակի ձեռքի ցանիչներից — կոշկաններից:

Անհրաժեշտ է նաև վառոգումը. ամենից լավ է վառոգումը
կատարել առավոտյան վաղ կամ յերեկոյան դեմ: Ջրի հոսանքը
գանդաղ պիտի լինի, սակայն չպետք է թույլ տալ, վոր ջուրը լճանա:

Սածիլանոցից ոգտվելիս, բաց ֆուսայած տեղերը և ծիլերի նոսրացումից առաջացած աղատ տեղերը պիտի վերատնկել:

Զվերատնկված սերմավույսի արմատն իրենից ներկայաց-

Նկ. 8. Քերել քաֆուլակ

նում և յերկար ու բարակ մի գլխավոր արմատ, առանց յերկրորդական ճյուղավորության, մինչդեռ վերատնկումն ստեղծում և հարուստ դարգացած փնջավոր արմատային սխտեմ (նկ. 9):

Վերատնկման համար անհրաժեշտ են մի քանի բավականին հասարակ գործիքներ.

1. բիք՝ շինված ամուր փայտից (յերկարությունը 20 սմ, $1\frac{1}{2}$ սմ տրամագծով), վալի ծայրը սուր, վերինը՝ կլորացրած ու հորթած, վորպեսզի հարմար լինի աշխատելու համար.

2. գծիչ կամ մարկյոր: Գծիչը ձողերի և ատամների միջև յեղած տարածությունը համապատասխանում է այն տարածության, վորի վրա բույսերը պիտի վերատնկվեն. սա սովորաբար 8—10 սմ է լինում. Գծիչը փոսեր չի անում, այլ նշում է բույսերի վերատնկման տեղերը: Գծիչն սերի վերատնկման տեղերը: Գծիչն աշխատանքնում են յերկու հողի, գնալով մարդի յերկու կողմերով: Գծիչը դնելով մարդի վրա, բանվորները սեղմում են այն, հետո

Նկ. 9. Խնձորենու սերմավույսի արմատային սխտեմը—(1) չվերատնկված յեղ (2) վերատնկված

բարձրացնում ու տեղափոխում նոր տեղ: Դժիշի նոր դիրքը ցույց են տալիս կողային յերկու առամները, վորոնք շինված են ծայրի յերկայնակի ձողերի վրա:

Վերատնկման ժամանակ գծիչով նշված փոսերի մեջ աջ ձեռքով և թեք ձևով տնկում են բիրը, վորը նախ շարժում են տեղում, վորպեսզի հողը փոսի մեջ չթափվի և ապա հանում են այն: Սերմաբույսի արմատի ծայրը հատում են $\frac{1}{3} - \frac{1}{2}$ չափով, դնում փոսի մեջ՝ մինչև շաքիլատերևները: Հետո բիրը վորսից 3—4 սմ հեռու թեք ձևով խրում են հողի մեջ այնպես, վոր բիրի ծայրը հասնի փոսի հատակին, ապա՝ ուղղելով ձողը՝ սեղմում են հողը սերմաբույսի արմատի վրա և դրանով էլ կարգավորում են տնկված սերմաբույսի շուրջը յեղած հողը. կարեւորն այն է, վոր սերմաբույսն ամուր պահվի հողում և հողը լավ կպած լինի նրա արմատին: Յեթե մաքերի կամ սածիլանոցի հողը չոր է, ապա վորպեսզի վերատնկման համար պահանջվող սերմաբույսերը չփչասկեն, մինչ այդ հարկավոր է նախապես ջրել: Վերատնկումը նույնպես պիտի կատարել խոնավ հողում: Յեթե յեղանակը չոր է, ապա անհրաժեշտ է հողամասը ջրել:

Վերատնկումից հետո պետք է ժամանակ առ ժամանակ բույսերը ջրել քանի դեռ սրանք խիստ թույլ են և լավ չեն հարմարվել իրենց նոր տեղին: Յեթե նկատվի, վոր վերատնկված բույսերը չեն կպել, անմիջապես նրանց տեղը ուրիշը պիտի տնկվի:

Չոր ու տաք վայրերում սածիլները պիտի խսիրով (փալասով, ագոթով և այլն) սաղների տակ առնել: Հետագա խնամքն է փխրեցումը և մոլախոտերի դեմ պայքարելը:

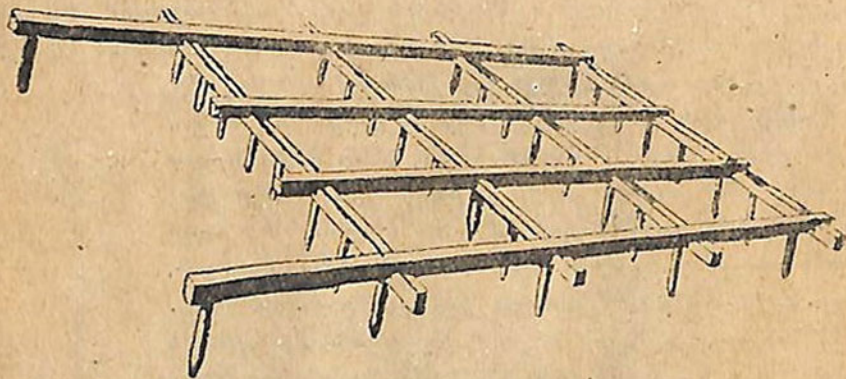
Վերատնկումը մեծ աշխատանք պահանջող և դժվարին գործ է: Այժմ դրան արագորեն փոխարինում է տեղում սերմաբույսի արմատը կտրելու յեղանակը: Դրա համար գործադրում են հատուկ դանակներ, վորոնք մի քանի սխտեմի յեն:

Վերատնկման դանակներից ամենահասարակն ունի կոթառաձևերով բերան—հացի սղոցաձև դանակին նման: Այս դանակը հարմար է մարգերի սերմաբույսերի արմատները կտրելու համար, յեթե սերմաբույսերն այնտեղ ցանվում են ընդլայնական շար-

Նկ. 10. Արմատի ծերտումը վերատնկման ժամանակ

գերով: Դանակը դնում են սերմաբույսերի շարքի մոտ 4—5 սմ հեռավորությամբ՝ 45° անկյունով և ափսի հակառակ կողմերից յնըկու հոգի աշխատելով կտրում են սերմաբույսերի արմատները մի մասը:

Նկ. 11. Նծիչ (սերիկոբ) վերատնկման համար

Դաշտային ցանքի ժամանակ՝ արմատները կտրելու համար՝ հարմար է ոգտվել զանակավոր կուլտիվատորով: Այս դեպքում աշխատանքն ընթանում է արագ և հրաշալի արդյունքներ է տալիս, բավականաչափ եծանացնելով վայրակների արտադրությունը:

Նկ. 12. Սերմաբույսերի վերատնկումը բիբի միջոցով

Թեև սերմաբույսերը մի քիչ տուժում են, բայց և այնպես սրանից ափսի քիչ են վնասվում, քան թե վերատնկումից:

Այս բոլորից հետո անհրաժեշտ է բույսերը լավ ջրել:

ՎԱՅՐԱԿՆԵՐԻ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄՆ ԱՆԴԱՆԻՍՈՎ ՅԵՎ ԿՏՐՈՆՆԵՐՈՎ

Ինչպես արդեն ասվեց, բոլոր վայրակները սերմերով չեն բազմացվում, այլ սրանցից մի քանիսը, ինչպես, որինակ, սերկելինին, Դուսենը և Ռայկան բազմացվում են կարոններով և անդալիսով:

Կորոններ և անդալիս ստանալու համար տնկարանին կից պետք և ունենալ այս տեսակների մայր տնկվածքներ, վորոնք գցվում են հետևյալ կերպ:

Մատաղ և ուժեղ բույսերը տնկվում են բավականաչափ խոնավ, բերրի ու լավ մշակված հողամասում՝ շաբաթը շաբաթից 1¹/₂-ից 2 մետր և շաբաթների միջև մոտ 70 սմ տարածության վրա: Անդալիսներ ստանալու համար տնկված բույսերը կտրվում են սւղղակի հիմքից, վորպեսզի վորքան կարելի յե շատ, ուժեղ և նոր շիվեր առաջանան: Առաջին տարին այս շիվերին թույլ ե տրվում ազատ զարգանալու:

Սակավ թվով շիվեր առաջանալու դեպքում յերկրորդ գարնանը սրանք նորից են կտրում, վորպեսզի մայրացուներն ավելի զարգանան:

Աշնանը, տերևաթափից հետո, այս մայր բույսերի հողամասը պարարտացնում են հին աղբով, կամ թե ուղղակի ուժեղ սևահողով և այնուհետև բուկը տալիս: Հետևյալ գարնանը բուկը տնկն ավելի յեն ուժեղացնում, ծածկելով յերիտասարդ շիվերը մինչև 30—40 սմ բարձրության վրա և վորպեսզի հողը միջշաբաթերում չչորանա, փխրեցում են կատարում: Այսպիսով, հողով ծածկված շիվերը ներքին մասերում առաջացնում են արմատային առատ փնջեր և հետևյալ աշնանը հնարավոր ե լինում արդեն բաց անել և մայր բույսից կտրել: Անդալիսները վոչ մի դեպքում չպիտի պոկել, այլ պետք ե ուղղակի հիմքից կտրել: Մայր բույսերից 3-ից 5 տարի ոգտվելուց հետո, մեկ կամ յերկու տարի նրանց հանգիստ են թողնում, այսինքն՝ այս ժամանակամիջոցում բույսերը թողնում են առանց կտրելու և բուկը տալու, հետագայում նորից սկսում են վերևում հիշված ձևով անդալիսներ բուծել: Այսպիսով, մայր բույսերը հնարավոր ե ոգտագործել 15—20 տարի: Ոգտագործված բույսերը փոխարինելու համար ժամանակին նոր մայրացուներ են տնկում:

Կորոնները պարարտում են աշնանը, նույն այլ մայրական տնկվածքներում: Վորպես մայրացուներ կարող են ծառայել նաև նշված տեսակի յերկու տարեկան այն պատվաստահալները, վորոնք նախորոշված են հանելու և ձևավորման հողամասում տնկելու: սեպտեմբերի վերջերին սրանց տերևները հեռացնում են և վերին ու միջին մասերից յերիտասարդ ճյուղեր են հանում: ճյուղերը կտրում են ողակաձև հանգույցի հիմքի հետ միասին: Ռայկայի վրա չեն կտրում, այլ կոտրում են, ըստ վորում պատ-

ժառանգակալի վրա հազիվ նկատելի վերք և մնում: Դուստներ կողքից քիչ ճյուղավորություն և տալիս: սրանց ստանալու համար զարնանք բույսի վերին մասերի ձերատում են կատարում:

Սերկեկենու և Դուստների կտրոններն ևս դանակով են կտրում հիմքի հետ միասին: Կտրոնները լրիվ հասունացած պիտի լինեն: Ընտրելիս պետք է հուսադիվերից խուսափել: Կտրված ճյուղերն անմիջապես դարսում են փորված փոսի մեջ և ավազով ծածկում: Փոսը փորվում և $1\frac{1}{2}$ մետր խորությամբ և ցանկացած յերկարությամբ ու լայնությամբ: Յեթե հողը չոր է, կտրոնները դարսելուց մի քանի օր առաջ, փոսի հատակն ու պատերը խոնավացնում են:

Փոսերի մեջ խոնավ և մաքուր ավազ և լցվում, այլապես կտրոնները կարող են նեխել:

Կտրոնները կապում են 25-ական հատով և դարսում փոսի հատակին, հիմնական ողակով կամ կրունկով դեպի վեր, ավազը լցնում լավ սղմելով, փորպեսդի դատարկ տեղ չմնա: Վերևից ևս սրանց վրա ավազ են լցնում 4 սմ շերտով, հետո կապերի նոր շարք դնում, վորի հետ նույն կերպ են վարվում, ինչ կերպ առաջինի հետ եր: Այս ամենի վրայից ևս 10 սմ-ի չափ ավազ են լցնում և թեթե ջրում: Անհրաժեշտ է փոսի շուրջը ջրանցիկ առու փորել, անձրևներից կուտակվող ջրերը հեռացնելու համար: Յեթե գիշերը ջերմութունն իջնում է $2-3^{\circ}$ -ի, փոսը ծածկում են չոր տերևներով, տախտակներով, հողաթմբով:

Գարնանը՝ կտրոնները տնկելու համար պետք է բերրի, լավ մշակված հողամաս պատրաստել: Յերը հողն աղվեն լավ տաքանում և, փոսը պետք է բաց անել, ճյուղերը հանել, հեռացնել սրանց մեջ գտնված փչացածներն ու լավերը տնկել: Մինչև տնկելը ճյուղերը պետք է կտրտել և սրանցից 20—25 սմ յերկարության կտրոններ պատրաստել:

Կտրոնները կարելի չէ տնկել չչերով, պահպանելով շարքերում 20—30 և միջշարքերում 80—90 սմ հեռավորություն: Պետք է խորը տնկել, հողի յերեսին թողնելով միայն մեկ աչք: Տնկված կտրոնները պետք է լավ ջրել և տերևների կամ ծղոտի միջոցով սովերի տակ առնել:

Լավ հողում, հողատար խնամքի դեպքում (ստվերի տակ առնել, փխրեցնել, քաղհոնել, ջրել), կտրոնները շատ հաջող են աճում, տառաջացնելով փարթած արմատներ և ամուլիւս ընթացքում տալով 70 սմ յերկարության շիվեր:

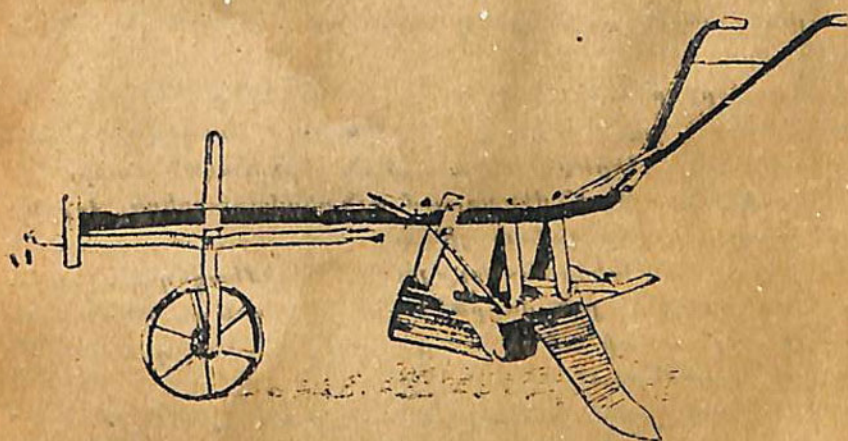
Սերմարույսերը կարելի չեն հանել և դարնանը և աշնանը: Սակայն աշնան ժամանակ հանելը գերադասելի չեն մի շարք պատճառների հետևանքով:

Աշնանը հանելուց հետո հենց անմիջապես կարելի չեն ձևավորման հողամասում վայրակների աշնանային տնկում կատարել:

Գարնանային ժամանակաշրջանը կապված է մեծ լարվածությամբ և թրադ աշխատանքի հետ:

Վերջապես, աշնանը հեշտ և վայրակների փոխադրումը կատարել, յեթե սրանք նախորոշված են այլ տնկարան փոխադրելու համար:

Վայրակներն աշնանը հանելու համար լավ մոմենտն աչն է, յերբ սրանց վրա տերևները դեղնում և թափվում են, վորը ցույց է տալիս, թե վայրակներն ավարտել են իրենց աճը: Բայց պատահում է, վոր անհնար է լինում այս շրջանին սպասել: Սա լի-

Նկ. 13. Ժարկովի փոքիչ գութան

նում է, որինսակ՝ մեծ քանակի վայրակներ ունեցող պտղատնկարաններում և այն դեպքում, յերբ վայրակները նախորոշված են բավական հեռու վայր տեղափոխելու համար: Վորպեսզի վայրակներն իրենց աճը 10—15 որ վաղ դադարեցնեն, անհրաժեշտ է արհեստական կերպով արագացնել աճի ավարտման շրջանը, դադարեցնելով հողի փխրեցումը և ջրելը սովորականից մոտ մեկ ամիս առաջ: Հանելու ժամանակ սերմարույսերի վրա գտնվող տերևները հեռացնում են:

Միայն մարգերում ցանելու դեպքում, նմանապես և վերա-

տնկման հողամասերում ու փոքր չափի տնկարաններում տնկի-
նների հանելը բահով են կատարում, իսկ գալտային պայմաննե-
րում այս աշխատանքը մեքենայացվում է: Որինակ՝ ոգտվում են
Ժարկովի փոքրոց գուլանով, կամ թե կարտոֆիլ հանող մեքենա-
յով: Առաջինն անցնելով շարքերի միջով, միանգամից փորում է
կտրում է յերկու շարքի սերմաբույսերի արմատները և դառնա-
լով հարեան մարդով սերմաբույսերն ամբողջովին շրջում է: Մնում
է միայն հավաքելը: այս աշխատանքի ժամանակ կարտոֆիլ հա-
նող մեքենայից հանում են թմբուկն ու յեղանները: Գործիքները
պետք է դասավորել իրենց ընդգրկման բավարար խորության
վրա (15—20 սմ):

Տեսակավորում.— Սերմաբույսերը հանելուց անմիջապես հե-
տո պետք է տեսակավորել, վորպեսզի արմատները չչորանան:
Տեսակավորումը կատարում են յերեք հիմնական նշաններով—
ա) ըստ ցուլունի հաստության (արմատավիկի մոտ, այն տեղը,
վորտեղ արմատը վերջանում է ցողունն է սկսվում), բ) ըստ ար-
մատային սիստեմի զարգացման և գ) սերմաբույսերի ընդհանուր
պրակտյամբ:

Հնգավորների տեսակավորման համար յիրեք կարգ է սահ-
մանված: Բացի դրանից, յերկրորդ և յերրորդ կարգերից յուրա-
քանչյուրն իրենց հերթին բաժանում են յերկուսական մասի:

Առաջին կարգին են վերագրում այն սերմաբույսերը, վորոնք
ունեն լավ զարգացած արմատային փնջերով հարուստ արմատային
սիստեմ և արմատավիկի հաստությունը 6 միլիմետրից բարակ չէ:

Նույն հաստության վայրակները, ինչպիսին առաջին կարգն
է, բայց արմատների ավելի թույլ զարգացումով, դասում են
յերկրորդ կարգի առաջին տեսակին:

Յերկրորդ կարգի յերկրորդ տեսակին են դասում լավ զար-
գացած արմատային սիստեմով, բայց արմատավիկի մոտ
4¹/₂-ից 6 մմ հաստությամբ վայրակները:

Յերրորդ կարգի առաջին տեսակը 4,5—6 մմ հաստությամբ,
բայց թույլ ճյուղավորված արմատներով վայրակներն են:

3—4,5 մմ հաստությամբ, բայց լավ ճյուղավորված արմատ-
ներով վայրակները կազմում են յերրորդ կարգի յերկրորդ տեսակը:

Բոլոր տեսակի հատկանիշներով աչքի ընկնող և արմատա-
վիկի մոտ ութ և ավելի մմ հաստություն ունեցող վայրակները
դասվում են «եկստա» կոչվող խմբին:

Թոռան են համարվում.

ա) յերեք մւ-ից պակաս հաստութեան ցողուններով,

բ) խիստ ծոված ցողուններով,

գ) արմատավղիկի և արմատների մոտ հիվանդութեաններ և ուռուցքներ (արմատային քաղցկեղ) կրող,

դ) պտուտակաձև հյուսված արմատներով,

ե) այլ հիվանդութեաններով ու փաստութեաններով վարակված վայրակները:

Խոտանած վայրակներն անմիջապես պետք է վռնչացնել:

«Եկտորա» առաջին և յերկրորդ կարգի վայրակները նախատեսում են տնկարանում տնկելու համար, իսկ յերրորդ կարգը սովորաբար դեռևս մի տարի տնկվում է սերմային բաժնում, մյուսներին հասնելու համար:

Կորիզաձոր վայրակների տեսակավորումը հնդավորների համեմատութեամբ այն տարբերութեան ունի, վոր այստեղ 8 մւ-ից հաստ վայրակները յերկրորդ կարգին են դասում, քանի վոր սրանք, իրենց բուսն աճի հետևանքով, կարող են աչքապատվաստի ժամանակ փերածել և դժվարացնել պատվաստելու աշխատանքը:

Վայրակների պահպանումը.— Յեթե վայրակների ձևավորման հողամասում տնկելը հետաձգված է գարնանը, այս դեպքում սրանք աշնանից պետք է թաղել:

Թաղելու համար ընտրում են բարձր տեղեր, վորոնք աշնանային անձրևներից և գարնան հալնոյ ձյան ջրերից չեն վողողվում ու ստորերկրյա ջրերի կուտակում չունեն: Այստեղ 20—30 սմ խորութեամբ առու յեն փորում: Առվի մի պատը թեք են անում, սրա վրա մի շարք վայրակներ են դնում և հողը լցնում այնպես, վոր սրանք ամբողջովին ծածկվեն: Հետո յերկրորդ շարքն են դնում, վորը նույնպես հողով ծածկում են և այլն:

Առունները պետք է վաղորոք պատրաստել, վորպեսզի վայրակները հանկուտ, տեսակավորման և թաղելու միջև ընդհատում չլինի: Յեթե թաղելու ժամանակ հողը չոր է լինում, պետք է ջրել: Պետք է միջոցներ ձեռք առնել մկների դեմ. ա) թաղելու հողամասը չպետք է ընտրել շներերին, մարագներին, դեղերին մոտ վայրերում. բ) այն մեկուսացնել առվի միջոցով և փշոտ բույսերով. գ) ձմեռը հողամասի ջրապատի ձյան շերտը ամրացնել տրորելով:

1. Յանաբարձանությունը սնկաբուսում

Տնկարանում հնդավոր տեսակների տնկիների խնամքի համար սովորաբար 2—3 տարի յե զահանջվում: Այս ժամանակամիջոցում տնկիներն այնքան ուժեղ են հյուծում տնկարանի հողը, վոր յեթե սրանք հանելուց հետո նույն տեղում դարձյալ տնկիներ աճեցվին, վերջիններս շատ թույլ կդարգանան:

Այս դեպքում նույնիսկ ուժեղ պարարտացումը չի ոգնի, քանի վոր սրանց դարգացումից վոչ միայն հողն և աղքատանում, այլև վատանում և նրա կառուցվածքը:

Բացի դրանից, տնկիների խնամքի և ձևավորման այս ժամանակաշրջանում հողամասի վրա խիստ ուժեղ չափերով դարգանում են ֆլասատուներն ու հիվանդությունները:

Տնկարանի հողի բերրիությունը վերականգնելու համար անհրաժեշտ և ցանքաշրջանառությունն անցկացնել, ըստ վորում յուրաքանչյուր հողամաս տնկիներից հետո պետք և դրադեցնել այլ կուլտուրաներով մոտավորապես այնքան տարի, վորքան նրանք դրադեցված եյին տնկիների խնամքի ձևավորման համար:

Տնկարանի համար առավել ընդունված ցանքաշրջանառությունը 6—7-ամյան և:

Տնկարանի համար հացաբույսերը պիտանի չեն: Սրա ցանքաշրջանառության մեջ ավելի լավ և բանջարանոցային կուլտուրաներ և թիթեռնածաղիկ խոտեր մտցնել: Բանջարիդեները հողի լավ մշակություն են պահանջում, իսկ թիթեռնածաղկավոր խոտերը հարստացնում են հողը ազոտով և լավացնում են նրա կառուցվածքը: Նպատակահարմար և դաճողային և նախալիռային գոտու տնկարաններում թիթեռնածաղկավոր խոտաբույսերից ցանքաշրջանառության մեջ մտցնել առվույտը, իսկ լեռնային շրջաններում՝ վիկն ու կորնգանը:

Ինչ խոտը, վոր ցանքաշրջանառության ժամանակ կուլտուրաների ընտրության ժամանակ հիմքում դրվում և հիմնական նպատակը — հողի բերիություն վերականգնումը:

Սակայն պետք և միաժամանակ հաշվի առնել և տնտեսական ընդհանուր պլանը, աչքի առաջ ունենալով բանվորական ուժի ավելի հավասարաչափ բաշխումը ամբողջ տարվա ընթացքում:

2. Դասերի յեւ հողակտորների (կլորտայ) հասակագծումը

Պտղատու տնկարանի տարածութիւնը պետք է հաշվառար հողամասերի բաժանել: Սրանք «դաշտ» անունն են կրում: Դաշտերն իրարից բաժանվում են ճանապարհներով:

Մեծ տնկարաններում յուրաքանչյուր դաշտ մի քանի հեկտար տարածութիւն է զբաղեցնում: Այդ իսկ պատճառով այստեղի աշխատանքների հարմարութեան համար, դաշտերն իրենց հերթին ճանապարհներով բաժանվում են 0.5 հեկտարանոց հողակտորների (կվարտալների):

Դաշտերի միջի ճանապարհների լայնութիւնը 3—4 մետր են անում, վորպեսզի կաբիքի դեպքում յերկու սայլ միաժամանակ կարողանան կողք կողքի անցնել, իսկ հողակտորներն անջատող ճանապարհները 1,5—2 մետր լայնութիւն պետք է ունենան:

Հողամասի հատակագծումը պետք է կատարել ամենայն ճշտութեամբ, քանի վոր սա խիստ մեծ չափերով հեշտացնում է բոլոր աշխատանքների կատարումը և ապահովում է բարձր վտրակը: Դրա համար էլ այս աշխատանքը պետք է կատարվի փոքր-ձառու մարդկանց ձեռքով, իսկ ավելի լավ է՝ հողաչափի ղեկավարութեամբ:

3. Հողի մետկութունն ու պարտադրումը

Տնկիւնների կուլտուրաներով դրողեցրած դաշտերի հողի մշակութիւնն ընդհանուր առմամբ այն է, վոր ամառվա ընթացքում 6—8 անգամ հողի մակերեսը փխրեցվում է, գլխավորապես խոնավութիւնը պահպանելու, մոլախոտերի և հողի կեղևակալման դեմ պայքարելու համար:

Այս աշխատանքը կատարվում է ձիու «պլանեռ» կամ ձեռքի կուլտիվատորներով:

Նույն հողի վիճակին համապատասխան կուլտիվատորների վրա ամրացնում են այս կամ այն քանոց մասերը: Այսպես, յերբ հողը փխրուն է և մոլախոտերով քիչ վաբակված, ապա պետք է կատարել միայն հողի կեղևի մակերեսային փխրեցում, վորի համար կուլտիվատորին ամրացնում են փխրեցնող թաթեր, իսկ մոլախոտերով վաբակված հողերում ամրացնում են ավելի խորը կտրող և շրջող թաթեր կամ աշխատում են հողուրազներով, վորոնք

Յճկարտմայի մ վեցդասայան ցանձառջանառւթյան որինակելի սխեմա բանջարտնոցային կուլտուրաներով.

Տարիներ Դաստի- երի № №	1-ի տարին	2-րդ տարին	3-րդ տարին	4-րդ տարին	5-րդ տարին	6-րդ տարին
1	Վայրակների տնկելը, սրանց աչքապատվաստը	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլ- տուրաներ՝ լրիվ պարարտացումով	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլտուրաներ	Միամյա թի- թեռնածաղկ. կուլտուրաներ
2	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլ- տուրաներ՝ լրիվ պարարտացումով	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլտուրաներ	Միամյա թիթեռ- նածաղկավոր կուլտուրաներ	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատվաստը
3	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բանջարանոցային շաքճանիկ կուլ- տուրաներ՝ լրիվ պարարտացումով	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլտուրաներ	Միամյա թիթեռ- նածաղկավոր կուլտուրաներ	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատվաստը	Առաջին տարվա տնկիներ
4	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլ- տուրաներ՝ լրիվ պարարտացումով	Բանջարանոցային շաքճանիկ կուլտուրաներ	Միամյա թիթեռ- նածաղկավոր կուլտուրաներ	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատվաստը	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ
5	Բանջարանոցային շաքճանիկ կուլտուրաներ	Միամյա թիթեռ- նածաղկավոր կուլտուրաներ	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատվաստը	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բանջարանոց. շաքճանիկ կուլ- տուրան. լրիվ պարարտացում.
6	Միամյա թիթեռ- նածաղկավոր կուլտուրաներ	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատվաստը	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բանջարանոցային շաքճանիկ կուլ- տուրաներ՝ լրիվ պարարտացումով	Բանջարանոցային, շաքճանիկ կուլ- տուրաներ

Տնկարանային յորդացոյան ցանճառքանառարքան արճնակելի սխեմա՝ բազմալայա խոտաբույսերով:

Տարեկներ Դաշտահ- րի No 20	1-ի տարին	2-րդ տարին	3-րդ տարին	4-րդ տարին	5-րդ տարին	6-րդ տարին	7-րդ տարին
1	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բ Ա Ձ Առաջին տարին հացահ. ցանքով	Մ Ա Մ Յ Ա	Խ Ո Տ	Ե Ր
2	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բ Ա Ձ Առաջին տարին հացահ. ցանքով	Մ Ա Մ Յ	Ա Խ Ո	Տ Ե Ր	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող
3	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բ Ա Ձ Առաջին տարին հացահ. ցանքով	Մ Ա Մ Յ	Ա Խ Ո	Տ Ե Ր	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ
4	Առաջին տարին հացահատ. ցանք. Բ Ա Ձ	Մ Ա Մ Յ Ա	Խ Ո Տ	Ե Ր	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ
5	Բ Ա Ձ Մ Ա	Մ Յ Ա Խ Ո	Տ Ե Ր	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բաց լսմ. խոտեր՝ առաջին տարին հացահ. ցանքով
6	Բ Ա Ձ Մ Ա Խ Ո	Մ Յ Ա Տ Ե Ր	Վայրակներ տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բ Ա Ձ Մ Ա Մ Յ Ա Առաջին տարին հացահ. ցանքով	Խ Ո Տ Ե Ր
7	Բացմամյա խոտեր	Վայրա ների տնկելը, սրանց աչքապատկասող	Առաջին տարվա տնկիներ	Յերկրորդ տարվա տնկիներ	Բ Ա Ձ Առաջին տարին հացահ. ցանքով	Մ Ա Մ Յ Ա	Խ Ո Տ Ե Ր

սուր լինելով, կտրում են մոլախոտերը հողի մակերեսից 1—2 սմ խորությամբ:

Ձիու կուտիվատորն աշխատեցնում են յերկու հոգի. մեկը քաշում է ձին, իսկ մյուսը ղեկավարում է գործիքը: Ձիու կուտիվատորն ընդգրկող տարածության լայնությունը և մշակման խորությունը փոխելու կարգավորիչ հարմարանք ունի:

Ձեռքի քաղհանը կատարվում է ծանր հողուլազներով, քեթմեններով: Ծանր հողերի համար հատկապես լավ է քեթմենը, վերը լայն ընդգրկում ունի: Մշակությունը պետք է հարթ լինի, խոշոր կոշտերը թալլատրելի չեն, ժողովհետև դրանք չորացնում են հողը:

Աշնանը համեմատաբար ավելի խորը մշակություն է կատարվում. այդ կարելի չի կատարել ձիու կուտիվատորներով:

Աշնան մշակումը, հակառակ գարնանային և ամառային մշակմանը, ցանկալի չի թողնել առանց հարթելու, քանի վոր այս պայմաններում աշնանային անձրևների և ձյան խոնավությունը հաջող կերպով կուտակվում է հողի մեջ, սառնամանիքները լավ են ներգործում հողի վրա, վորից է հողը փխրուն և դառնում:

Բացի այդ, սառնամանիքները վոչնչացնում են հողի մեջ գտնվող ֆնտատուներից շատերին և նրանց թրթուրներին:

Տնկարանի առանձին դաշտերի հողի մշակման վորոշ առանձնահատկությունները կնշվեն, յերբ նկարագրվեն նրանց վրա կատարվելիք բոլոր տեսակի աշխատանքները:

Տնկարանի տնկիներով զբաղեցված դաշտերը, վորպես ընդհանուր կանոն, հազվադյուտ են պարարտացվում: Սակայն, յեթե վորևե հատուկ պատճառների հետևանքով, ինչպես որինակ՝ յերկաթատե յերաշտը, խիստ սառնամանիքները, տնկիների նորմալ զարգացումը խիստ կանգ է առնում, կամ նույնիսկ նրանք ֆոտովում են, այս դեպքում պարարտացումը միանգամայն ցանկալի չի: Այս դեպքերում մակերեսային պարարտացումը սելիտաբայով կամ պարարտանյութերով ջրելը օգտակար է:

ՎԱՅՐԱԿՆԵՐԻ ՏՆԿԵԼՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔԸ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀՈՂԱՄԱՍՈՒՄ

1. Վայրակների սնկումը

Բազմացման հողամասում անցքած վայրակները գարնանը կամ աշնանը վերասնկվում են՝ ձևավորման հողամասի առաջին դաս-

տում: Հայաստանի լեռնային պտղաբուծական շրջաններում նոգա-
տակահարմար և հնդադուր տեսակները վայրակների տնկումը կա-
տարել գարնանը, իսկ նախալեռնային և դաշտավարական շրջան-
ներում՝ աշնանը:

Վորպեադի վայրակները արմատները չչորանան, պետք է
թաղած տեղից հանել մաս-մաս, տնկման ընթացքին համեմատ և
յուրաքանչյուր վայրակն ուշադիր քննելուց հետո նեխածները,
հիվանդներն ու վնասվածները խոտանել, իսկ առողջ վայրակները
արմատները 10—12 սմ լրտ և սևացած, չորացած մասերը մինչև
առողջ մասը՝ կտրել:

Վայրակների ցողունների վերին մասերն ևս պետք է կտրել:
Վայրակների և տնկիների բոլոր տեսակի ետի գեղջում ողտվում
են այգու գանակով (նկ. 14) և մկրատով (նկ. 15):

Տնկում կատարելու համար պետք է ունենալ հետևյալ պա-
րագաները. ա) դուլլեր՝ վայրակներ մատուցելու համար. բ) մե-
տաղյա լարեր. գ) թակ՝ ցցերն ամրացնելու համար և դ) բահեր:

Հնարավոր և ոգտվել սովորական դուլլերով, բայց կոնա-
ձեերն ավելի հարմար են: Դուլլերի մեջ ¹/₄-ի չափով ջուր պետք
է լցնել և վայրակներն արմատներով դնել նրանց մեջ: Լավ կլի-
նի, վոր յուրաքանչյուր դուլլի մեջ միշտ այս կամ այն կարգի և
միևնույն քանակի վայրակներ դրվեն: Այս բանը հեշտացնում է
հաշվառումը և արագացնում է աշխատանքը:

Լարերը պետք է լինեն հաստ, յերկաթյա, պետք է ունե-
նան պարզ նկատելի պղնձե նշաչափեր, վորոնք ցույց են տալիս
տնկիների տնկման հեռավորութունը շարքերում:

Լարերը միշտ պետք է սարքին պահել և ժամանակ առ ժա-
մանակ չափել, քանի վոր նշաչափերը կարող են տեղից շարժվել,
իսկ լարերը ժամանակի ընթացքում կարող են ձգվել:

Թակերը պետք է լինեն ծանր, ամուր փայտից պատրաստ-
ված: Լավ կլինի, յեթե նրանք դիմացկուն լինելու համար ձգված
լինեն յերկաթի նեղ ողակներով: Բահերը նեղ և թիթե պիտի
լինեն:

Տնկման աշխատանքը կարելի յե կատարել հետևյալ կերպ:

Հողակտորի յերկարությամբ, այնտեղ, վորտեղ պետք է
տնկվածքի առաջին շարքը լինի, ձգում են շարային լարը, իսկ
ուրան, ուղիղ անկյունով մինչև հողակտորի վերջը՝ հիմնական լա-
րերը: Անկյունները ուղիղ լինելը հեշտությամբ կարելի յե ստու-
գել շարային լարերի միջոցով: Վորպեադի շղթաները ուղիղ լի-

նեն, պետք և փայտից պատրաստած մի քանի կարթերով հողին ամրացնել:

Տնկողները դասավորվում են զույգ-զույգ, մեկը մյուսի դիմաց, շարային լարի մի կողմից: Միաժամանակ կարելի չե աշխատել մի քանի շարային լարերով: Դրա համար հողակտորը բաժանում են մեկ, յերկու և ավելի մասերի: Ըլոր աշխատողները շարքից շարք են անցնում, շարվելով միշտ միևնույն կազմով: Տնկման աշխատանքը կատարողներին սպասարկողները դուլյերի մեջ վայրակները բերում և դնում են լարերի նշաչափերի մոտ:

Նկ. 14. Սյգի ետնիւս դամակ

Տնկվող յուրաքանչյուր զույգ րանվորներից մեկը բահով լարի նշաչափի մոտ փոս և փորում, իսկ մյուսը՝ վայրակը դնում և փոսի մեջ, ուղղում արմատները և հողով ամրացնում: Երբ անցնում են մյուս նշաչափին և այլն: Աշխատանքը ռացիոնալ դասավորելու համար յերկրորդ փոսի հողը լցնում են առաջին փոսի մեջ, յերրորդին՝ յերկրորդի և այսպես շարունակ:

Տնկումը ճիշտ և կատարված, յերբ վայրակները հողի մեջ թաղված են մինչ արմատավելիք, յերբ հողն արմատներին կիպ կապած և, յերբ վայրակները ճիշտ են դասավորված նշաչափերի դիմաց և միանգամայն ուղիղ են կանգնած:

Նկ. 15. Մկրատ

Վերջին յերկու պայմանը կատարելու համար բաժն ուղղահայաց ուղղութեամբ խրում են հողի մեջ, լարին և նշաչափին մոտիկ, սակայն չշարժելով լարն իր տեղից, իսկ անկողը վայրակը դնում և պատին ուղղահայաց: Տնկումը պետք և կատարել տնկալի փամանակ, յերբ հողը բավականաչափ խոնավ և վայրակները անկեղուց հեռո պետք և անմիջապես ջրել:

Չորային շրջաններում տնկվածները 12—15 ամ բարձրու-
թյամբ բուկ են առաջացնում: Բուկը տալիս են ձիու բուկլիցներով, իսկ
բուկլիցումը ձեռքով կատարելու դեպքում աշխատանքն արագ և
գնում, յերբ յերկու հոգով են կատարում, մեկը մի միջարժեքի
կողմից, մյուս հարևան միջարժեքից: Այս ձևով վերանում և վայ-
րակի շուրջը կատարվող ավելորդ գնալ-գալը:

Գարնանը վերատնկելու ժամանակ 10—12 որից հետո,
պետք և չկա՞ծ վայրակների տեղերը նորերը վերատնկել: Այս
դեպքում միշտ պետք և տնկված վայրակների 5%-ի չափով պա-
շար ունենալ: Առնանք տնկված չկա՞ծ վայրակները կարելի չե
պարզել գարնանը, յերբ տերևները բացվում են, և այդ ժամա-
նակ չկա՞ծները փոխարինել պահեստի վայրակներով:

3. Վայրակների խնամքի անկառանցի առաջին դասում

Վայրակները ձևավորման հողամասում տնկելուց հետո հենց
առաջին ամառն վերջին պետք և պատվաստել: Աչքապատվաստը
կարող և հաջողությամբ բանել միայն նոր տեղում լավ կա՞ծ
և առողջ վայրակների վրա:

Հայաստանի չորային պայմաններում հողի խոնավութունը
պահպանվում և միայն ժամանակին և առատ ջրերու դեպքում:
Բայց և այնպես չպետք և հաճախ ջրել, այլ կարևոր և միջոցներ
ձեռք առնել հողի մեջ յեղած խոնավութունը լավ պահպանելու
համար: Սրա համար հողի վերին շերտը պետք և միշտ փխրուն
վիճակում պահել և վռնչացնել մոլախոտերը, վորոնք խլում են
հողի մեջ գտնված խոնավութունը: Բուկ տալն ևս ոգնում և Բո-
գոր այս աշխատանքների կատարման տեխնիկան և համապա-
տասխան գործիքները վերևում ցույց են տրված:

ՊԱՏՎԱՍՏՈՒՄ

1. Աչքապատվաստի վորպես վայրակների տգնվածման կարեվորագույն միջոց

Պատվաստի ձևերը շատ են: Այդ ձևերը կարելի չե բաժանել
յերկու խմբի:

1. աչքապատվաստ. սա պատվաստի այն ձևն է, յերբ միաժա-
նակ կտրված աչքը կամ բողբոջը կեղևի և փայտային մասի կտո-
րի հետ միասին դնում են պատվաստվող բույսի կեղևի տակ:

2. ԿՏՐՈՆՈՒՄԱՍՎԱՍՏ. սա պատմաստի այն ձևն է, զորը կատարվում է իր վրա բողբոջներ ունեցող միամյա շվուլ:

Աչքապատմաստը պատկաստի մյուս ձևերի նկատմամբ միշտք առավելություններ ունի, վորոնք հետեյալներն են.

ա) աչքապատմաստն ամենահոգալի ձևն է: Այս դեպքում աշխատանքը շատ արագ է գնում և աչքապատմաստի հաջողությունը խիստ մեծ է լինում.

բ) աչքապատմաստի ժամանակ քիչ կտրոններ են հարկավոր, քանի վոր սրանցից յուրաքանչյուրն վայրակների պատմաստի համար տալիս է միջին թվով 5—7 պիտանի բողբոջ (աչք).

գ) այդու մածիկի կարիք չի զգացվում:

Վորոշ տեսակներ, ինչպես, որինակ՝ դեղձներն, հնարավոր է պատմաստել միայն աչքապատմաստի ձևով:

3. ԱՇԽԱՍՎԱՍՏի սխեմիկան. — Աչքապատմաստը կատարում են յերկրորդ հյութաշարժման ժամանակ (ամառը): Սա լինում է հուլիս ամսի վերջերին և օգոստոսի սկզբներին: Աչքապատմաստը կարելի չէ կատարել միայն այն դեպքում, յերբ կեղևը վայրակի փայտային մասից հեշտությամբ է բաժանվում: Սա լինում է հենց վերը նշված ժամանակին:

Վայրակներին բուկ տալը, յեթե այդ կատարվում է մինչ աչքապատմաստը, նպաստում է կեղևի հեշտ բաժանվելուն: Չորային շրջաններում պատմաստելուց մոտ 4—6 որ առաջ պատմաստակալների դաշտն անհրաժեշտ է ջրել:

Տարբեր պողատու տերևների աչքապատմաստի ժամկետները լրիվ չեն համընկնում:

Ամենից առաջ պատմաստում են ձիթանիներն ու սալորենիները, հետո դեղձներները, ապա բալենիներն ու կեռասնիներն, իսկ բոլորից ուշ—խնձորենիներն ու տանձենիները:

Աչքապատմաստի ժամկետները կախված են նաև պատմաստակալից: Այսպես, որինակ՝ խնձորենիները թողնվային պատմաստակալների վրա համեմատաբար վաղ են պատմաստում, քան թե ուժեղ աճեցողություն ունեցող պատմաստակալների վրա: Շատ վաղ կատարած աչքապատմաստը ցանկալի չէ, վոր թե նրա համար, վոր աշխատանքը դժվարացնում է (կեղևի դժվար բաժանվելը), այլև նրա համար, վոր այդպիսի աչքապատմաստ կարող է հենց առաջին տարին շիվ տալ, վորը, սակայն, չի հասունանա և ձմռան սառնամանիքներից կցրտահարվի:

Աչքապատմաստը կատարում են ուղղակի արմատավորիկի

վրա, դրա համար ել այս աշխատանքներն սկսելուց առաջ պետք է վայրակները բուսկը բանալ, մաքրել պատվաստելու տեղի մոտի մասերը, արմատավիթիկի հուրջուրը և նրանցից 10—15 սմ բարձրութեան վրա դանկող տեղերը, վորպեսզի ավելորդ շվերը աշխատանքը չխտնդարեն: Աչքապատվաստի նախորեյին՝ վայրակների շուրջը յեղած հողը թեթև բաց են տնում և վայրակների ցողունների ներքին մասերը թաց շորով մաքրում: Վերջինս անհրաժեշտ և նրա համար, զոր աչքապատվաստի տեղը կեղտոտ լինելուց աչքը կարող և չկպչել, այլև նրա համար, զոր պատվաստի դանակը չփվելով վայրակին կպած հողին, հեշտութեամբ կարող և բթանալ:

Աչքապատվաստի համար պետք և ունենալ.

1. պատվաստվող սորտից կտրոններ.

2. պատվաստի դանակ.

3. սրոցաքար և յուղաքար՝ դանակը սրելու և ուղղելու համար.

4. փաթաթելու նյութ:

Կտրոններ. — Աչքապատվաստի համար հարկավոր են թարմ կտրոններ, վոր ափելի լավ կլինի պատրաստել հինց աչքապատվաստից անմիջապես առաջ: Կտրոնները պետք և պատրաստեն հմուտ մասնագետները, կամ վորակյալ բանվորները:

Յոթեղ կարևոր և նկատի ունենալ հետևյալը.

- ա) կտրոնը տվյալ սորտին պատկանելու ճշտութեամբ.
- բ) կտրոնների հասունութեամբ.

Նկ. 16. Կետսեմուց կտրած յեղ օրանից ստացած պատվաստի կտրոնը

ա) շիվը, բ) յեղ գ) շվից կտրվելի մասերը, դ) կտրոնի միջին մասը, ե) աչքապատվաստի համար պատրաստի կտրոնը

դ) դարգացման աստիճանը.

դ) շվեդի ձևը (հռաաշվեր չլինեն).

ե) առողջ ծառից կտրոն ունենալը:

Ծառից կտրոնը կտրելուց հետո պետք է նրանից հեռացնել բոլոր տերևների թիթեղները, թողնելով միայն կոթունների մի մասը (նկ. 16), այլապես տերևները կարող են արագ կերպով գոլորշիացնել ջուրը կտրոններից: Իսկ տերևակոթեքն անհրաժեշտ են աչքապատվաստ կատարելու ընթացքում, վրի մասին և ներքևում կպարզաբանվի:

Կտրոնները հեռավոր տեղեր փոխադրելու դեպքում պետք է նրանցից փոքր կապեր շինել, փաթաթել թաց մամուռով և ծածկել ծղոտով: Տեղ հասցնելուն պես սրանց ծայրը պետք է ջրի մեջ դնել, պահել հով տեղում կամ թաց մամուռի մեջ:

Աչքապատվաստ կատարելու ժամանակ միշտ պետք է կտրոնները ստվերում և խոնավ տեղում պահել. ավելի լավ է պահել ջրով լիք դուլլի մեջ (1/2-ի չափով) և վերջինս արևից և քամուց պաշտպանել կտորով, խտրով և այլն:

Աչքապատվաստի դռնակը (նկ. 17) պետք է լույս սրված ու խիստ մաքուր լինի:

Աչքապատվաստ կատարող յուրաքանչյուր բանվոր պետք դանակը սրելու և ուղղելու համար յուրաքանչյուր ու սրոցաքար ունենա: Աչքապատվաստ կատարողը պետք է լիովին տիրապետած լինի դանակը սրելու և ուղղելու գործին:

Աչքապատվաստ կատարողը պետք է դանակը սրելու համար ձեռքի տակ մաքուր շոր ունենա:

Պատվաստը կապելու լավագույն նյութը առֆին է, վոր իրենից ներկայացնում է առաջին տեսակի առմավենու փափուկ և ամուր մանրաթել: Սակայն առֆին թանգ է, ամեն դեպքում հնարավոր չի ձեռք բերել, դրա համար ել նրա փոխարեն կարելի չի ոգտագործել լորենու ճլուպը (մաշալ): Պետք է ընտրել լորենու ամենալավ, այսպես կոչված մետաքսյա ճլուպ: Ռաֆիէի ճլուպի յերկարությունը 50 սմ պետք է լինի, վորը հարկավոր է քիչ խոնավ պահել:

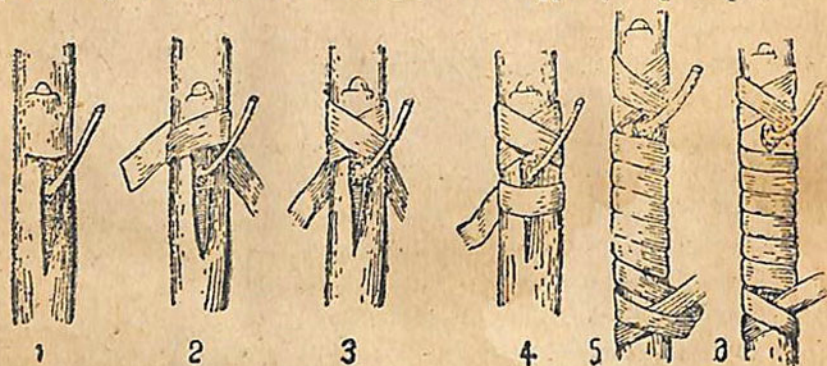
Աչքապատվաստը կատարվում է հետևյալ չորս գործողությամբ.

1) Կտրոնի վրա մաքուր ջրով լվալու:

բակի կեղեի տակ, իսկ աջով դանակի ղուկը բխմբ բարձրացնում են կեղևը, վորպեսզի վահանածն մասը ճիշտ իր տեղում նստի: Վահանածն մասը ցած են շարժում այնքան, մինչև որա վերին մասը կհասնի վայրակի ընդլայնակի կտրվածքին: Հետո վայրակի կեղևն աչքին մոտ, յերկու ձեռքի բուխ մատերով սղմում և օրհնցով կեղևը կտրվածքի յերկու կողմից ել դեպի վեր են քաշում:

Աչքապատվաստը լավ և կատարել վայրակի հյուսիսային կողմից, վորպեսզի աչքը արևի տաքութունից չտուժի: Հարավի համար հաակապես այս կարգը պահպանելն անհրաժեշտ և.

4. կտրոնի վահանածն մասը կեղևի տակ դնելուն պես պետք և փաթաթել և ամրացնել (նկ. 19), Փաթաթելու և ամրացնելու աղխատանքն անմիջապես հաջորդում և աչքապատվաստին:

Նկ. 19. Փաթաթելը յնվ կապելը աչքապատվաստի ժամանակ (1, 2, 3, 4, 5, 6)

Ռաֆին կամ ճլողը դնում են ընդլայնական կտրվածքի վրա այնպես, վոր նրա ծայրը 4—5 սմ դեպի ձախ ու ցած լինի, հետո պահում են ձախ ձեռքով, իսկ յերկուր կողմը փաթաթում են աջ ձեռքով՝ ընդլայնական կտրվածքի յերկարութամբ, ըստ վորում փաթաթանի կարճ մասը մնում և պտույտների տակ: Նորից մեկ կամ յերկու անգամ պատում են ու ամուր ծածկում աչքից վեր գտնվող վերքը: Վերջապես ամրացնում են փաթաթանը, բայց այնպես, վոր վերջում հնարավոր լինի նրան հեշտութամբ թուլացնել: Դրա համար ել ձախ ձեռքի միջնամասն ու ցուցամասը մոցնում են փաթաթանի տակ և մի պտույտ ևս կատարելով, փաթաթանի ծայրը մոցնում մատերի տեղն ու վերջին անգամ ձգելով՝ ամրացնում:

Փաթաթանը հուսալի կերպով ամրացնելու համար վերջին

գործողութիւնը կրկնում են և վորպեսզի ապահովվի փաթաթած-
նի հեղաթուղացները, յերկրորդ անգամ ամրացնելուց վոյ թե
փաթաթանի ծայրն են ամրացնում, այլ յերկտակում են սրան և
ողակ շինում: Փաթաթանը պիտի ամուր և ձգւած լինի, բայց
վոյ մի դեպքում կեղևի մեջ չթափանցի:

Աչքապատվաստը չափազանց պատասխանատու աշխատանք
է. Տնկարանում այս աշխատանքը պետք է հանձնարարել հմուտ
աշխատակիցներէ, վորոնք նախորոք պիտի սովորեն վայրի ծա-
ւերի՝ ուռիների, թթենիների վրա փորձել կատարել:

Փորձառու աչքապատվաստ կատարողը մի քանվորական
որում կարող է 1000—1500 հատ պատվաստ կատարել. Սկսեալ
աշխատողը կարող է 500—600 հատ, իսկ շատ փորձվածը՝ 1200
և ավելի:

Քամու և անձրևի ժամանակ չպետք է պատվաստել. ջուրը
և փոշին խիստ խանգարում են աչքերի կաշիւուն: Շոգ ժամա-
նակ ևս պատվաստը հաջող չի լինում և հոգնեցուցիչ է:

Աչքապատվաստի ամենալավ ժամանակն առավոտն և (բայց
ցոյն անցնելուց հետո) և իրիկնապահին:

Աչքապատվաստից հետո հոգամասը 10—12 օր չպիտի ջրել,
վորովհետև ջուրը մտնելով նոր պատվաստված բույսերի վերքե-
քի մեջ՝ բացասական կերպով է ազդում, վորի հետեանքով չի
ապահովում պատվաստի կաշիւու հաջողութիւնը: 10—15 օրից
հետո աչքապատվաստներն ստուգում են, կամ ինչպես ասում են,
առաջին վերստուգումն են կատարում: Աչքապատվաստը բռնել է,
նշանակում է վահանիկը կպել և պատվաստակալին. ոյս վահանիկ-
ների տերակալութեը կամ իրենք իրենց կամ թե ժառով թեթե-
ւիւղչելուց ընկնում են, վահանիկն թարմ և լինում և նորմալ դույն
է ունենում: Ընդհակառակը, չբռնած աչքապատվաստների վա-
հանիկների տերակալութեը չորացած, ամուր կպած են վահանի-
կին, աչքը մուգ և լինում և կիզը թառամած:

Այն վայրակները, վորոնց աչքապատվաստը չի բռնել, ան-
միջապէս յերկրորդ անգամ են պատվաստում: Այս կրկնապատ-
վաստի տեղն ընտրում են վայրակի մյուս կողմից և առաջինից
քիչ ցած:

Վայրակները թե յերկարությամբ և թե լայնությամբ աճում
են նաև պատվաստից հետո, դրանից է, վոր փաթաթանը ճնշելով
կեղևին թափանցում է նրա մեջ և վայրակի վրա ներքան ուռա-
ջոցնում: Այդ պատճառով առաջին վերստուգման ժամանակ փա-

Թաթանը թուլացնում են՝ պատելով կռալը հակառակ ուղղությամբ: Յեթե ժողովուրդը պատճառով հնարավոր չէ այդ անել, այդ դեպքում դանակով կտրում են, բայց այս բանը զգուշ պիտի անել, աչքից քիչ հեռու, կողքից, վարպետի աչքը չփնասվի:

Վայրակների կրկնապատվաստումն ստուգվում է յերկրորդ վերսուզման ժամանակ: Նույն այս ժամանակ՝ հատկապես արագ աճող կորիզավոր տեսակների դեպքում՝ յերկրորդ անգամ փաթաթանները պետք է թուլացնել: Յուրաքանչյուր շրջաններում, հատկապես այնտեղ, վորտեղ ջերմաստիճանի խիստ սուր տատանումներ են լինում, ձմեռը պետք է պատվաստված վայրակների բուկ տալ:

ՊԱՏՎԱՍՏԻ ԱՅԼ ԶԵՎԵՐԸ

Տնկարաններում, բացի աչքապատվաստից, կատարում են նաև տարբեր ձևերով կտրոնապատվաստ, նայած պայմաններին:

Տնկարաններում կտրոնապատվաստը կատարում են յերկու դեպքում.

ա) պատվաստում են այն վայրակները, վորոնց վրա աշնանն աչքապատվաստը չի բռնում և բ) հյուսիսային շրջաններում, վորտեղ սորոների կտրոններն այնքան ուշ են հասունանում, վոր այդ ժամանակ վայրակների մեջ հյութաշարժությունն արդեն վերջանում է: Այստեղ հարկ է լինում կամ ոգտվել հարավից բերված կտրոններից, կամ թե բոլորովին հրաժարվել աչքապատվաստից:

Տնկարանումն աղելի սակավ, բայց գործադրվում են կարոնապատվաստի այս կամ այն ձևերը: Յերբ պատվաստակալները շատ հաստ են կամ վորեւ պատճառով պատվաստված չեն, կամ թե արդեն պատվաստած տնկիները նոր, լավ փոփոխակներով վերապատվաստելու նպատակ է գրված:

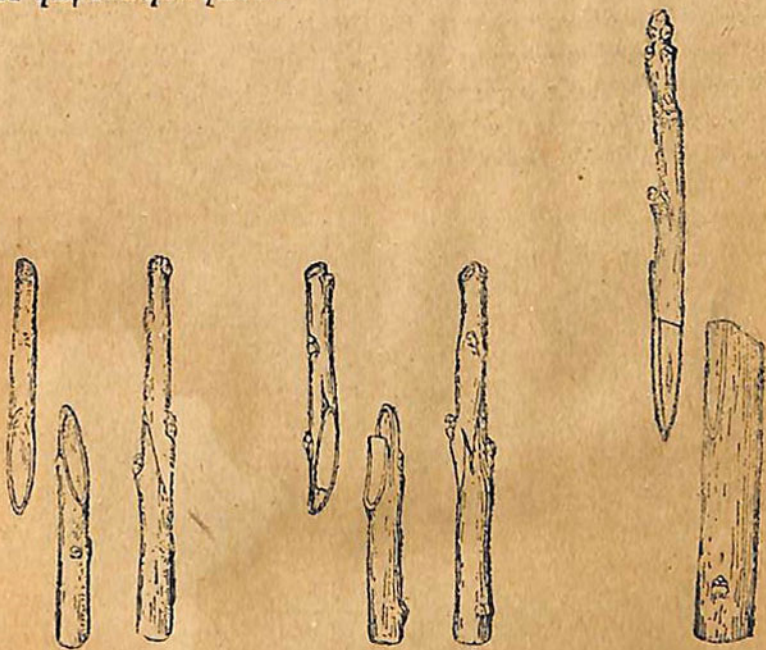
Կտրոնապատվաստը միայն վաղ դարնանն ի կատարվում, այն ժամանակ, յերբ կտրոնի բողբոջները դեռևս չեն բացվել:

Պատվաստի կտրոններն աղելի լավ և աշնանը պատրաստելու սակայն կարելի չէ կտրել նաև վաղ դարնանը, բայց այս դեպքում պետք է ուշադիր հետևել, վոր կտրոնները ցրտահարված չլինեն: Մինչ կտրոնների պատվաստելը, կտրոնները պետք է պահել հով տեղում, թաց մամուռի կամ թե հողում նոր փորված փոսի մեջ: Գարնանը կտրոնները պետք է պահել ձյան տակ, թույլ շառավով, վոր հալի, վորպեսզի կտրոնները ժամանակից շուտ չաճեն:

**ԿՏՐՈՆԱՊԱՏՎԱՍՏԻ ՏԵԽՆԻԿԱՆ. ՊԱՏՎԱՍՏԻ ՁԵՎԵՐԻ ՅԵՎ
ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Յերբ պատվաստակալն ու պատվաստացուն միևնույն հաս-
տությունն ունեն, գործադրում են պատվաստի կոպուլիրովից
կաշված ձևը (կտրոնապատվաստ):

Վերջինս իր հերթին յերկու ձև ունի—հասարակ և անգլխա-
կան կտրոնապատվաստ:

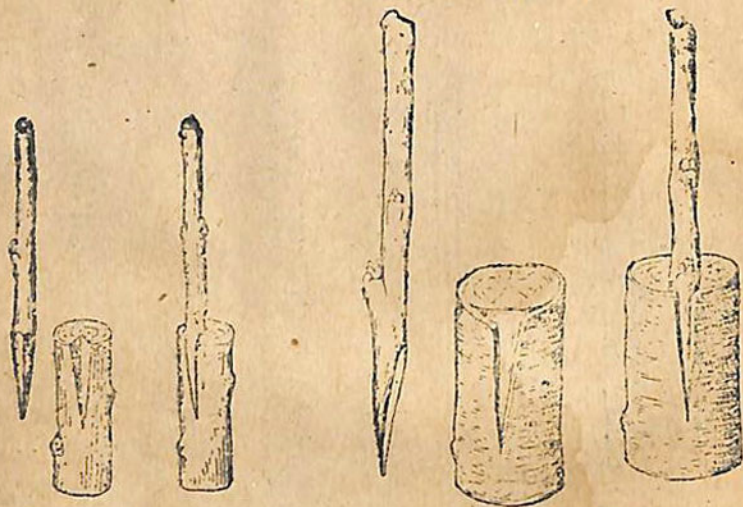
Նկ. 20. Հասարակ կտրոնապատվաստ. անգլխակա կտրոնապատվաստ. բուրձնապատվաստ

Այս ձևի պատվաստ կատարելիս, պատվաստակալն ու պատ-
վաստացուն տնայես շեղակի յենկալում, վոր յերկու կտրվածքներն
եւ նույն յերկարությունն ունենան և իրար վրա դնելիս լրիվ
համըկնեն: Կտրվածքի յերկարությունը պետք և մոտափորապես
չորս անգամ մեծ լինի պատվաստակալի և պատվաստացուի հա-
տությունից (նկ. 20):

Հասարակ կոպուլիրովկայի դեպքում պետք է միայն կտր-
վածքներն իրար վրա դնել, հարմարեցնել ու կապել: Սակայն
կտրոնը հասարակ կոպուլիրովկայի դեպքում ամուր չի հպչում:
Յյլ բան է անգլխական կոպուլիրովկան:

Անգլիական կառարեյադրածով կոպուլիւովկայի դեպքում պատվաստակալի և պատվաստացւի շեղակի կտրվածքի կենտրոնից քիչ բարձր մասում մեկական ճեղքվածք պիտի անել: Այս ճեղքվածքների խորութիւնը մոտավորապես հավասար պիտի լինի շեղակի կտրվածքի յերկարութեան կեսին, կամ նույնիսկ քիչ ավելի: Հետո կտրոնն աշնպես են նստեցնում պատվաստակալի վրա, վոր սրունց լեզվակները փոխադարձաբար մտնեն շեղակի կտրվածքների ճեղքվածքները (նկ. 21):

Պատվաստովոյ կտրոնը պետք է իր վրա 2—3 բողբոջ ունենա: Կտրոնի վերին ծայրը, յերբ աբղեն ներքին շեղակի կտրվածքն արված է, բողբոջի տակից՝ դեպի ներքին կտրվածքի հակառակ կողմն ուղղված թեթևակի թեքութեամբ պետք է կտրել:

Նկ. 21. Կտրվածով պատվաստ. պատվաստ կեղևի տակ

Կտրոնի և պատվաստակալի միացման տեղը պետք է լավ փաթաթված լինի ապփրով կամ ճրպով: Բացի այդ, պետք է թե այս և թե կտրոնի վերին ծայրը մածիկ քսել: Կապելու համար մի յերեսն ալգու մածիկ քսած թղթիքը շատ հարմար են:

Յերբ պատվաստակալը քիչ հաստ է պատվաստացւից, բայց տրամագիծը 2 մմ-ից ավելի չէ, հարմար է կիրառել քամբանով կոպուլիւովկա: Այս դեպքում պատվաստակալը պետք է կտրել չափնքի ուղղութեամբ, բայց վոչ ուղիղ, այլ քիչ թեք, հետո կտրվածքի ավելի բարձր մասից, ժայթակի յերկարութեամբ, վերին կտրվածքի դիմաց, 3 մմ յերկարութեամբ շեղակի կտրվածք անել (նկ. 21):

Պատվաստացիլի վրա, լավ աչքերից վորեն մեկից ցած, նույն անկյունով, ինչ կերպ պատվաստակալի վրա յեր արված, համարյա կտրոնի հաստութեան կիսի չափ կտրվածք են անում: Այս կտրվածքի տակից փայտանյութը սեպածն կտրուած-հանում են, հաժապարեցնելով կտրվածքի վերին ծայրը, սրանից դեպի ցած շեղակի կտրվածք են անում, ինչպես կոպուլիբովկայի ժամանակն եր:

Պատվաստացուն պատվաստակալի հետ այնպես են միացնում, վոր սրանց շեղակի յերկար կտրվածքները լրիվ նստում են իրար վրա, իսկ պատվաստացւի փորվածքը նստում ե պատվաստակալի ընդլայնակի թեթև թեքութեամբ կտրվածքի սուբ ծայրի վրա. այնուհետև փաթաթում ե մածիկ են քսում:

Պատվաստի այլ ձևեր ես կան, որինակ՝ «ներկտրվածք», «կեղևի տակ» (նկ. 21) ե այլն, վորոնց նկարագրութեանն այստեղ չի արվում:

ՊԱՏՎԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԽՆԱՄԲԸ

1. Միտմիակներ ստանալը

Տնկութեանի առաջին դաժար, վորտեղ բույսեր անկելու հենց առաջին ամրան վերջին աչքապատվաստ են կատարել, հետեյալ տարին արդեն կոչում են յերկրորդ դաժար: Յերկրորդ դաժար մի տարուց հետո կոչվի յերրորդ դաժար ե այլն: Մի խոսքով՝ դաշտերի համարակալումը կապված ե վոչ թե անկարանի հողամասում ու հեցած նրանց տեղադրումից, այլ վայրակների տեղափոխման մոռնալից: Այդ համարակալումը հաստատուն չե, այլ ամեն տարի փոխվում ե՝ աղելանալով մեկ համար:

Վաղ գարնանը, նախքան բուրբոջների անելը, աչքապատվաստ արված վայրակների վերին մասը կտրում են պատվաստից 12—15 սմ բարձրութեամբ. այդ թողնված մասը կրում ե բուրակի (յեղունկ) անունը, իսկ աղալիսի ետը կոչվում ե բուրակով ե: Այս դեպքում պիտի վոչնչացնել վայրակի բոլոր բողբոջները, վորք կատարում են այդու դանակով՝ հեշտութեամբ ու արագ: Այս վոչլ գործողութեան նշանակութեանն ու ելութեանը հետևյալն ե:

Այն բոլոր հյութերը, վորոնք պատվաստակալների արմատների միջոցով վերցվում են հողից, բույսի ցողունի միջոցով վեր

Ան բարձրանում և արթնացնում բողբոջների կյանքը: Պատվաստակալի սեփական բողբոջներն արթնանալով կարող են կլանել բոլոր հյուսթերը կամ նրանց մեծ մասը, խանգարելով դեռ թույլ կպած (պատվաստված) բողբոջի սնելուն: Դրանից նա շատ թույլ կդարգանա, նույնիսկ իսպառ կվռչնչանա:

Պատվաստակալի բողբոջները մոչնչացնելով, ապահովվում են պատվաստված բողբոջի առատ սնումը և հաջող դարգացումը: Մյուս կողմից, չի կարելի վայրակը կտրել աչքապատվաստ արված բողբոջին շատ մոտ, վորովհետև՝ այդ դեպքում բողբոջը մոտիկ գտնվելով վերքին՝ կչորանա, բացի այդ, բուժակը (յեղունկը) հարկավոր և աղնվացեղ շիվը կապելու համար:

Բուժակի ետից առաջ հեռացնում են աչքապատվաստի փաթեթանը, յեթե այդ առաջ չի արված. պատահում է, վոր միայն արտաքին դիտումը դեռևս լիակատար հիմք չի տալիս վորոշելու աչքապատվաստի կպած լինելը: Այդ դեպքում՝ պատվաստված աչքի տակից պետք է դանակի ծայրով թեթևակի քերծել վահանիկը: Կանաչ կամ սպիտակավուն գույնը ցույց կտա, վոր վահանիկը վողջ է, իսկ գորշ գույնը ցույց կտա, վոր այն փչացել է: Այն պատվաստակալները, վորոնց վրա աչքապատվաստը չի կեղել, վերքը նկարագրված յեղանակներից մեկով՝ դարնանը պատվաստում են կտրոնով:

Պատվաստված աչքն արագ շիվ է տալիս և կրում է պատվաստածիվ (ОКУЛЯНТ) անունը: Հենց նա յեկ հետագայում աճում և դառնում է պտղատու ծառ: Յերը պատվաստաշիվը աճում, դառնում է 7—8 սմ, այն ճյուղով կապում են բուժակից: Մի կողմ թեքված պատվաստաշիվը զգուշ ուղղում են՝ ձգելով սկզբում հիմքի մոտից դեպի բուժակը և այստեղ կապում: Յեթե կապը վերքում արվի, պատվաստաշիվը հիմքում ծռվածք կստանա: Այս աշխատանքը պիտի կատարել ուշադիր և զգուշ, վոր մատաղ չիվը չկտրվի:

Դրանից անմիջապես հետո պիտի կատարել պատվաստաշիվի յեղեգող կապումը, քանի վոր նա ելի յե թեքվում դեպի մի կողմ, վորոշ դեպքերում հարկ է լինում նույնիսկ յերրորդ անգամ կապել, յեթե արագ աճող պատվաստաշիվը ձգտում—թեքվում է մի կողմի վրա:

Հետագա աշխատանքը լինելու յե այն, վոր բուժակի վրա առջացած բոլոր վայրի շվերը յերևալուս պես հեռացվեն, այլապես նրանք կխլեն պատվաստաշիվի հյուսթերը և կթուլացնեն

այն: Հարկավոր է նույնիսկ ծերատել պատվաստելի կողքից առաջացած բոլոր շվերը, յիբբ դրանք կհասնեն 15—20 սմ-ի: Շվերի գնդագցումը գնում է ի վնաս պատվաստելի հիմնական ցողունի զարգացման:

Ամրան վերջերին (սովորաբար օգոստոսին) պատվաստաշիվը փայտանում է և կարող է առանց կապի ուղիք մնալ: Այդ ժամանակ կտրտում են կոպերը և անցնում են բուրակը կտրելու կարևոր ոպերացիային:

Այս աշխատանքը շատ պատասխանատու է, պահանջվում է հմտություն և գոուչություն: Ետը կատարում են լավ սրված ալիքաճակով: Ոպերացիան կատարելիս կանգնում են ծառի առաջ, աջ վոտքի քիթը դեմ են տալիս նրա հիմքին, ճշտորեն վորոշելով տեղը և ուղղությունը՝ մեկ անգամից հիմքից կտրում են բուխկը: Կտրվածքի մակերեսը պիտի լինի միանգամայն հարթ և խեղվածքն ազնիվ չվի հետ կազմի 45°-ի անկյուն: Անկարողություն կամ անզգուշացյան հետևանքով դանակը կարող է քերծել պատվաստակալի հիմքը և նույնիսկ բորբոսիկի կտրել այն: Աշխատողի ձախ ձեռքը պետք է միանգամայն ազատ լինի: Նոր աշխատողները պետք է աշխատանքը հասկանան և փորձառություն ձեռք բերեն՝ վայրի ծառերի ճյուղերն ետելու միջոցով:

Փարնանային պատվաստի է աշխատավաստի խնամքն է—թուլացնել կոպերը և, յիբբ պատվաստացունները լիովին կպած են, հեռացնել նրանց ամբողջովին:

2. Յերկամյակներ ոսանալը

Տնկարանի յերրորդ դաշտում, այսինքն՝ վայրակները ձեռքբերման հողամասում տնկելու յերրորդ տարում, սկսում են ձեռքբերումը կամ օնկիների սաղարբի խմամբ:

նկ. 22. Բուրակին կոպված ազնիվ շիվը a) բուրակ, b) աշխատավաստի տեղը, c) բուրակով ետի տեղը, H) պատվաստաշիվը, 1 յիվ 1) կոպերը, g) բուրակը հեռացնելու (կտրելու) տեղը, յիբբ արդեն ազնիվ շիվն ամրացել է

Այդ Ժամանակ տվյալ դաշտում լինում են քիչ թե շատ տարբեր բարձրություն միամյակներ: Սակայն նրանցից պետք է ձևավորել այնպիսիների սաղարթները, վորոնք ունեն դրա համար բավականաչափ բարձրություն: Զանազան տեսակների բնուրի բարձրությունը տարբեր է, այն է.

ուղղաձիգ սաղարթով խնձորենու համար	60—70 սմ
փափած	»
»	» 70 - 80 »
տանձենու	» 50—60 »
բալենու	» 40—50 »
սալորենու	» 50—75 »
ծիրանու	» 60—75 »
դեղձենու	» 40—50 »

Ետոքը պիտի լավ հասկանա ձևավորումը և խիստ ուշադիր լինի դեպի այդ գործի կատարումը: Որտեղով մտավորապես 70 սանտիմետրանոց փայտյա պատրաստի չափից, վորոշում են միամյակի բնի բարձրությունը: Այստեղից վեր հաշվում են միանգամայն առողջ վեց բողբոջ և կտրում են միամյակի վողջ գազաթը՝ այդ վերջին բողբոջից 3—4 սմ բարձր: Վեցերորդ բողբոջից վերև գտնված բոլոր բողբոջները դանակով հեռացնում են:

Այսպիսով, բույսակը մնում է նշված վեց բողբոջներից բարձր: Ինչպես միամյակներ ստանալիս «բույսակին» կապում էյին պատվաստաշիվը, այնպես էլ այստեղ՝ «բույսակին» կապվում է բնի շառունակությունը կազմող շիվը, վորպեսզի նա ուղիղ աճի:

Բացի նշված վեց բողբոջներից, բնի մնացած բոլոր բողբոջներն ևս աճում և շվեր են տառաջացնում, վորոնց անվանում են հաստացման շվեր: Ակտբում նրանց պիտի թողնել ազատ աճելու, վորովհետև նրանք նպաստում են նրա բարձրության աճմանը, հակառակ դեպքում՝ նա կմնա վաղիս ու թույլ: Սակայն յերբ այդ շվերը աճում, հասնում են մինչև 20 սմ յերկարություն, նրանք պետք է ծերատել:

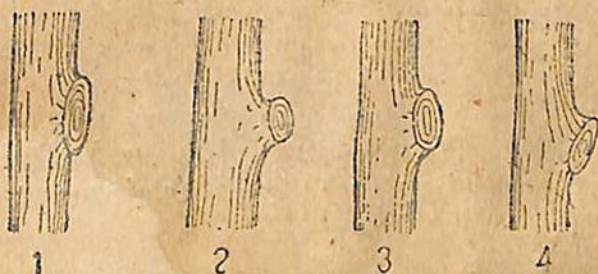
Յերբ սաղարթ կազմելու համար թողնված վեց բողբոջից ամենավերին շիվը աճում է մինչև 6—7 սմ, այն ճլուղով պիտի կապել բույսակիկին, պահպանելով նույն կարգն ու զգուշությունը, կապելիս: Ամբան վերջից ինչ վոր պատվաստաշիվը բույսակին կապելիս: Ամբան վերջից վող ուղ հաստացման շվերը ետում են «ողակաձև», այսինքն.

քուրորդին հեռացնում են, հորեղու այդ յեղանակն ամենափոքր վերքն և տալիս և ցցվածքներ չի թողնում:

23-րդ նկարի վրա ճիշտ կտրվածքը ցույց և արված յերբոք-դը, իսկ մյուսներն վուչ ճիշտ կտրվածք են:

Սկսնակները հմտութուն պետք և ձեռք բերեն վայրի ծառերի վրա կտրատումներ կատարելով:

Սովորաբար այդ ժամանակ ել աղառում են կապից մատաղ ջիվը և կտրում են բուխակը, քանի վոր շիջե արդեն բավականաչափ ամրացած և լինում և կապի կարիք այլևս չի զգացվում: Կտրելիս ձախ ձեռքով բռնում են ծառի վերին մասը և աջ ձեռքի դանակով միանգամից կտրում են բուխակը, միամյակի բուխակը կտրելու նման:

Նկ. 23. Ողակածել կտրվածք

Այսպես, նշված բոլոր ուղեբացիաների և համապատասխան խնամքի հետևանքով, դառնանք ձևավորված միամյակներից ստացվում և սաղարթավոր յերկամյակ, սաղարթի առաջին հարկով:

Այն միամյակները, վորոնք սաղարթ կազմելու բավականաչափ բարձրութուն չունեն, «տհաս» են և կոչվում են недогонки, հաջորդ տարին վերին բողբոջից աճում և նոր ջիվ և այն ժամանակ կարելի չի նրանց սաղարթի հիմքը դնել: Իսկ յեթե վերին բողբոջը ցրտահար և յեղել կամ ընդհանրապես թույլ և, դադար կտրում են ուժեղ բողբոջի վերից, իսկ նրանից վեր թողնում են բուխակ, 3—4 ամ բարձրությամբ՝ ավյալ բողբոջից աճած մատաղ ջիվը նրա հետ կապելու համար:

Տնկիների ձևավորման այս նկարագրած յեղանակը յերկար ժամանակ միակն եր. այժմ ել մի քանի տնկարաններում պաղատու տնկիների ձևավորումն այս յեղանակով և կատարվում: Մակայն վերջին տարիներս սկսեց ասքածվել տնկիների ձևավորման կատարելագործված յեղանակը:

Տնկիւների ձևավորման վերը նկարագրված հիմնական դաս-
ավորութիւնները յեղանակն ունի լուրջ թերութիւններ.

ա) սաղարթի բոլոր հինգ ճյուղն էլ այստեղ շատ մոտ են
միմյանց, Մառն անկու հետ նրանք ավելի ու ավելի են փո-
խադարձ ճնշում դրում, վորը դժվարացնում է հյուսթաշարթութիւնը
ծառի միջով.

բ) սաղարթը շատ խիտ է լինում, լույսը բավարար չափով
ներս չի թափանցում, վորը մեռնում է ճյուղերը ստիւերում, աե-
ղերում և իջնցում և բերքի քանակն ու վորակը.

գ) խտութեան հետեանքով թույլ աճած ճյուղերը՝ պտուղ-
ների ծանրութիւնից կոտորատվում են, մեծ քանակութեամբ հե-
նափայտեր են պահանջվում.

դ) ճյուղերի խիտ դասավորութիւնը. նրանք աճում են՝ դե-
պի բունը՝ սուր անկյունով, վորի հետեանքով ամուր չեն ներա-
նում բնի հետ և հեշտութեամբ կարող են ձեղքիւն:

Սաղարթ ստանալու ամերիկական նոր յեղանակը զերծ է
թված վերահիշյալ բոլոր թերութիւններից. բացի այդ, հնի հանդեպ
ունի մի շարք առավելութիւններ: Ձևավորման այդ յեղանակը
կոչվում է լիդերային սիսեմ:

ՓՈՓՈՒՎԱԾ ԼԻԴԵՐՍՅՈՒՆ ՅԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՆՁԱՆԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ձևավորման փոփոխված լիդերային յեղանակի գլխավոր տար-
բերութիւնը հնից (գերմանականից) այն է, վոր նրա սաղարթը վոչ
թե հարկերից է կազմվում, այլ հիմնական ճյուղերը, թվով մինչև 5—8,
բնի վրա համասարաչափ դասավորված են միմյանցից 20—30 սմ
հեռավորութեան վրա: Ձևավորելիս բնին տրվում է 50—90 սմ
բարձրութիւն: Բացի հիմնական ճյուղերից, աճեցվում են և յերկ-
րորդական ճյուղեր, վորոնք դասավորվում են հիմնական ճյուղերի
վրա մեջմեջ (յերկու կողմից) և մոտ 50 սմ բնից ու 30—50 սմ
միմյանցից հեռու: Սաղարթում տվյալ յեղանակով հարկ յեղած
քանակութեամբ ճյուղեր ձևավորելուց հետո՝ ուղղաձիգ, բրդաձև
սաղարթ ունեցող սորտերի կենտրոնական շիվը հեռացնում են:

1. Մառերի բնի բարձրութիւնը

Այդում հողը մշակելու համար կցորդ գործիքներ ունենալու
հետեանքով ապահովվում է միջարքերի ամբողջ լայնութեան

վարն ու փխրեցումը, և պողատու ծառերի համար բարձր բուն առաջին ավելորդ և դառնում: Դրա համար պողատու ծառերի աղարթը փոփոխված լիզերային յեղանակով ձևավորելու դեպքում, համաձայն սորտի բնի բարձրության, սահմանվում և հետևյալը.

ա) ուղղաձիգ, բրդաձև սաղարթով խնձորենու սորտերի բարձրությունը 60—70 սմ.

բ) սովորական ձևի սաղարթ ունեցող սորտերի (Անտոնովկա, Բաբուշկինո, Շարենֆելինդ, Բորովինկա, Ապորտ, Պապիրովկա, Սլավյանկա, Բեղսեմյանկա, Բելֆեր, Կիտայկա) բարձրությունը 70—80 սմ.

գ) փաված և դեպի ցած խոնարհված սաղարթով սորտերի (Կարիշնոյ, Շաֆրանի և ուրիշները) բարձրությունը 80—90 սմ.

դ) տանձենու 50—60 սմ

ե) բալենու 50—60 »

զ) սալորենու 50—60 »

է) ծիրանու 60—75 »

ը) դեղձենու 40—50 »

●

2. Սաղարթի հիմնական նյութերի միջով յեղած տարածությունը

Սաղարթի հիմնական ճյուղերի միջև յեղած տարածությունը պիտի սահմանվի սորտերի և տեսակների առանձնահատկություների ու աճման ուժի համաձայն: Ուստի ծառերը փոփոխված լիզերային յեղանակով ձևավորելու դեպքում հարկավոր և ըստ ճնարավորին պահպանել հետևյալ տարածությունները. թույլ և միջակ աճեցողություն ունեցող խնձորենու սորտերին (որինակ՝ Բորովինկա, Անտոնովկա և այլն) պետք է լինի մոտավորապես 20—30 սմ, տանձենունը՝ 15—25 սմ, բալենունը և սալորենունը՝ 10—20 սմ:

3. Սաղարթի հիմնական նյութերի բացակա

Սաղարթում հիմնական ճյուղերն աճեցվում են հետևյալ քանակով.

ա) թույլ աճեցողություն ունեցող խնձորենու սորտերին տրվում է որինակ, Բորովինկա և ուրիշները՝ 5—6 ճյուղ.

բ) միջին աճեցողություն ունեցող սորտերին (Անտոնովկա և ուրիշները)՝ 5—7 ճյուղ.

դ) ուժեղ աճեցողություն ունեցողին՝ 6—8 ճյուղ.

դ) բալենու և կեռասենու սորտերին 4—5 ճյուղ.

ե) տանձենու սորտերին՝ 4—6 ճյուղ:

4. Նլիավոր նյութերի դասավորությունը սաղարթի շուրջը

Ծառերը փոփոխված լիգերային յեղանակով ձևավորելու դեպքում անհրաժեշտ է ապահովել հիմնական ճյուղերի (սաղարթի շուրջը) հավասարաչափ դասավորումը, հակառակ դեպքում սաղարթն անհամաչափ զարգացում կունենա, վերը կանդրադառնա ծառի ամրության և քամուն դիմադրելու կարողության վրա:

ՓՈՓՈԽՎԱԾ ԼԻԴԵՐԱՅԻՆ ՅԵՂԱՆԱԿՈՎ ՍԱՂԱՐԹԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Ծառը ձևավորելու դեպքում անհրաժեշտ է նախառաջ վորոշել, թե բնի վրա մեկ տարում քանի գլխավոր ճյուղ պիտի աճեցվի: Մեծ մասամբ տարվա ընթացքում պետք է աճեցնել կողքի մեկական ճյուղը միայն: Սակայն առանձին դեպքերում, աճեցողության լավ պայմանների մեջ գտնված և Պւժեղ աճող սորտերի համար կարելի է մի տարում յերկու և ավելի ճյուղ պահել:

1. Ծառի սաղարթավորումը մեկ հիմնական նյութով

Ձևավորման ժամանակ, այսինքն՝ վաղ դարնանը, սաղարթի առաջին հիմնական ճյուղը կազմելու համար բնորոշվում է տվյալ սորտի միամյակի համար սահմանված բնի բարձրության վրա լավ զարգացած ու չլիստված մեկ բողբոջ: Մյուս ավելացվում է հարձյալ 3—5 բողբոջ ու վերջիններեցս բարձր բունն ետում հեղադաձիգ սաղարթ ունեցող սորտի (ինչպես, որինակ, Կարիչնոյե, Մոսկովյան Գրուզովկա և ուրիշները) այս ետը կատարվում է առանց բուժակը թողնելու, իսկ փռված սաղարթ ունեցող սորտի (Շարեյֆլինդ և ուրիշները) ետը՝ բուժակը թողնելով, լորին և կապվում է վերին կենտրոնական շիվը, յերբ այն 6—8 տ բարձրության է հասնում: Հուլիսի վերջին կամ ոգոստոսի սկզբին բուժակը կտրում են:

Ուղղաձիգ սաղարթ ունեցող սորտի (ինչպես, որինակ, Կարիչնոյե, Մոսկովյան Գրուզովկա և ուրիշները) այս ետը կատարվում է առանց բուժակը թողնելու, իսկ փռված սաղարթ ունեցող սորտի (Շարեյֆլինդ և ուրիշները) ետը՝ բուժակը թողնելով, լորին և կապվում է վերին կենտրոնական շիվը, յերբ այն 6—8 տ բարձրության է հասնում: Հուլիսի վերջին կամ ոգոստոսի սկզբին բուժակը կտրում են:

Առաջին ճյուղի համար ընտրված բողբոջին 3—5 բողբոջ ավելացնում են նրա համար, վաղ ծառի բնի և ճյուղի միջև լացն

անկյուն կազմելու և ամուր տնելու պայման ստեղծվի Այդ ար-
վում և նրա համար, վոր ծառի աճեցողության առանձնահատ-
կությունների շնորհիվ, վորպես կանոն, բնի վրա աճած կողքի
շիվը, վորքան նրա վերին ծայրին մոտ և, այնքան բնից սուբ-
անկյունով և, հեռացած և, ընդհակառակն, վորքան հեռու (այսինքն՝
ցած) և ընկած կողքի շիվը, այնքան ավելի բուս անկյուն և
կազմվում նրա և բնի միջև, վորի հետևանքով և նրանք ավելի
ամուր են համաճում:

2. Ծառի սաղարթավորումը՝ սաղարթի յերկու նյուզ պտնելով

Մեկ տարում սաղարթի յերկու ճյուղով ծառը սաղարթա-
վորելու դեպքում՝ բացի բնի վորոշ բարձրության վրա նկատի
առած բողբոջից, կատարվում և նմանապես լավ զարգացած յերկ-
բորդ բողբոջի ընտրությունը, հաշվի առնելով ծառի ապագա ճյու-
ղերի անկյուններն ու հեռավորությունը: Այս վերջին բողբոջին
ավելացվում և ևս 3—5 բողբոջ և ծառն եռում են այն ձևով,
ինչպես մեկ ճյուղ թողնելու դեպքումն էր:

Յերբ ձևավորված ծառի նոր շվերը հասնում են 15—20 սմ
յերկարության, ուստի այն շվերը, վորոնք սաղարթի հիմնական
ճյուղերի համար ընտրված բողբոջներից են աճել, քննության են
առնվում և յեթե դրանք լավ են զարգացած, բնից նորմալ ան-
կյունով են հեռացած (45°) և ճիշտ են դասավորված սաղարթի
շուրջը—թողնում են, իսկ մնացած բոլոր՝ շվերը, բացի կենտրո-
նականից, ծերատում: Իսկ յեթե գլխավոր ճյուղի համար նախա-
տեսված ճյուղերը նշված պահանջներին չեն բավարարում, ապա
ծերատման ժամանակ նրանք փոխարինվում են այնպիսիներով,
վորոնք ավելի համապատասխան են: Կենտրոնական շիվն ևս, յեթե
վորոնք ավելի համապատասխան են, փոխարինվում և ուրիշ ավե-
լի ուժեղով, վորն անպայման պիտի կապվի բուսակին:

3. Ծառի ավերի 2-րդ ծերատումը

Շվերի ուժեղ աճման դեպքում, վորը տնկարանի պայման-
ներում հաճախ և լինում, առաջին ծերատումից մեկ-յերկու տա-
նորյակ հետո կատարվում և շվերի յերկրորդ ծերատում: Սրանով
և սաղարթի լիեցերային սխառնով ձևավորման դեպքում ձևավո-

բուսն առաջին տարում վերջանում է, յեթե բնի (առաջին հիմնական ճյուղից ցած) հաստացման շվերի կտրելը չհաշվենք, վորք կատարվում է ոգոստոսի կեսին:

4. Ձեկավորման օտարուցակելը յերկրորդ տարում

Յերկրորդ տարում (վաղ գարնանից) կատարվում է սաղարթի հետևյալ մեկ կամ յերկու ճյուղի անեցումը: Յեթե անեցվում է միայն մեկ ճյուղ, ապա անցած տարվա կենտրոնական ճյուղի վրա ընտրվում է մեկ բողբոջ (յերկրորդ կամ յերրորդ ճյուղի համար): Այդ բողբոջը պիտի լավ զարգացած լինի, չփռասված և գտնվի վերջին ճյուղից ընդունված հեռավորության վրա ու սաղարթի շուրջը ճիշտ դասավորված:

Տվյալ բողբոջին ավելացվում է ելի 3—5 բողբոջ, և շիվը կտրվում է նույն կերպ, ինչպես առաջին տարում: Իսկ յերկրորդ տարում՝ յերկու ճյուղի անեցնելու դեպքում՝ կենտրոնական շիվը կտրելուց առաջ ընտրվում է յերկու բողբոջ նույն ձևով, ինչ ձևով այս աշխատանքը կատարվեց ձևավորման առաջին տարում:

5. Սաղարթի զլխավոր նյուղերի ետք յերկրորդ տարում

Նոր ճյուղերի անեցման և կենտրոնական շիվի ետևում ժամանակ կատարվում է նաև անցյալ տարվա անեցրած հիմնական ճյուղերի ետք՝ թողնելով նրանց կենտրոնական շիվից 8—12 սմ կարճ: Սաղարթի ճյուղերի ետև անպայման պետք է համաձայնեցնել նրանց զարգացման ուժի (յերկարության, լայնության), սաղարթի ճյուղերի դասավորության և բնի ու ճյուղերի միջև կազմած անկյունների հետ: Վորջան ուժեղ են կողքի ճյուղերը և վորջան դեպի վեր ուղիղ են աճած, այնքան ուժեղ կարող է լինել նրանց ետք: Յեվ, ընդհանրա-

Նկ. 24. Պտղատու ծառի փոփոխված լիզերային յեղանակով ձեկավորումը մեկ հիմնական նյուղի անեցումով (տեքնիկա)

աակը, թույլ և ավելի հորիզոնական աճած ճյուղերը պետք է թողնել: Վորպես որենք հարկավոր է հիշել, վոր սաղարթի ներքևում դասավորված հիմնական ճյուղերը հարկավոր է ետև ավելի թույլ, քան վերևում դասավորվածները, վորպեսզի սաղարթի մեկը մյուսին չգերազանցեն (տես № 1 և 2 սխեմատիկ նկարները):

Նտի ժամանակ կտրվածքը պիտի կատարել մաքուր և մե-
քած բողբոջները չջնասել:

6. Սաղարթի հաստացման նյութերի կտրելը

Հիմնական ճյուղերն հտելուց դառ, պեռք և կարճացնել ու-
զարթի հիմնական ճյուղերի միջև յեղած՝ յերկրորդական (հաս-
տացման) ճյուղերը: Այս ճյուղերը պեռք և
կտրել 10—15 սմ յերկարությամբ: Այս աղետ-
անքը ճիշտ կատարելու համար պեռք և
ուշադրություն դարձնել ծառի հաստացման ճյու-
ղերի զարգացման ուժի վրա, վորպեսզի հաստաց-
ման ճյուղերը չդերագանցեն հիմնական ճյուղե-
րին: Իսկ յեթե այդ ժամանակ պատահում են
ալիկի փորթամ աճած յերկրորդական շվեր,
վորոնք կարող են խանգարել կենտրոնական և
հիմնական շվերի աճմանը, այդպիսի շվերը
«ողակաձև» կտրվածքով հեռացնում են: Պեռք և
ընդգծել, վոր չի կարելի հիմնական և յերկրոր-
դական ճյուղերի ու կենտրոնական շվի միջև
յեղած բոլոր շվերը միաժամանակ հեռացնել,
վորովհետև անհրաժեշտ են բնի հաստացման և
ծառի մեղ սննդարար նյութերի կուտակման տե-
սակետից: Բացի այդ, այս շվերը կարճացրած
վիճակում պահելու դեպքում պտղի առաջին
բերքը պիտի տան: Այս շվերը մի քանի տարի
պտղաբերելուց հետո, հետագայում կարող են
հեշտությամբ հեռացվել:

Նկ. 25. Սաղարթ
ծառի փորթված յե-
րկրային յեղակալով
մեկավարուց յերկու
հիմնական ճյուղի
առնցմամբ (տեղա-
դրվում)

7. Կմախմային յերկրորդական նյութերի առնցումը

Հիմնական ճյուղերի կողքից աճած շվերը նույնպես յենթա-
կա չեն հեռացման, այլ կարճացվում են մոտավորապես մինչև
12—15 սմ, ընդ վորում այդ շվերից մի քանիսը պեռք և թող-
նել՝ յերկրորդական կմախմային ճյուղեր կազմելու համար: Այս
դեպքում ընտրում են հիմնական ճյուղերի հետ չմրցող ուժեղ
և սաղարթից դեպի դուրս աճող ճյուղեր, վորոնք պեռք և մեկը
մյուսից դասավորված լինեն 30—50 սմ հեռավորությամբ միմե-
րաքանչյուր հիմնական ճյուղի վրա աճեցնում են այդպիսի կմախ-
մային յերկրորդական ճյուղերը (մեկը՝ մի կողմից, մյուսը՝ մյուս):

8. Մառի ձեկավորումը յերբող տառում յեկ հետագայում

Նույն յեղանակով, ինչպես նկարագրված է սաղարթի ձևավորման առաջին 3—3 հիմնական ճյուղերի նկատմամբ, կատարվում է նաև մնացածի՝ տարեն մեկ, կամ՝ ուժեղ աճեցողության դեպքում՝ յերկու ճյուղի աճեցումը:

Աճեցրած ճյուղերի ետը տարեցտարի պետք է ավելի թուլացնել: Ընդհանուր առմամբ սաղարթի առանց աստիճանավորման յեղանակի լրիվ ձևավորման համար անհրաժեշտ է 3—4 տարի:

9. Կենտրոնական առանցքային ճյուղերի ետը

Բրգածն սաղարթ ունեցող փոփոխականների, ինչպես, որինակ՝ «Անիսի» և ուրիշների հիմնական ճյուղերի անհրաժեշտ քանակի ձևավորումից հետո կատարվում է կենտրոնական ճյուղի ետը: Այդ ետը չի կատարվում անհրաժեշտ քանակությամբ ճյուղեր աճեցնելուց անմիջապես հետո, այլ 2—3 տարուց հետո, վերապզլի վերջին հիմնական ճյուղն աղղահայաց դիրք չընդունի:

Կենտրոնական շվիլ կտրվում է ուղղակի սաղարթի վերջին հիմնական ճյուղի վերեկից: Դրանով պետք է սաղարթի ձևավորումը վերջացած համարել: Ինքնուրույն հասկանալի չե, վեր ձևավորումից հետո անհրաժեշտ է կանոնավոր կերպով, յեթե վոջ ամեն տարի, զոհն տարեմեջ սաղարթը թեթեակի նոսրացնել և ետել, վորպեսզի ժամանակին կանխվի սաղարթի խտացումը և առանձին ճյուղերի խաչաձևումը:

10. Խնամքի ախտահանմանը: Վնասատուներ և հիվանդություններ յեկ պայմար հրաճեց դեմ

Հողի և բույսերի խնամքին վերաբերող մի շարք աշխատանքներ արդեն նախապես բացատրված են: Այստեղ անհրաժեշտ է միայն մի քանի լրացումներ անել: Չափազանց կարևոր

և ապաքարը մոլախոտերի դեմ: Տնկարանը դցելու առաջին տա-
քիները, յերբ հողի խորը մշակութունն և տեղի ունենում, մո-
լախոտեր քիչ են լինում: Բայց հետո, յերբ համապատասխան
ուշադրութուն չի դարձվում, մոլախոտերը ուժեղանում են, չո-
բացնում հողը և դժվարացնում մշակության աշխատանքները:

Մոլախոտերի դեմ պետք են համառորեն պայքարել և յերբեք
չհանգստանալ ձեռք բերված հաջողութուններով: Վորպես կանոն,
յերբեք չպիտի թողնել, վորպեսզի մոլախոտերը ծաղկեն և սերմ-
նավորվեն: Պետք և նկատի ունենալ, վոր մոլախոտերի սերմերը
զլխավորապես զրսից են բերվում: Դրա համար ել անհրաժեշտ և
մոլախոտերը վոչնչացնել վոչ միայն տնկարանի կուլտուրական
տարածության, այլև առուների, ճանապարհների, տնկարանի
յնդրերի վրա և այլն: Հարկավոր և հաճախ մոլախոտերը հնձել,
իսկ այդ հասարակ ու հեշտ բան և և նույնիսկ ոգտավետ (ոգ-
տագործվում և վորպես կեր):

Տնկարանի ցանքի տարածության և սածիլանոցի զլասա-
տուներն են զլխավորապես լվիճը, մայիսյան բզեզը, արջուկը,
իսկ հիվանդութուններից՝ արմատային քաղցկեղը և քոսը:

Լվիճ.—Խլորին հայտնի փոքրիկ կանաչ միջատներ են, վո-
րոնք հարձակվում են թե վայրակների և թե տնկիների վրա:
Տեղավորվելով տերևների և կանաչ չվերի վրա՝ ծծում են վեր-
ջիններիս հյութը, դրա հետեանքով ել տերևներն այլանգակվում
են ու կուչ գալիս, բույսի սննդառությունը թուլանում և, չվերը
ծածովում և սրանց անումը կանգ և անում: Լվիճ զատ և լինում
հոտեկապետ ամրանը, վորոնք մեծ չափերի յեն հասնում ոգոտո-
տի սկզբներիս: Պայքարի միջոց—սրակել նավթային հմուլիտ,
կանաչ սապոնի հետ, ծխախոտի եկատրակաի լուծույթ—ամառվա
ընթացքում չորս անգամ: Պետք և հավաքել ու այրել կտրած կա-
նաչ մասերը, վորովհետև լվիճի ձվերը հրաշալի ձմեռում են նրանց
մեջ. պետք և վոչնչացնել մոլախոտերը, վորովհետև նրանք հա-
ճախ վարակման աղբյուր են դառնում:

Մայիսյան բզեզը նույնպես տմենքին հայտնի յե: Նրա
թրթուրներն առանձնապես զլասում են սերմնաբույսերին, վերա-
պնկված բույսերին, կտրոններին, ուտելով նրանց արմատները:
Բզեզները մասսայաբեռն լինում են անտառամերձ տնկարանների
փխրուն, հումուսով հարուստ հողերում: Թրթուրները պիտի վա-
րի ժամանակ հավաքել, իսկ բզեզները՝ յերբ սկսում են թռչել և
բի ժամանակ հավաքել, իսկ բզեզները՝ յերբ սկսում են թռչել և
մեծ բաղժությամբ նստել տնկարանի ծառերի վրա: Ուշ աշնան

հերկը նույնպես ունում և թրթուրների վոչնչանումը, վորոնք հողի յերեսն անցնելով, մասամբ թռչունների կեր են դառնում և մասամբ փչանում են չորանալուց և սառնամանիքներից:

Հարավում անկարանին առանձնապես մեծ փլաս և հասցնում արջուկը: Սա դորը, խոշոր միջատ և, ուսումնառ հողը փորելու վերջավորութուններով, ապրում և փխրուն և բերրի հողերում, ուսում և բույսերի մատող արմատները: Յանքի մարդերում արջուկը յերբեմն վոչնչացնում և ծիլերի ամբողջ շարքեր: Պայքարի միջոցները. ա) թունավորում են մկնդիկի հետ միասին յեփած ջնգիպտացորենի սերմերով, սակայն պետք և դեղաշ լինել, չթունավորել կենդանիներին և անգամ մարդկանց. բ) ուշ աշնանը գոմաղբից Վորսոդ կույտերը օարքելով, վորոնց տակ միջատները մեծ բաղմությամբ հավաքվում են ձմեռելու. վաղ գարնանը կույտերը քանդում և վոչնչացնում են միջատներին. գ) այս կամ այն աշխատանքի ժամանակ հողի մեջ պտնելով մեծ կլոր անցք, վորը տանում և դեպի արջուկի բունը, փորում են հողը անցքի նանապարհով մինչև բունը և վոչնչացնում արջուկին, նրա ձվերը կամ ձագուկները, վոր կաղմում են թվով 60—300 միջատ:

Տնկարաններին խիստ փնասում են, ինչպես արդեն մասնանշվեց, մկներն ու նապաստակները: Մկների դեմ պայքարելու միջոցներն արդեն ցույց են տված դրքույկի համապատասխան տեղերում: Նապաստակները ձմեռը խիստ փչացնում են տնկիները, կրծելով նրանց մատող շվերն ու կեղևը: Լավագույն միջոցը տնկաբանի շուրջը ամուր ցանկապատ քաշելն է:

Քոսը (парша) արտահայտվում և կանաչավուն սև բծերի տեսքով, անհավասար ճառագայթանման յեղբերով և լինում և տերևները և մատող շվերի վրա:

Առանձնապես ուժեղ վարդանում և խոնավ տարիներին: Քոսը յերեսն և գալիս սնկի ձևով՝ մեր աչքին անտեսանելի չափով: Հիվանդ տերևները վատ են աճում, դեղնում և շուտ են թափվում: Հիվանդ տերևները վարդացման շրջանում տերևները սևանում և կուչ են գալիս, բույսերը շատ են տուժում և մինչև անգամ չորանում են:

Քոսի դեմ պայքարելու համար պետք և վայրակներն ու տնկիները արոկել բորդոյան հեղուկով, վորն օգնում և նաև բույսերի ուրիշ շատ հիվանդութունների վոչնչացմանը: Ամեն մի այգեգործ պետք և իմանա տյո՞ւ հեղուկի պատրաստելը: Հիշեցնենք միայն, վոր բորդոյան հեղուկը պատրաստվում է 100—120 գ

դղնձարջասպ և 50—60 գր նոր արած, չհանգած կիր մեկ դուլ-
ջրում խառնելու հաղվով: Պղնձարջասպը և կիրը լուծում են
առանձին ամաններում (փայտե և վռչ թեթիթեղե) և ապա դան-
դաղ լցնում են մի ուրիշ աման: Լուծույթը պատրաստում են
միայն մեկ որվա համար, վորովհետև նա շուտ է կորցնում իր
ուժը: Սրահումը պիտի կատարել վաղ գարնանը, մինչ քոսի յերե-
վալը, իսկ հետո ամեն 15—30 րը մեկ անգամ կրկնել՝ մինչև
ամառվա վերջը:

Արմատի ֆողցիկը.—Արմատների վրա և արմատավղիկի կողքին
առաջացնում է փխրուն, խցանաձև դանաղան մեծության ուռուցե-
ներ: Առանձնապես վտանգավոր են արմատավղիկի ուռուցքները:
Արմատի քաղցկիկով բռնված տնկիները վատ են վարդանում: Ար-
մատի քաղցկեղն առաջանում է մանրեներից. վորտեղ յերևացել
է արմատի քաղցկեղը, հետևապես այնտեղ հողը վարակված է:
Տնկարանում արմատի քաղցկեղ հայտարերելու դեպքում ան-
միջապես այդ մասին պետք է հաղորդել համապատասխան հա-
ղային վարչության:

ՏՆԿԻՆԵՐԻ ՀԱՆԵԼՆ ՈՒ ՓՈԽԱԴՐԵԼԸ

1. ՏՆԿԻՆԵՐԻԳ ԱՄՈՒՆԾՎՈՂ ՎՈՐԱԿԻ

Ամեն մի պտղատու այգի մի քանի առանյակ տարիներին
դոյության հաղվով է տնկվում: Պտղատու ծառերը կազմում են
այգու հիմքը, դրա համար էլ տնկիների ամեն տեսակի թիքու-
թյունները ծանր են աղղում այգու արդյունավետության վրա:

Ծառերը պետք է բոլոր կողմերով լավ և անգամ անթեքի
լինեն, այսինքն՝

ա) լրիվ համապատասխանեն այն սորտին, վորի անունով
տնկարանից բաց է թողնվում:

բ) ճիշտ բուծված լինեն, այսինքն՝ ունենան ընդ անհրա-
ժեշտ բարձրություն, կանոնավոր ստղարթ՝ լավ զարգացած հիմ-
նական ճյուղերով:

գ) լավ արմատային սիստեմ:

դ) հանելու ժամանակ լրիվ հասունացած լինեն:

ե) առողջ լինեն և մեխանիկական վնասվածքներ չունենան:
Աճեցողության վերջ նկարագրված պահանջներին չբավարարող
տնկիները թողնվում են տնկարանում, վորովհետև բարենպաստ

պայմաններն ու հետագայ ավելի հոգատար խնամքի շնորհիվ լա-
վորակ տնկիւններ են դառնում, իսկ այն տնկիւնները, վորոնք չեն
համապատասխանում տնկանյութին առաջադրվող վերը նշած պա-
հանջներին և հույս չկա, թե հետևյալ տարվա ընթացքում կա-
րող են ուղղվել, պետք է խոտանվեն:

2. Տնկիւններ համելու աշխատեցնելը

Տնկարանից տնկանյութը բաց թողնելը շատ պատասխանա-
ռաւ և հաճախ խիստ լարվածություն պահանջող աշխատանք է:

Սրա համար ել այս աշխատանքը պետք է կադմակերպել
նախորդ մշակված հատուկ պլանի համաձայն, ըստ վորում ժա-
մանակին պետք է պատրաստել անհրաժեշտ նյութերը, գործիք-
ները և փոխադրական միջոցները, ունենալ կարող մասնագետների
կողմից ղեկավարվող բանուժի հարկ յեղած քանակը և այլն: Ավե-
րի լավ է տնկիւնները հանել աշնանը և ծայրահեղ դեպքում՝ միայն
դարնանը, յերբ տնկաբանում և այգիներում խիստ լարված աշ-
խատանք է գնում:

Այս պատճառով ել տնկիւնները դարնանը փոխադրելիս՝ ամե-
նափոքր ուղացման դեպքում՝ կարող են տեղ հասնել արդեն աճած
վիճակում, վորի հետևանքով և վատ են կաշւում: Աշնանը տնկի-
ւնները պետք է հանել միայն այն ժամանակ, յերբ նրանց փայ-
տանյութը լավ հասունացել և Այնտեղ, վորտեղ կարճ աշուն է և
հեռավոր փոխադրումների յե սպասվում, կարելի յե արհեստակա-
նապարհով արագացնել փայտանյութի հասունացումը, վորի
համար անհրաժեշտ է.

ա) տնկիւնները հանելուց 1—1,5 ամիս առաջ գաղարեցնել
փերեցումն ու ջրելը:

բ) վորոշ չափով կտրտել տնկիւնների արմատները 10—15 օր
առաջ:

Յեթե տերեւները դեռ չեն թափվել, պետք է մինչ տնկիւններ
հանելը պոկոտել, բայց այս գործողությունը պետք է շատ զգու-
շությամբ կատարել, աշխատելով չմասնել տերեւածոցերում գտնվող
բողբոջները:

Տնկիւնները կարելի յե համատարած կերպով հանել ձիւռ գու-
թանով: Այս աշխատանքը կատարելու համար տարբեր տեսակի
գութաններից մեզ մոտ հաճախ գործադրվում է ժարկովի փորել:

գութանը, վորի մասին արդեն ասված եւ Այս գութանով կտրուած
անկիւնները հողից հեշտությամբ են հանվում, արտադրողակա-
նությունը մեծ ե, բայց 4—5 ձիու ուժ ե պահանջում: Գործա-
դրվում ե նաև ամերիկյան փորիչ գութանը, վորն աշխատում ե
կորացրած աղեղի վրա ամրացրած պողպատե դանակով. սա մի-
անգամից կտրում ե մի շարքի տնկիւնների արմատները: Գանակի
բութ մասին ամրացրած յեռանկյունաձև հատուկ հարմարանքը
բարձրացնում ե կտրված տնկիւնները, վորը ե դառնի չափով հեշ-
տացնում ե սրանց ընտրությունը: Արմատների կտրելու խորու-
թյունը կարելի յե կարգավորել: Ամերիկյան գութաններն աշխա-
տում են յերեք գույք ձիերով, վորոնք զնում են հանվող շարքի
յերկու կողմից՝ միջարքերով:

Գութանները ձեռքի աշխատանքի համեմատությամբ 15 ե
ավելի անգամ շատ արագություն են տալիս: Ժարկովի գութանն
արագ ե աշխատում ե փորվածքի վորակն ավելի բարձր ե, քան
ամերիկյան գութանինը: Գութաններով հանելու բացասակա-
ն կողմը միայն այն ե, վոր սրանցով կարելի յե միայն համատարած
կերպով հանել տնկիւնները: Ընդհակառակը, ձեռքով հանելու դեպ-
քում, չդարգացած տնկիւնները կարելի յե պահել տեղում, վոր ե
ապահովում ե նրանց ավելի հուսալի աճը հետեյալ տարում:

Ձեռքով հանելու դեպքում բանվորները կանգնում են գույ-
գերով, տնկու մի կողմից, հիմքից 25 ամ-ի վրա կիսադիջանաձև
ե 1,5—2 սվինաչափ առու յին փորում, կտրելով հանդիպող ար-
մատները: Հետո աշխատողներից մեկը ձեռքով ընդից բռնելով
տունկը թեքում ե առվի կողմը ե քիչ-քիչ քաշում դեպի
իրեն: Այս ժամանակ մի ուրիշ բանվոր բահի սուր ծայրով հիմ-
քից 25—30 ամ-ի վրա կտրում ե արմատները, վորից հետո առու-
շին բանվորը տունկն զգուշությամբ ամբողջովին հանում ե:

Յեթի միանգամից մի քանի տնկիւններ են հանվում, այս
դեպքում յուրաքանչյուրի համար առանձին առու փորելու կա-
քիք չկա, այլ միայն մի ընդհանուր առու յե փորվում: Հանված
տնկիւնները նորից պետք ե դնել առվի մեջ ե հողով ծածկել: Ամե-
նակարճ ժամանակով անգամ չի կարելի տնկիւնների արմատները
բաց պահել:

Յեթի հանված տնկիւններն անմիջապէս չեն ուղարկվում, ապա
առնակավորելուց հետո հարկավոր ե թաղել: Այս արվում ե նույն
կերպ, ինչ կերպ ցույց եր արված վայրակների վերաբերյալ:

3. Տնկիւնքի տեսակաւորումը, հակաւորումն ու փոխադրումը

Հանված և առաքման կամ ժամանակավորապես թողնելու յենթակա տնկիւնքը պետք է տեսակաւորել: Հանելու ժամանակ պետք է հետեւել, վորպեսզի տեսակներն ու սորտերը իրար չխառնվեն:

Հանելուց հետո տնկիւնքը պետք է խմբավորել ըստ վորահական ցուցանիշների: Ըստ վորակի տեսակաւորման ցուցանիշներն արդեն վերևում ցույց են տրված: Պետք է տեսակաւորման քործը լավ դնել և խիստ հետեւել նրա կատարմանը:

Մոտիկ փոխադրումների դեպքում, յերբ տնկիւնքը ավտոմատիւով կամ սայլով փոխադրելուց 1—2 որից ավելի ճանապարհ չեն դնում, հակաւորելու կարիք չկա, այլ ուղղակի դարսում են կանգնած դիրքում, նախորդ արմատները պատելով մամուռի թաց շերտով: Տնկիւնքն արևից պետք է պաշտպանել բերդենտով: Հեռավոր փոխադրումների դեպքում՝ գնացքով կամ ավտոյով՝ պետք է տնկիւնքը հակ կապել: Հակաւորման նյութերն են—ծղոտ, մամուռ, ռազոժա, յերկաթալար, խսիր, կանսփի թել (վերլորած) և այլն:

Տնկիւնքից նախ պետք 5—10 հատից փոքր կապեր անել: Տնկիւնքը կապում են դադաթներով մի կողմը, իսկ արմատներով՝ մյուս:

Յերկամյակների ընդհանուր կապի մեջ տեղավորում են 30—50 տունկ, իսկ միամյակների դեպքում՝ 100:

Ավելի լավ է աշխատանքը կատարել հակաւորման սրահներում: Աշխատանքի կարգն այսպես է. գետնի վրա 7—8 շարք յերկաթալար են շարում, վորոնց վրա ծղոտի մի շերտ փռում, իսկ արանց վրա էլ յերկրորդ շերտը, նրանց վրա էլ տնկիւնքն են տարածում արմատները մի կողմը, իսկ դադաթները՝ մյուս:

Ծղոտից պատրաստած այս ծածկոցը պետք է տնկիւնքից յերկար լինի—արմատների կողմից 30—35 սմ, իսկ դադաթների՝ 15—20:

Արմատների մեջ և սրանց շուրջը թաց մամուռ են դնում, իսկ ցողունների և ճյուղերի միջև՝ փափուկ ծղոտ: Տնկիւնքը վերին կապեր ևս ծաւկում են ծղոտով: Այս ամենից հետո յերկաթալարի ծայրերը միացնում են, պինդ ձգում հակը և վորորում: Կապելու համար կարելի յե ոգովել հատուկ դադաթահներին: Հալի արմատների կողմի մասում ծղոտի վերջավորությունները ձգում են և հյուսում:

Այս կեանքը ամրացնում են կանեփի թելերով, վորը և սրանց վրա գործվում ու ամրացվում և մոտակա յերկաթալարին: Հանքերը պետք և համարակալված լինեն և պիտակ փակցրած: Յեթե հակի մեջ մի քանի սորաի տնկիներ կան, վորոնք կարող են թույլ տալ միայն ամենածայրահեղ դեպքերում, այն ժամանակ պիտակն անհրաժեշտ և կախել տնկիների յուրաքանչյուր կողմից:

4. Բաց փոխադրումներ (навалом)

Հակավորված փոխադրումը հուսալի չէ, սակայն թանդ և և մեծ հողք և պատճառում: Դրա համար ել հաճախ տնկիները մեծ պարտիաները ուղղակի բաց վիճակում բարձում են վագոնների մեջ: Այնուամենայնիվ, այս դեպքում ել տնկիները կապում են և կապերին պիտակներ փակցնում: Վագոնի հատակի վրա մոտ 10 սմ հաստությամբ ծղոտ են փռում: Կապերն այնպես են դասավորում, վոր տնկիների արմատներն ընկնեն վագոնի յերկայնական պատերի կողմը: Իսկ գագաթները՝ ներսը: Արմատների տակ և նրանց մեջ թաց մամուռ են դնում, իսկ ճյուղերի միջև՝ փափուկ ծղոտ: Վագոնի պատերի և արմատների միջև ընկած բաց տաքածություներ ևս ծածկում են մամուռով: Վագոնի մեջտեղում, նրա ղռների միջև աղառ անցք են թողնում, իսկ վորպեսզի տնկիները չթափվեն, տախտակի հենարաններով սրանց ամրացնում են:

Առաքման կայանում պետք և նախորոք հողատոր առանձնացնել տնկիները փոսերում պահելու համար. վորպեսզի սրանք այստեղ ապահով վիճակում մնան մինչև վագոն բարձելը:

Տնկիները կարելի չէ բաց փոխադրել միայն այն դեպքում, յեթե անպայման ուղեկցող լինի, վորը հետևի տնկիների վիճակին, կազմակերպի տնկիների ժամանակավորապես թաղելու գործը, հսկի բեռնելու և դատարկելու գործին, կարիքի դեպքում ագափոխի վագոնը, ջրի տնկիները, ճանապարհին վորեն արգելքի դեպքում միջոցներ ձեռնարկի վագոնը տնկիներով ճանապարհին յերկար չպահելու և այլն:

Նկ. 27. Հակը տնկիներով յերկաթալարը ձգելուց հետո

Ստացողին նախորդք պետք և դգուշացնել տնկիներն ուսմաբ-
 հելու մասին, վերպետդի սո ևլ իր հերթին միջոցներ ձեռք տա-
 նի վագոններն արագ բեռնաթափելու և տնկիներն անվտանգ
 վիճակում ստանալու համար:

5. Տուժած ճնկիմերի կենսունակությամբ վերականգնելու միջոցներ

Պատահում է, վոր տնկիները ձանապարհին կամ թե պահե-
 լու ժամանակ չորանում կամ թե ցրտահարվում են:

Յեթե տնկիներն այս վիճակում դեռևս անհուսալի չեն,
 պետք և աշխատել վերականգնել կենսունակությունը, յեթե վոր
 բոլորը, գոնե սրանց մեծ մասը:

Նկ. 28. Հակի հյուսիք

և արմատներով ջրի մեջ դնել: Յեթե մի յերկու օրվա ընթաց-
 քում արմատներն ու շվերը ձկունանում են և դժվար են կոտոր-
 վում՝ կեղևը հարթանում է, ուրեմն նշանակում է, վոր ձեռնաբ-
 կած միջոցն ազդել է:

Հարկավոր և տնկիները հնարավորին չափ շուտ տնկել տե-
 դում, կամ թե ժամանակավորապես թաղել, ապալիսով ապահովե-
 լով նրանց հետագա պահպանումը:

Պատահում է, վոր ցրտահարման վերը նշված նշանները
 թույլ են նկատվում, Սակայն ստացողին հայտնի յե, վոր տնկի-
 ները շատ կամ քիչ տևական ժամանակով մնացել են սառնամա-
 նիքների տակ: Այս դեպքում անհրաժեշտ և առանց սրանց վրա
 դանդաղ սառցի հալմանն ապաստելու, տնկիները դասավորել սովե-
 բում և մի լավ սառը ջուր սրկել:

Առժեղ ցրտահարված տնկիները, վորոնց վրա ցրտահարման
 նշանները պարզ նկատելի յեն, պետք և ետել մինչ առողջ
 մասերը:

6. ՏՈՒՆԻՆԻ ԲՈՂՈՐ

Ինչպես արդեն ասված է, գարնանը տնկելու համար նախատեսված տնկիները լավ է աշնանը թաղել ու այս վիճակում պահել ձմռան ընթացքում: Տնկիները պետք է թաղել այս նպատակի համար նախատեսված հատուկ հողակտորներում, պահպանելով բոլոր այն կանոնները, վորոնք ցույց եյին տրված վայրակները թաղելու դեպքում:

Այստեղ առբերելով միայն այն է, վոր համեմատաբար ավելի խոշոր տնկիների համար, քան վայրակներն եյին, պետք է ավելի խոր առուներ փորել:

Ստանդարտի պահանջները չբավարարող տնկիների մեջ կան այնպիսիները, վորոնք յենթակա յեն անմիջական վոչնչացման: Այդպիսիներն են, որինակ՝ այն տնկիները, վորոնք «ամառային քողցիկ»-ից այնքան շատ են փնավել, վոր հիվանդ մասերը հնարավոր չէ կտրել: Այդպիսիներն ուղղակի պետք է ալբել: Մյուս կողմից ել՝ թույլ վարակված տնկիների փնաված մասերն հեռացնելուց հետո այդպիսիներն անպայման պետք է յենթարկել ախտահանման, վորից հետո միայն նրանց հնարավոր է տնկել այն ջրջաններում և տնտեսություններում, վորտեղ թույլ կտան հողային կազմակերպությունները: Կարճ և անկանոն զարգացած արմատներով տնկիները և չնչին չափով ծովավածները կարելի չէ ոգտագործել ճանապարհների յեզրերի, առուների, ջրանցքների ափերին տնկելու համար և այլն:

ՏՆԿԱՐԱՆՆԻ ՀԱՇՎՈՒՄՆԵՐԸ

Տնկարանները տարբեր մեծությամբ են լինում: Յերկրային կամ մարդային խոշոր տնկարանների կազմակերպչական և արտադրական պլանների կազմելը խիստ բարդ գործ է, վորը կազմողներից շատ աշխատանք և ընդհանրապես այգեգործությունից ու մասնավորապես տնկանյութ պատրաստելու դժով հիմնական դիտելիքներ է պահանջում: Անգամ բնավ հասարակ գործ չէ համեմատաբար վոչ այնքան մեծ տնկարանների պլանի մշակումը: Այդ պլաններն ևս պիտի կազմեն փորձված այգեգործները, հաշի տանելով տեղական բոլոր պայմաններն ու առանձնահատկությունները: Վորպես որինակ բերենք պայմանական 12 հեկտար տարածությունից տնկարանի մոտավոր հաշիվները:

Այդ տարածությունից, որինակ՝ 1¹/₂ հեկտար պիտի հատկացվի մայր այգուն՝ պտտվածուի կտրոններ ստանալու համար: Այդպիսով, բուն տնկարանի համար մնում է 10¹/₂ հեկտար: Իր հիմնական բարդ մասերով իսկական տնկարանի տարածության 15 տոկոսը կընկնի ճանապարհների և ցանկապատի տակ՝ լիքը կկազմի մոտավորապես 1¹/₂ հեկտար. յուրաքանչյուր դաշտն ընդունելով մեկ հեկտար՝ տնկաբանին, վողջ ձևավորման հողամասի տնկիչները յոթպատյան ցանքաքանակության դեպքում՝ կարիք կլինի հատկացնել 7 հեկտար: Մնացած յերկու հեկտարի վրա կարելի չի կազմակերպել սերմի, կտրոնների և անդալիսի բաժիններ, ջերմոցներ, սաճիլանոցներ, բանվորների և ծառայողների համար անհրաժեշտ շենքեր, գրասենյակ, գուլջի և նյութերի պահեստներ, կահավորման սրահներ, մահաններ և այլն:

Առանձին դաշտերի համար մեկ հեկտար հատկացնելը բավականին շատ է: Ուստի հարկավոր է այն բաժանել յերկուական հողակտորի, յուրաքանչյուրը 5000 քառ. մետրից: Ամեն կիրպ պետք է աշխատել, ըստ հնարավորին, մեքենայացնել աշխատանքները: Այդ դեպքում միջարժային տարածությունները ձիով մշակելու հնարավորությունը ապահովելու համար պետք է նրանց լայնությունը վերցնել 90—100 սմ, 90 սմ վերցնելու դեպքում տնկարանի առաջին դաշտում պետք է տնկել մոտավորապես 31.000 վայրակ:

Այսպես, ցանքի համար հարկավոր է մոտ 220—250 ք. մետր տարածություն, իսկ վերատնկման համար՝ 1500—1600 ք. մետր:

Կտրոնների և անդալիսի բաժինների չափը կարելի չի սահմանել միայն տնկարանի այն վայրակների տեսակարար կշռի համեմատ, վերոնք ստացվում են կտրոնների և անդալիսների միջոցով: Ընդհանրապես սրանց տարածությունը մեծ չի լինում:

Այդպիսով անատեղիների համար մնում է բավականին ընդարձակ տեղ: Տնկաբանին անհրաժեշտ բանվորական ուժի պահանջը շատ անհամաչափ է լինում տարվա տարբեր ամիսներին: Այդ հանգամանքը մեծապես դժվարացնում է բանվորական հատիճների հարցը: 12 հեկտար տարածությամբ տնկարանի համար անհրաժեշտ է, իհարկե, առանձին մասնագետ-այգեգործ՝ կառավարչի պաշտոնով, լիք վողջ տարին պիտի զբաղված լինի: Ձմեռն ընթացքում նա պետք է կազմակերպչական ու նախապատրաստական մի շարք աշխատանքներ կատարի:

Տնկաբանի գլխավոր աշխատանքները տարվում են բացա-

ապրիլ—հոկտեմբեր ամիսներում, Այդ ժամանակվան
ցում պետք է ունենալ 10-ից վոչ պակաս վորակյալ և 20-ից վաչ
պակաս ջարքային բանվոր: Հիշված վորակավոր բանվորներից
ցանկալի յի մեկական բանվոր առանձնացնել վորպես ազագ
վայրակների բազմացման հողամասի, ձևավորման հողամասի և
մայր այգու համար:

Մի քանի ամիս (հունիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր)
բանվորների նշված քանակը ի վիճակի չի լինի կատարելու տըն-
կարանի բազմապիսի և շատապ աշխատանքները: Նման լարված
ժամանակին, ավելի մատչելի աշխատանքներ կատարելու համար
(քաղհան, փխրեցում, վոռոգում), կարելի չեն ավյալ տնկարանն
ընդգրկող խորհունտեսության կամ կոլտնտեսության այլ ճյուղե-
րից բանվորներ բերել: Հակառակ սրան, այն ամիսներին, յերբ
տնկարանի բանվորներն պարապ են մնում (ապրիլին, մայիսին
և հոկտեմբերին), նրանց մի մասին պետք է ուղարկել ընդհանուր
տնտեսություն:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Ընթերցողին	3
Ինչ է պողատու սնկաբույսեր	3
Պողատու սնկաբույսի տեսակները	3
Պողատու սնկաբույսի տարածված պատճառները	6
1. Ինչպես կառուցել տնկարանի եռանագին և հուսարի ցանկապատ	6
2. Ինչպես պաշտպանել ցանկապատը	6
Բույսերի բազմացման ձևերը	7
1. Բույսերի սերմերով (սեռական կամ վերարտադրական) բազմացումը	7
2. Բույսերի անսեռ (վեգետատիվ) բազմացումը	7
3. Սերմերով և վեգետատիվ յեղանակով բազմացման կիրառումը պտղատու տնկարանում	7
Պողատու սնկաբույսի հիմնական մասերը	8
1. Բազմացման հողամաս	8
2. Սերմնային բաժին	9
3. Անդալիսի բաժին	9
4. Չեղման հողամաս	10
Պողատու սնկաբույսի պլանը կազմելը	10
Տնկաբույսի հողի մախտատեսքեր	11
Ինչ է բույսի պատվաստումը	14
1. Ընդհանուր հասկացողություն պատվաստի մասին	14
2. Պտղատու հիմնական տեսակների կարևորագույն պատվաստակալները	15
Խնձորենու պատվաստակալներ	15
Տանձենու պատվաստակալներ	16
Սալորենու պատվաստակալներ	18
Կեռասենու պատվաստակալներ	19
Բալենու պատվաստակալներ	20
Պատվաստի համար վորտեղից կտրոններ վերցնել	21

Աւարտանգները բազմացումն հոգաւատում	22
1. Պատվաստակալ ստանալու համար վորտեղից սերմեր վերցնել	22
2. Պտուղներից ինչպէս հանել սերմերը	28
3. Լավագուշն սերմանյութի ընտրությունն ու նրա պահպանումը	24
4. Սերմերի նախապատրաստումը ցանքի համար	26
5. Ցանք կատարելը	28
6. Ցանքի խնամքի աշխատանքները սերմնային բաժնում	34
Վայրակների բազմացումն անդալիսով յել կտրոններով	38
Վայրակների համելը, տեսակավորելն ու պահպանելը	41
Տնկարանի կամ ձեւավորման հոգաւատի կառուցվածքը	44
1. Ցանքաշրջանառությունը տնկարանում	44
2. Դաշտերի և հողակտորների (կվարտալ) հատակագծումը	45
3. Հողի մշակությունն ու պարարտացումը	45
Վայրակների տնկելն ու խնամքը ձեւավորման հոգաւատում	48
1. Վայրակների տնկումը	48
2. Վայրակների խնամքը տնկարանի տառնձին դաշտում	51
Պատվաստում	51
1. Աչքապատվաստը վորտեղ վայրակների աշնվացման կարեորագուշն միջոց	51
2. Պատվաստի ալլ ձևերը	58
Կտրոնապատվաստի տեսակներ, պատվաստի ձեւերի յել ժամ- կեանքի ընտրութեանը	59
Պատվաստած բույսի խնամքը	61
1. Միամշակներ ստանալը	61
2. Յերկամշակներ ստանալը	63
Փոփոխված լիդերային լիդանակի առանձնատեսկութեանները	66
1. Մաւերի ընդ բարձրությունը	66
2. Սաղարթի հիմնական ճյուղերի միջև յեղած տարա- ձությունը	67
3. Սաղարթի հիմնական ճյուղերի քանակը	67
4. Գլխավոր ճյուղերի դասավորութեանը սաղարթի ընդմէջ	68
Փոփոխված լիդերային լիդանակով սաղարթի ձեւավորման տեսակներ	68
1. Մաւի սաղարթավորումը մեկ հիմնական ճյուղով	68
2. Մաւի սաղարթավորումը՝ սաղարթի յերկու ճյուղ պահելով	69

3. Ծառի շվերի 2-րդ ձեռնարկումը	69
4. Ջևաղորման շարունակելը յերկրորդ տարում	70
5. Սաղարթի գլխավոր ճյուղերի ետը 2-րդ տարում	70
6. Սաղարթի հաստացման ճյուղերի կտրելը	71
7. Կմխիճային յերկրորդական ճյուղերի անցումը	71
8. Ծառի ձևավորումը յերրորդ տարում և հետագայում	72
9. Կենտրոնական առանցքային ճյուղերի ետը	72
10. Խնամքի աշխատանքները: Վնասատուներ ու հիվանդություններ և պայքարը նրանց դեմ	72
Տնկիները հանելն ու փոխադրելը	75
1. Տնկիներեց պահանջվող փոքակը	75
2. Տնկիներ հանելու աշխատանքները	76
3. Տնկիների տեսակավորումը, հավավորումն ու փոխադրումը	78
4. Բաց փոխադրումներ (հաճախ)	79
5. Տուժած տնկիների կենսունակությունը վերականգնելու միջոցները	80
6. Տնկիների թաղելը	81
Տնկարանի հաօվումները	81

Գառ. խմբ. Ա. Յափուջյան, ՅԼ. Նաղարյան
Տեխ. խմբադիր. Հ. Մուրադյան
Լեզվ. խմբ. Արթ. Գրիգորյան
Սրբազորի՝ Խ. Այվազյան

Գլավիտի Լիազոր Ս—439, հրապար. № 297, ամբար 3600, պատվեր № 49
Հանձնվել է արատադրության 1936 թ. հունվարի 23-ին
Ստորագրված է ապագործելու 1936 թ. փետրվարի 7-ին
53/2 ապ. թերթ. յեկ ապ. թերթում 36480, ապ. նշ.

Գյուղերատի Տպարան, Յերեան, Նալբանդյան 11

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0008496

ԳԻՆԸ 70 ԿԱՊ.

100
A $\frac{17}{18731}$

БИБЛИОТЕКА КОЛХОЗНИКА И РАБОЧЕГО СОВХО

ПРОФ. М. А. НОСИКОВ-ГОЛОВАТЫЙ

П Л О Д О В Ы И
П И Т О М Н И К

СЕЛЬХОЗГИЗ-ЭРИВАНЬ 1936